

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM
DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DİĞER ÜLKELERLE
İMZALADIĞI İKİLİ ANLAŞMALARIN DÜNYA
TİCARETİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELİN KIZILTAN

İstanbul, 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM
DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DİĞER ÜLKELERLE
İMZALADIĞI İKİLİ ANLAŞMALARIN DÜNYA
TİCARETİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELİN KIZILTAN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi ERDEM TURGAN

İstanbul, 2021

ÖZET

Ülkelerin dünya ticaretini arttırmak için bulundukları girişimlerde küreselleşme ve bölgeselleşme kavramalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Küreselleşme, uluslararası ticaret açısından önem taşımaktadır. Küreselleşme yaklaşımında, GATT(Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması)' a göre ülkeler arasında yapılan ticarete engellerin ve kısıtlamaların ortadan kaldırılması öngörülmüştür. Diğer yaklaşım ise bölgeselleşme olmaktadır. Küreselleşmeye göre daha dar kapsamlıdır. Bölgeselleşme, bir bölgede coğrafi olarak yakın ilişkiler içerisinde bulunan ülkelerin birbirleriyle ticaret ve diğer bağlantılarının serbest bırakılmasına dayanmaktadır. Dünyada gelişen küreselleşme hareketleriyle bölgeselleşme hareketleri de ortaya çıkmıştır. Bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan EFTA(Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşması) bir bölgeselleşme hareketi olmaktadır.

Serbest Ticaret Anlaşmalarının temelini Dünya Ticaret Örgütü oluşturmaktadır. Anlaşmaların amacı; ekonomik alanda ilişkileri güçlendirmek ve refah düzeylerini arttırmaktır. 1947 yılında imzalanan GATT(Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) ile günümüzde uluslararası ticaretin şartları belirlenmektedir. Yapılan ikili anlaşmalardan en yaygın olanı serbest ticaret anlaşmalarıdır. Bu anlaşmaların temel hedefi, taraf olan ülkeler arasındaki ticaretin karşılıklı çıkarlar doğrultusunda artırılmasıdır. Avrupa Birliği ve Türkiye birçok ikili anlaşmaya imza atmıştır.

Söz konusu tez çalışmamda Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle imzaladığı ikili anlaşmalar ve bu ikili anlaşmaların dünya ticareti ve Türkiye ekonomisine etkileri anlatılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde bölgeselleşme ve küreselleşme kavramları teorik olarak anlatılmış ve Avrupa Birliği'nin oluşumu, siyasi ve ekonomik açıdan değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Birliği'nin yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları, Bölgesel, Ticaret Anlaşmaları, Tercihli Ticaret Anlaşmaları, Gümrük birliği ve Ekonomik Entegrasyonlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu anlaşmaların iç ve dış ticaretteki etkilerine bakılarak karşılaştırılmalı bir şekilde incelenmiş ve dünyadaki diğer ikili anlaşmalar da değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin ilişkileri ele alınmış , Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması'nın etkileri ve sonuçlarına bakılmıştır. Gümrük Birliği öncesi ve sonrasında ticaret verileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar ele alınmıştır. Yapılan anlaşmalardan sonra yıl bazında dış ticaret istatistikleri incelenmiştir.

Son bölümde ise yapılan ikili anlaşmalar sonucunda durumun ne olduğu anlatılmış ve karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, İkili Anlaşma, Serbest Ticaret Anlaşması, Bölgesel Ticaret Anlaşması

ABSTRACT

Concepts of globalization and regionalization have an important place in the attempts to increase countries' world trade. Globalisation is crucial in terms of international trade. In the globalization approach, it is predicted to eliminate obstacles and restrictions in trade between countries, according to GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). An another approach is regionalization. It is narrower than globalization. Regionalization, is based on the liberation of the trade and other connections of the countries that have geografically close relations in one region. Regionalization movement appeared with the developing globalization movement in the world. EFTA (European Union Free Trade Agreement) which underlies of today's European Union, is being a regionalization movement.

World Trade Organization forms the basis of Free Trade Agreements. The aim of the agreements; to strengthen the relations in the economic field and to increase the levels of welfare. The current provisions of international trade are being determined today based on the GATT signed in 1947. The most common agreement of the bilateral agreements is free trade agreements. The basic purpose of these agreements is to increase the trade between the parties in the direction of mutual interests. The European Union and Turkey have signed many bilateral agreements.

In this thesis study, the bilateral agreements that European Union has signed with other countries and the effects of these agreements on world trade and turkish economy has been described. In the first part of the study, the concepts of regionalization and globalization are explained theoretically and the evolution of the European Union is evaluated from a political and economic perspective.

Free Trade Agreements, Regional, Trade Agreements, Preferential Trade Agreements, Customs Union and Economic Integrations made by the European Union are discussed in details in the second part of the study. These agreements have been axamined comparatively by looking at the effects on domestic and foreign trade and other bileteral agreements in the World have also been examined.

In the third part of the study, the relations of the European Union and Turkey have been discussed, the effects and the consequences of the Customs Union Agreement between Turkey and the European Union have been analyzed. Trade data has been evaluated before and after the Customs Union. In the part of the study, Turkey made bilateral agreements with other countries has been discussed. After the agreements, foreign trade statistics have been examined on a yearly basis.

In the last part, The situation, as a result of the bilateral agreements, has been explained and compared.

Keywords: European Union, Bilateral Agreement, Free Trade Agreement, Regional Trade Agreement

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ.....	x
KISALATMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE BÖLGESELLEŞME

1.1. KÜRESELLEŞME.....	2
1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.2.1. İlk Küreselleşme Dönemi.....	4
1.2.2. Ulusçuluğa Geri Dönüş.....	4
1.2.3. İkinci Küreselleşme Dönemi.....	5
1.2.4. Yeni Küreselleşme Dönemi.....	5
1.3. KÜRESELLEŞMEYE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR.....	6
1.3.1. Aşırı Küreselleşmeciler.....	6
1.3.2. Kuşkucular.....	6
1.3.3. Dönüşümcüler.....	6
1.4. BÖLGESELLEŞME.....	7
1.4.1. Bölgeselleşme Dalgaları.....	8
1.4.2.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme.....	8

1.4.2.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme.....	8
1.5. EKONOMİK ENTEGRASYON.....	10
1.5.1. Tercihli Ticaret Anlaşmaları.....	11
1.5.2. Serbest Ticaret Bölgesi.....	11
1.5.3. Gümrük Birliği.....	12
1.5.4. Ortak Pazar.....	12
1.5.5. Ekonomik ve Parasal Birlik.....	13
1.5.6. Tam Ekonomik Birlik.....	13

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUCU ANLAŞMALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİLİ ANLAŞMALARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUCU ANLAŞMALARI.....	14
2.1.1. Paris Anlaşması.....	14
2.1.2. Roma Anlaşması.....	15
2.1.3. Füzyon Anlaşması.....	15
2.1.4. Avrupa Tek Senedi Anlaşması.....	16
2.1.5. Maastricht Anlaşması ve Avrupa Birliği.....	16
2.1.6. Amsterdam Anlaşması.....	17
2.1.7. Nice Anlaşması.....	17
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİ.....	17
2.2.1. Birinci Genişleme Süreci.....	18
2.2.2. İkinci Genişleme Süreci.....	18
2.2.3. Üçüncü Genişleme Süreci.....	18
2.2.4. Dördüncü Genişleme Süreci.....	18
2.2.5. Beşinci Genişleme Süreci	19
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİLİ ANLAŞMALARI.....	19
2.3.1. Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Olan Serbest Ticaret Anlaşmaları.....	24
2.3.1.1. Avrupa Birliği ve EFTA Serbest Ticaret Anlaşması.....	24
2.3.1.2. Avrupa Birliği ve EUROMED Ortaklık Anlaşması.....	26
2.3.1.3. Avrupa Birliği ve Meksika Serbest Ticaret Anlaşması.....	27
2.3.1.4. Avrupa Birliği ve Şili Serbest Ticaret Anlaşması.....	30

2.3.1.5. Avrupa Birliği ve Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması.....	33
2.3.1.6. Avrupa Birliği ve Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması.....	35
2.3.1.7. Avrupa Birliği ve Japonya Serbest Ticaret Anlaşması.....	38
2.3.1.8. Avrupa Birliği ve Singapur Serbest Ticaret Anlaşması.....	41
2.3.1.9. Avrupa Birliği ve Vietnam Serbest Ticaret Anlaşması.....	43
2.3.2. Avrupa Birliği'nin STA Çerçevesinde Müzakere Yürüttüğü Ülkeler.....	44
2.3.2.1. Avrupa Birliği ve Hindistan Arasındaki Müzakereler.....	44
2.3.2.2. Avrupa Birliği ve MERCOSUR Arasındaki Müzakereler.....	46
2.3.2.3. Avrupa Birliği ve ANDEAN Ülkeleri Arasındaki Müzakereler.....	48
2.3.2.4. Avrupa Birliği ve ASEAN Ülkeleri Arasındaki Müzakereler.....	49
2.3.2.5. Avrupa Birliği ve Orta Amerika Ülkeleri Arasındaki Müzakereler.....	51
2.3.2.6. Avrupa Birliği ve Ukrayna Arasındaki Müzakereler.....	52
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİLİ ANLAŞMALARI ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ TOPLAM TİCARETİN DÜNYA TİCARETİNE ETKİSİ	54

3. BÖLÜM

TÜRKİYE – AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ

3.1. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	57
3.1.1. Ankara Anlaşması.....	57
3.1.2. Katma Protokol.....	58
3.1.3. Tam Üyelik Başvurusu.....	59
3.1.4. Aday Ülke İlanı.....	60
3.1.5. Müzakere Süreci ve Müzakere Çerçeve Belgesi.....	61
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE – GÜMRÜK BİRLİĞİ İLİŞKİSİ.....	62
3.2.1. 1/95 Ortaklık Konseyi Kararı.....	62
3.2.2. Tercihli Ticaret Rejimi ve İkili Anlaşmalar.....	65
3.2.3. Gümrük Birliği Üyeliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	66
3.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DİĞER ÜLKELERLE İMZALADIĞI İKİLİ ANLAŞMALARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ.....	67

3.4.1. Türkiye'nin AB ile Kurduğu Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'nin İkili Anlaşmalarını Üstlenmesi.....	68
3.4.2. Türkiye'nin Yürürlükte Olan ve Müzakere Sürecindeki İkili Anlaşmaları.....	69
3.4.3. İkili Anlaşmaların Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi.....	71
3.4.4. Avrupa Birliği'nin Diğer Ülkelerle Gerçekleştirdiği İkili Anlaşmaların Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	73
3.4.4.1. Avrupa Birliği ve Şili Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri....	73
3.4.4.2. Avrupa Birliği ve Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri.....	74
3.4.4.3. Avrupa Birliği ve Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri.....	75
3.4.4.4. Avrupa Birliği ve Meksika Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkisi.....	77
3.5. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ VE İKİLİ ANLAŞMALAR YAPTIĞI ÜLKELER İLE TOPLAM TİCARETTEKİ PAYI.....	78
4. SWOT ANALİZİ.....	81
5. SONUÇ.....	84

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Avrupa Birliği'nin Diğer Ülkelerle Yapmış Olduğu Ticaret Ortaklıkları.....	21
Tablo 2 : Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Olan Serbest Ticaret Anlaşmaları.....	22
Tablo 3 : Avrupa Birliği'nin Müzakere Yürüttüğü Ülkeler.....	23
Tablo 4 : AB - EUROMED Ülkelerinin Dış Ticareti (Milyon Euro).....	26
Tablo 5 : AB - Meksika Dış Ticareti (Milyon Euro).....	27
Tablo 6 : AB – Şili Dış Ticareti (Milyon Euro).....	30
Tablo 7 : AB – Güney Afrika Dış Ticareti (Milyon Euro).....	33
Tablo 8 : AB – Güney Kore Dış Ticareti (Milyon Euro).....	37
Tablo 9 : AB – Japonya Dış Ticareti (Milyon Euro).....	39
Tablo 10: AB – Singapur Dış Ticareti (Milyon Euro).....	42
Tablo 11: Avrupa Birliği'nin Dünya ile Toplam Ticareti (Milyon Euro).....	54
Tablo 12: Avrupa Birliği'nin 2020 Yılında En İyi Ticaret Ortakları.....	55
Tablo 13: İhracatın İthalatı Karşılama Oranları Açısından Ülkelerin Rekabet Gücü Karşılaştırması.....	56
Tablo 14: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları.....	70
Tablo 15: AB – Türkiye Dış Ticaret (Milyon Euro).....	72
Tablo 16: AB – Türkiye Hizmet Ticareti (Milyon Euro).....	72
Tablo 17: Türkiye'nin Şili ile Dış Ticareti (Bin Dolar).....	73
Tablo 18: Türkiye'nin Güney Kore ile Dış Ticareti (Bin Dolar).....	75
Tablo 19: Türkiye'nin Güney Afrika ile Dış Ticareti (Bin Dolar).....	76
Tablo 20: Türkiye'nin Meksika ile Dış Ticareti (Bin Dolar).....	78
Tablo 21: Türkiye'nin Dünya ile Ticareti.....	79
Tablo 22: Türkiye'nin 2020 Yılında En İyi Ticaret Ortakları.....	80
Tablo 23: SWOT Analizi.....	83

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: AB – EFTA Dış Ticareti (Milyon Euro).....	24
Grafik 2: AB – Meksika Dış Ticareti (Milyon Euro).....	29
Grafik 3: AB – Şili Dış Ticareti (Milyon Euro).....	32
Grafik 4: AB – Güney Afrika Dış Ticareti (Milyon Euro).....	35
Grafik 5: AB – Güney Kore Dış Ticareti (Milyon Euro).....	36
Grafik 6: AB – Japonya Dış Ticareti (Milyon Euro).....	40
Grafik 7: AB – Singapur Dış Ticareti (Milyon Euro).....	41
Grafik 8: AB – Vietnam Dış Ticareti (Milyon Euro).....	44
Grafik 9: AB – Hindistan Dış Ticareti (Milyon Euro).....	45
Grafik 10: AB – MERCOSUR Dış Ticareti (Milyon Euro).....	47
Grafik 11: AB – ANDEAN (Milyon Euro).....	49
Grafik 12: AB – ASEAN (Milyon Euro).....	50
Grafik 13: AB – Orta Amerika (Milyon Euro).....	52
Grafik 14: AB – Ukrayna (Milyon Euro).....	53

KISALTMALAR LİSTESİ

APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
DCFTA	Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanı
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EUROTAM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GAC	Güney Afrika Cumhuriyeti
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
KBGSYİH	Kişi Başına Gayrsi Safi Yurtiçi Hasıla
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	Serbest Ticaret Anlaşmaları
UN	Birleşmiş Milletler

WTO Dünya Ticaret Örgütü

WB Dünya Bankası

GİRİŞ

Uluslararası ticarete uygulanan korumacı yaklaşım zamanla yerini serbest ticaretin yapılmasını sağlayan bir yaklaşıma yönlenmiştir. Bu yaklaşımın uygulanmasıyla ülkelerin birbirleri arasındaki ekonomik ilişkilerinde gümrük tarifelerinin kaldırılması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda GATT anlaşması imzalanmıştır. GATT'ın zamanla daha da kurumsallaşması ile sadece mal ticaretinin ele alınması değil hizmetlerinde ticarete dahil olduğu DTÖ kurulmuştur. Değişen şartlar sebebiyle DTÖ yeteri kadar nihai gereksinimleri karşılayamaması ile ülkeler birbirleriyle ikili anlaşmalar yapmaya yönelmişlerdir. Ülkelerin yaptıkları ikili anlaşmalardan sayıca en çok yapılanı Serbest Ticaret Anlaşmalarıdır. Güçlü bir bütünleşme örneği olan AB de diğer ülkelerle çeşitli STA'ları imzalamıştır ve bazı ülkelerle müzakereleri sürdürmektedir. AB Serbest Ticaret Anlaşmalarını yaparken ülkelerle ticaret hacimlerini genişletmeyi ve kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Küreselleşen dünyada hızlı bir değişim ile serbest ticaretin getirdiği koşullara uyum sağlamak için Türkiye'de Serbest Ticaret Anlaşması yapmaya ihtiyaç duymuştur. Türkiye'nin AB'ne üyeliği olmadığı için AB'nin diğer ülkelerle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmalarında bir söz hakkı da bulunmamakta ve AB'nin anlaşma yükümlülüklerine uymak zorunda kalmaktadır. Böylece Türkiye haksız rekabet durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmada; AB'nin diğer ülkelerle imzaladığı ikili anlaşmaların dünya ticareti ve Türkiye ekonomisine etkileri dış ticaret istatistikleri incelenerek sorunların ortadan kaldırılması veya minimum düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır.

1.BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE BÖLGESELLEŞME

Tezin ilk bölümünde küreselleşme ve bölgeselleşme kavramları ve tarihsel gelişim süreçleri anlatılmaktadır. Yine söz konusu bölümde ekonomik entegrasyon kavramı ve uluslararası serbest ticaretin gerçekleştirilmesi açıklanmaktadır.

1.1. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme kelimesi günümüzde gerçekleşen olayların tanımlanmasında kullanılmaktadır. Dünyada gerçekleşen olayların ekonomik, sosyal, siyasi, toplumsal ve teknoloji gibi farklı alanlarda kullanılmasından dolayı küreselleşme kelimesinin tanımında değişiklikler olmaktadır. Küreselleşme kavramının bu sebeple kesin bir tanımı bulunmamaktadır.

‘‘Küresel’’(global) kelimesi köken olarak yıllar öncesine gidiyor olmasına rağmen, ‘‘küreselleşme’’(globalization) kelimesi yeni bir kelime olarak ortaya çıkmıştır.

¹Küreselleşme kelimesi son yıllarda en fazla konuşulan terimler içerisinde bulunmaktadır. Ülkelerin daha yüksek getiri sağlamak amacıyla sermayelerini farklı ülkelere genişletmesi sonucu sermayeleri bütün dünyaya yayılmaktadır. Bu genişleme etkisi dar anlamda küreselleşme olarak tanımlanmaktadır.²

Geniş anlamıyla küreselleşme ise, ülkelerin birbirleriyle olan tüm ilişkilerini kapsamaktadır. Ülkelerin bulundurduğu ekonomik, politik, din, çevre bilinci, demokrasi ve insan hakları gibi tüm değerlerini kendi sınırlarını aşarak tüm dünyaya yayılmasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında küreselleşme tek ya da birkaç alanı kapsamamaktadır. Ekonomi, siyasi, kültürel, sağlık, eğitim vb. gibi alanlardan oluşmaktadır.³

¹Veysel Bozkurt (der), Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Bursa, Alfa Yayınları, 2000, ss. 18.

²Şenol Baştürk, Bir Olgu Olarak Küreselleşme: Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi; Küresel Yönetişim, www.isguc.org/senol1.htm, (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

³Hüseyin Akgönül, Mahmut Masca, Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Küreselleşme, K.Ü. İ.İ.B.F.Dergisi,cilt:2sayı:2,2001,ss.135.

Küreselleşmenin kazançları olduğu gibi riskleri de bulunmaktadır. Krizin yayılma etkisinin artması, yurtdışı politikalarındaki olumsuzluklar, ulusal ekonomilerin dış şoklara artan duyarlılığı, ülkeler arası gelişmişlik düzeylerinin farklılaşması, gibi olaylar küreselleşmenin riskleri arasında yer almaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ülkeler arasındaki, para ve sermaye hareketlerinde yaşanan artışlar, ürünlerin daha çabuk ve ucuza ulaşılabilmesi, dünya gelirlerinin ülkeler arasındaki farkların ortadan kalkması, küreselleşmenin kazançları olarak değerlendirilmektedir. Fiyatların artması durumu ise hem avantaj hem de dezavantaj olmaktadır. ⁴ Ekonomik anlamda küreselleşmenin üç boyutu önemlidir. Bunlar ticari küreselleşme, mali küreselleşme ve üretimin küreselleşmesidir.

Ticari küreselleşme: Ticari küreselleşme diğerlerinden daha eski bir gelişmedir. 1947 yılında kurulan GATT ile beraber kotaların ve gümrük vergilerinin ortadan kaldırılmasıyla, uluslararası ticaretin evrensel bir şekilde genişletilerek serbestleştirilmesi ile başlatılmıştır. Günümüzde, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nın yerine Dünya Ticaret Örgütü (WTO) geçmiş bulunmaktadır. GATT ile beraber getirilen uluslararası düzenlemelerle haberleşme, iletişim ve teknolojik gelişmelerin küresel ticaretin gelişmesinde önemli etkileri bulunmaktadır. Böylece taşıma maliyetlerinde kolaylık sağlayıp, maliyetler düşürülmüş ve uluslararası pazarın gelişimi daha kolay izlenmekte ve daha ulaşılabilir hale gelmiştir.

Mali küreselleşme: Mali küreselleşme, ülkelerin sermaye hareketlerindeki kısıtlama ve engellerin kaldırılarak ulusal ve uluslararası piyasaların bir araya gelerek bir bütün olmalarının sonucunda oluşmaktadır.

Üretimin Küreselleşmesi: Ekonomik küreselleşmenin üçüncü boyutu da üretimin küreselleşmesidir. Bu küreselleşmede ülkeler işletmelerini ülke sınırları dışında kurduğu bağlı işletmeler aracılığıyla üretimlerini çeşitli ülkelerde gerçekleştirebilmektedir. Çokuluslu şirketler ve ulus ötesi işletmeler yatay ve dikey entegrasyon yaparak üretimde küreselleşmenin derinliğini artırmaktadırlar. ⁵

⁴Joseph Stiglitz, (Çev. Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural), Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2018, ss. 73-75.

⁵ Halil Seyidoğlu, 'Uluslararası İktisat', Geliştirilmiş 20. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2015, ss.230.

1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Küreselleşme süreci yıllar boyunca gerçekleşen olaylarında etkisiyle çeşitli süreçlerden geçmiştir. Küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimi ilk küreselleşme dönemi, ulusçuluğa geri dönüş, ikinci küreselleşme ve yeni küreselleşme olarak dört bölüme ayrılmaktadır.

1.2.1. İlk Küreselleşme Dönemi

İlk küreselleşme dönemi 1800’lü yıllardan 1. Dünya Savaşı’nın başladığı 1914’lü yıllara kadar olan zamanı kapsamaktadır. Bu süreleri kapsayan dönemde ulusların birbirleriyle olan ticaretlerinde gümrük vergileri, kotalar ve engeller en aza indirilmiştir. Global pazarların birbirleriyle bütünleşmesi giderek artmaktadır. Bu dönemde telgraf icat edilmiş, ulaşımda yenilikler ortaya çıkmış ve denizcilikte gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler denizaşırı ülkelere ticarette, siyasette ve siyasal anlamda etkilerin yayılması için bir fırsat yaratmaktadır.⁶ Bu dönemde hammadde ve doğal kaynaklar çevre ülkelerden alınıp, merkez ülkede işlendikten sonra tekrar çevre ülkeye satılmaktadır. İlk küreselleşme döneminin temeline sömürgecilik anlayışı yatmaktadır.⁷

1.2.2. Ulusçuluğa Geri Dönüş

Küreselleşme bu dönemde sekteye uğramıştır. 1914-1945 yılları arasında geçen süre boyunca karamsar bir hava bulunmaktadır. 1. Dünya Savaşı ve 1929 Büyük Buhran ile süregelen ve 2. Dünya Savaşının bitmesiyle sona eren dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde küreselleşme hareketleri ve global entegrasyon akımları büyük ölçüde zarara uğramıştır. Bu dönemde “her arz kendi talebini yaratır” düşüncesi Jean Baptiste Say tarafından ileriye sürülmüştür. Bu sebeple ekonomiye ve dış ticarete müdahale edilmemesi gerekmektedir. Ancak bu yaklaşımdan dolayı küreselleşme sekteye uğramıştır.⁸

⁶ Baskın Oran, Küreselleşme ve Azınlıklar, 4.Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 2001, ss.5.

⁷ WORLD BANK, Globalization, Growth And Poverty,, A World Bank Policy Research Report, New York, 2002 ss. 26

⁸ Bayar, Fırat, Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:32 ,2008, ss.26. (Erişim Tarihi: 09.05.2019)

1.2.3. İkinci Küreselleşme Dönemi

2. Dünya Savaşı'nın olduğu dönemde Avrupa'da üretim açısından daralmalar yaşanmıştır. Bu süreçte savaştan karlı çıkan ABD olmuştur. ABD, Avrupa Birliği ülkelerine kredi verme ve yatırım yapma imkanı sunmuştur. ABD bu dönemde hem Avrupa'nın hem de tüm dünyanın üretim ihtiyacını karşılamaktadır. Bu durumdan sonra ülkeler birbirleriyle olan ilişkilerini ve iş birliklerini artırmak için dünya ekonomisini de kapsayarak uluslararası örgütlerin oluşturulmasına başlanmıştır. 1944 yılında Bretton Woods Konferansı yapılmıştır. Bretton Woods konferansı ile bütün ülkelerin paraları tek bir para birimine bağlanmıştır. Ulusal para dolara, dolar da altına bağlanmıştır. Bu yüzden Bretton Woods küreselleşmenin önünü açan önemli bir adımdır.⁹

1970'lerde ABD, Fransızların terk ettiği Vietnam Savaşı'nı devralmıştır. Ancak bu savaşı yüklenmenin ABD'ye ekonomik ve askeri harcamalar bakımından ağır bir yük getirmiştir. Amerika'nın dolar- altın paritesi çatırdamaya başlamıştır. Sisteme olan güven azalmıştır. ABD 1971'de tek taraflı olarak altın paritesinden ayrılmıştır ve Vietnam'ı terk etmek durumunda kalmıştır.¹⁰ 1973-1974 yıllarında gerçekleşen petrol krizi ile küreselleşme durgunluk aşamasına girmiştir. Petrol fiyatları yükselmiş ve işsizlik oluşmaya başlamıştır. Kamu harcamalarındaki artışlarla enflasyon sorunu ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar ekonomik anlamda daralmalara sebep olmuştur.

1.2.4. Yeni Küreselleşme Dönemi

Yeni küreselleşme dönemiyle beraber teknoloji daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde para ve sermaye akımlarının arttığı bir dönemdir. Küreselleşmenin bu döneminde iletişim ve ulaşım alanında çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Haberleşme imkanlarının artmasıyla beraber bilginin yayılması da kolaylaşmıştır. Tüm bu yeni gelişmelerle birlikte ülkeler arasındaki ticarete de artışlar yaşanmıştır. Teknoloji altyapısı güçlenmiş olması, iletişimin kuvvetlenmesi ve iletişime çok yüksek olmayan fiyattan erişilmesi ile hizmet sektörü tüm dünyada yayılmaya

⁹ Coşkun Can Aktan, Hüseyin En, Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye , Ankara, Tosyöv Yayınları, 1999, ss.10-35.

¹⁰ Gülten Kazgan, (2005), Düünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri, Tartışma Metni, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi, Ankara: Sayı:53, 2012, ss.13-14.

başlamıştır.1980 sonrasında yaşanan dönemde hem mali sektör alanında hem de reel sektör alanında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. ¹¹

1.3. KÜRESELLEŞMEYE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar Held ve McGrew'in çalışmasında üçlü gruplandırma şeklindedir. Buna göre küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar aşırı küreselleşmeciler, kuşkucular ve dönüştürücüler olarak üçe ayrılmış ve ele alınmıştır.

1.3.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı Küreselleşmeciler, ‘‘Radikaller’’ olarak da anılmaktadır. Bu bakış açısında ulus ve devlet anlayışı önemini kaybetmiştir ve onun yerini dünya toplumu almıştır. Bu görüşü savunanlar da kendi aralarında Neoliberal Yaklaşım(iyimser) ve Noemarksist Yaklaşım (kötümser) olmak üzere ikiye ayrılır. İyimser yaklaşımda küresel rekabet nedeniyle bazı ülkeler belirli mallarda karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olmaktadır. Kötümser yaklaşımda ise küreselleşme baskıcı küresel kapitalizmin temsilcisi olmaktadır. Bu kapitalizm ise uluslar arasındaki eşitsizliği arttırmaktadır. ¹²

1.3.2. Kuşkucular

Kuşkucular küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını savunmaktadırlar. Bu süreç 19 yy. da para, mal ve işgücü hareketlerinde serbestleşme ve ilerleme olduğunu ileri sürmektedir. Küreselleşmenin sosyal devleti ortadan kaldıran ve ideolojik bir kavram olduğunu ileriye sürmüşlerdir. Bu sürecin hakimiyeti kar maksimizasyonunu hedefleyen çok uluslu şirketlerdir. ¹³

1.3.3. Dönüştürücüler

Dönüştürücülere göre küreselleşme, günümüz dünyasını şekillendiren sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin temelini oluşturan bir siyasal güç olmaktadır.

¹¹Elçin, Bora, Küreselleşmenin Tarihçesi 2012, ss.2-5., <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf> (Erişim Tarihi:12.12.2019)

¹²Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, 1.Baskı, Alfa Yayınları, 2000, ss.19.

¹³Anthony Giddens, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev. Osman Akınhay), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, ss.40.

Küreselleşmenin zaman içerisinde ulusal hükümetlerin gücünü yeniden yapılandığı da ileri sürülmektedir. Fakat aşırı küreselleşmecilerin ve kuşkucuların fikirlerini reddederler.

14

1.4. BÖLGESELLEŞME

Bölgeselleşme kelime olarak temelini bölge kavramından almaktadır. Ekonomik, coğrafi gibi alanları da kapsamından dolayı bölgeselleşmenin de çok net bir tanımı bulunmamaktadır.¹⁵ Bölgeselleşmede, gelişmekte olan ülkeler bir araya gelerek daha geniş bir piyasada üretim yapmak istemektedir. Daha geniş bir piyasaya açıldığında ölçek ekonomilerinden faydalanmak ve gelişmiş ülkelere karşı olan bağımlılıklarını en aza indirmek için toplanarak kurdukları bir ekonomik iş birliği türü olmaktadır.

Ülkelerin bölgeselleşme hareketlerini gerçekleştirirken belirli hedefleri vardır. Bölgeler arası gelir dağılımında görülen eşitsizlikler, ekonomik büyüme oranlarındaki farklılıklar, bölgelerin gelişmişlik açısından farklı olması bölgeselleşmenin temel ekonomik nedenleri arasında yer almaktadır.¹⁶ Ülkelerin çok taraflı ticaret anlaşmalarında mallarını daha geniş piyasalarda sunmak istemeleri de ekonomik sebepler arasında yer almaktadır. Oluşan küreselleşmenin etkisiyle ülkelerde yüksek bir rekabet meydana gelmektedir. Ülkeler bu sebeple teknolojik ilerlemelerden faydalanmak istemektedirler.

Bölgeselleşmenin bir diğer sebebi de politikaların yetersiz olması ve devlet yapısının yetersizliği olmaktadır. Merkezi devlette gerçekleşen bir aksaklık siyasi açıdan karar alırken daha geniş bir kitlenin katılımına sebep olmaktadır. Böylece özerklik ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu katılımı yerel güçler ulusal planlamaya etkili bir şekilde müdahale ederek bölgeselleşmeye sebep olmaktadır. Böylece bölgeselleşme meydana gelen sorunları çözmede ulusal devlete fayda sağlamaktadır.¹⁷

¹⁴ Bozkurt, s. 18-23.

¹⁵ Pınar Yardımcı, Küreselleşme ve Bölgeselleşme Ekseninde Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar Teori ve Uygulama, Ankara, Detay Yayıncılık, 2012. ss.7

¹⁶ Mehmet Özel, Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri, Kavramları Üzerine, Ankara Üni: SBF Dergisi, Cilt:58, sayı:1, 2003, ss.112.

¹⁷ Atilla Nalbant, Üniter Devlet- Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997, ss. 229.

Dünyada gelişen küreselleşme hareketleri bölgeselleşme hareketlerini de ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan bölgeselleşme kavramı küreselleşme kavramına göre daha dar kapsamlı olmaktadır. Dünyadaki ülkeler arasında teknolojik açıdan ekonomik ve sosyal açıdan ilişkilerin ilerlemesiyle ülkeler arasındaki bağlantıları da gelişmiştir. IMF, GATT, WB, ve UN gibi kuruluşlar küreselleşmeyi göstermektedir. EU, NAFTA, APEC gibi oluşumlarda bölgeselleşmeyi göstermektedir.

1.4.1.Bölgeselleşme Dalgaları

Bölgeselleşmenin gelişim süreci incelendiğinde tarihsel bağlamda 2. Dünya Savaşı öncesi ve 2. Dünya Savaşı sonrası olarak 2 döneme ayrılmaktadır.

1.4.1.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme

2. Dünya Savaşı öncesinde 1870 yılında yapılan İngiliz ve Fransız Ticaret Anlaşması önemli bir anlaşma olmaktadır. 1. Sanayi Devrimiyle İngiltere kendine yeni pazarlar aramaya başlamıştır ve serbestleşme için ilk adımlar atmıştır. Karşılıklı olarak yapılan vergilerdeki indirimlerin sonunda İngiltere ve Fransa aralarında Cobden-Chevalier Anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşma ile yapılan ticarete ilişkilerin en çok kayrılan ülke kuralına yapılması gerekmektedir. En çok kayrılan ülke kuralında, bir uluslararası anlaşmada tarafların üçüncü ülke konumundaki ülkelere, ilerleyen zamanlarda tanıyacakları ayrıcalıklara ve başka bir anlaşmaya ihtiyaç duymadan birbirlerini tanıyacaklarına dair bir garanti içeren anlaşmadır. Zamanla Avrupa’da çoğu ülke bu ticari ağa katılarak çeşitli indirimlerden fayda sağlamıştır.¹⁸

1.4.1.2.İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme

İlk(eski) bölgeselleşme ve İkinci (yeni) bölgeselleşme olarak ikiye ayrılmaktadır.

- **İlk (eski) Bölgeselleşme Dalgası**

Eski bölgeselleşme dalgası 1950 ve 1960’lı yıllarda daha çok gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkmaya başlamıştır. 2. Dünya Savaşından sonra ekonomide önemli

¹⁸Dani Rodrik, Akıllı Küreselleşme, Ankara, Efil Yayınevi , 2011, ss. 23-24.

değişiklikler gerçekleşmiştir. Uygulanmaya başlayan ticaret anlaşmaları genellikle ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyleri birbirine uzak olmayan ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. EFTA'nın oluşumu ile bölgeselleşme hareketleri Latin Amerika gibi gelişmeye elverişli ülkelere doğru ilerlemiştir.¹⁹

Avrupa'da 1945'ten sonra meydana gelen siyasal ve ekonomik düzen Soğuk Savaşın olması çift kutuplu bir dünya düzeni oluşmuştur. Ülkelerin bağımsızlıklarını kazanarak var olma çabası ilk bölgeselleşmenin belirleyicilik özelliği olmaktadır. İlk bölgeselleşmede ithal ikameci bir sanayileşme politikası uygulanmaktadır. Kaynakların planlı ve kurumsal bir şekilde dağılımını merkezi otorite belirlemektedir. Bölgesel bir rekabet içermektedir. Bölge içi ticaret önceliği bulunmaktadır. Güney-Güney, Kuzey-Kuzey entegrasyonu vardır. Daha çok sanayi ülkelerinin serbest dolaşımı bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için tercihli muamele bulunmaktadır. Genellikle ülkeler tek bir oluşuma üye olmaktadır. Avrupa Birliği Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) bugünkü Avrupa birliğinin temelini oluşturmaktadır.²⁰

- **İkinci (yeni) Bölgeselleşme Dalgası**

İkinci bölgeselleşme dalgası 1980 ve 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. İkinci bölgeselleşme ilk olarak Kuzey Amerika'da ortaya çıkmış temeli orada atılmıştır. Yeni bölgeselleşme ulaşımında görülen yeni gelişmeler ışığında şekillenmiştir. 1988'de Kanada ve ABD arasında gerçekleşen Meksika'nın katılımıyla beraber Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'ya dönüşen serbest ticaret anlaşması ile yeni bölgeselleşme başlamıştır. Dolayısıyla yeni bölgeselleşmenin en belirgin olan özelliklerinden birisi de ABD'nin tutum değişikliği olmaktadır. Daha çok kuzey-güney bölgeleri arasında diğer bir deyişle gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında bölgesel entegrasyonlar gerçekleşmektedir. İlk bölgeselleşme dalgasına göre daha liberal ve dünyayla daha entegre bir duruş bulunmaktadır.²¹ İlk bölgeselleşmeye göre ikinci bölgeselleşmede daha açık bir ticaret görülmektedir. Bütün ürünlerin ve hizmetlerin serbest bir şekilde dolaşımı

¹⁹Raimo Vayrynen, Regionalism: Old and New, Oxford: Blackwell Publishing, 2003, ss.26-27, .

²⁰Özgür Çalışkan, Old and New Regionalism: A Comparative Analysis, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), 2011, ss.4-5. (Erişim Tarihi: 01.01.2020)

²¹Hamza Çeştepe, Tamer Güven, Ekonomik İş birliği Teşkilatı'nın Bölgesel Entegrasyona Dönüşümünde Engelleyici Faktörler: Bölge İçi Ticaret Açısından Bir Değerlendirme,)

gerçekleşmektedir. İhracatı teşvik eden politikalara yer verilmektedir. Şeffaf ve her ülkeye eşit şekilde tutum sergilenmektedir. Böylece ülkeler birden fazla bölgesel bir oluşuma üye olmaya başlamışlardır.²²

Dünya Ticaret Örgütü'nün 1995 yılında kurulmasıyla birlikte yapılan bölgesel ticaret anlaşmalarının sayıları da yükselmiştir. Anlaşmaların 1948-2020 yılları arasında yürürlüğe girdiği yıla göre incelendiğinde 1948 yılında başlayarak 1970'li yıllara kadar bölgesel ticaret anlaşmalarında büyük bir artış yaşanmamıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise bölgesel ticaret anlaşmaları bir artış trendi yakalamıştır. 2000'li yıllar itibariyle anlaşmalarda ciddi bir yükseliş başlamıştır ve bu yükseliş günümüze kadar devam etmiş bulunmaktadır. 17 Ocak 2020 tarihi itibariyle 303 bölgesel ticaret anlaşması yürürlüktedir.²³

1.5.EKONOMİK ENTEGRASYON

Bir grup, topluluk halinde olan ülkelerin ticareti daha serbest kılmak için bazı politikaları takip ederek iktisadi anlamda bir birlik oluşturmalarına "ekonomik entegrasyon veya bütünleşme" adı verilmektedir. Ülkeler ekonomik entegrasyon hareketlerine ekonomik çalışmalarını, üretim yapma potansiyellerini arttırmak amacıyla katılım sağlamaktadırlar. Daha ilerleyen aşamalarda ise malların, hizmetlerin veya üretim faktörlerinin serbest bir şekilde dolaşımı hedeflemektedir. Sanayileşmiş olan ülkelerde üretim hızlı bir şekilde yükselmektedir. Ancak iç piyasalardaki eksiklikten dolayı ulaşılabilen piyasayı genişletmek için ekonomik entegrasyon hareketleri gerçekleştirmek gerekmektedir. Az gelişmiş ülkeler ise kendi iç pazarını genişleterek sanayileşmelerini arttırmaya çalışmaktadır.²⁴

Ekonomik entegrasyon, ulusal bütünleşme, uluslararası ekonomik bütünleşme ve dünya bütünleşmesi olarak 3 şekilde ortaya çıkmaktadır. Ulusal bütünleşmede, bir ülkenin sınırları içerisindeki farklı bölgelerin birleşmesiyle oluşmaktadır. Uluslararası ekonomik bütünleşmede, farklı ülkeler belirli bir bölgede toplanarak bütünleşmeyi

²²Yusuf Bayraktutan, Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri: Bölgeselleşme ve Küreselleşme, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2010. ss. 82.

²³ WTO, <http://rtais.wto.org/UI/charts.aspx>, (Erişim Tarihi:05.01.2020)

²⁴Büşra Engin Öztürk, Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar ve Kuruluşlar, Bursa, Ekin Yayınevi, 2016 ss. 3-4.

gerçekleştirmektedir. Dünya bütünleşmesinde ise farklı bölgesel entegrasyonlar bir araya gelerek tek bir politik veya ekonomik birim haline gelmeyi amaçlamaktadır.

Ekonomik entegrasyonlar aşamalarına göre farklı derecelere ayrılmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla; Tercihli Ticaret Anlaşmaları, Serbest Ticaret Bölgeleri, Gümrük Birliği, Ekonomik Birlik (Ekonomik ve Parasal Birlik) ve son olarak Birlik olmak üzere 5 aşamaya ayrılmaktadır.

1.5.1.Tercihli Ticaret Anlaşmaları

Ekonomik entegrasyonlar derecelerine göre sıralandığında ilk sırada Tercihli Ticaret Anlaşmaları yer almaktadır. Buna göre ülkeler belirli mallarda karşılıklı veya tek taraf olarak gümrük vergilerinde indirim yapabilmektedir. İngiltere ve Commonwealth Tercihli Ticaret Sistemi tercihli ticaret anlaşmalarına bir örnek olmaktadır.²⁵

1.5.2.Serbest Ticaret Bölgesi

Serbest ticaret bölgesi daha yalın bir ticaret ortaklığını ifade etmektedir. Üye ülkeler arasında vergiler, tarifeler, ticaret ambargoları gibi görünür engeller kaldırılmıştır. Üçüncü üyelere karşı ortak bir ticaret davranışı geliştirilmemiştir. Yani her ülke üçüncü ülkelere karşı kendi oluşturduğu politikaları uygulamaktadır. GATT'ın maddesine göre serbest ticaret bölgesi, üye ülkeler arasındaki ticarete vergi ve tarifelerin büyük çoğunluğunun kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Menşe kurallarının mutlaka yazılması gerekmektedir. Bu menşe belgelerinin düzenlenmesiyle serbest ticaret bölgelerinin daha da önemli olmasına katkı sağlamıştır. Menşe kuralları ürünün üretildiği yeri belirtmek için meydana gelen kurallardır. Farklı bölgelerden gelen malların farklı muameleye sebep olması menşe kurallarını doğurmuştur.²⁶

Serbest ticaret bölgeleri belli amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır; Yeni pazarlara girilmesi, dış ticaret hacminin arttırılması, taraflar arasında ekonomik ve ticari bağların geliştirilmesi, askeri ve siyasi işbirliği yapılması,

²⁵ Rıdvan Karluk, Uluslararası Ekonomi, İstanbul, Bilim ve Teknik Yayınevi, 3. Baskı, 1999, ss. 235.

²⁶ Cihan Dura, Hayriye Atik, Cüneyt Dumrul, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015. ss.7-8.

dünya ticaretinin bir ahenk içinde gelişmesi, ticaretteki engellerin kaldırılması, kısıtlayıcı tedbirlerin kaldırılarak dış dünyaya bir pencere açılması gibi amaçları bulunmaktadır. Aynı zamanda serbest ticaret bölgeleriyle ülkelerin döviz ihtiyacı arttırılmaktadır. Böylece ödemeler dengesindeki problemlere bir çözüm olmaktadır. Ükelere istihdam sağlayabilmektedir.

1.5.3.Gümrük Birliğı

En çok uygulanan bütünleşme türüdür. Üye ülkeler arasında tarifeler üçüncü ülkelere karşı ‘‘Ortak Ticaret Politikası’’ ve ‘‘Ortak Gümrük Tarifeleri’’ni uygulanmaktadır. Malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı ortak bütçesi olan bir ekonomik entegrasyon türüdür. Gümrük birliğinde, üye ülkeler arasında var olan miktar kısıtlamaları kaldırılarak, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmaktadır.

Gümrük birliğinin ilk örnekleri eski zamanlara dayanmaktadır. 1834’te kurulan Alman Gümrük Birliğı (Zollverein), ve 1860’ta İngiltere ve Fransa ile yapılan Cobden-Chevalier Anlaşması gümrük birliğinin ilk örnekleri olmaktadır.²⁷

1.5.4.Ortak Pazar

Ortak pazarda Gümrük Birliğı’nden farklı olarak kişilerin, emeğın, ve sermayenin de serbest dolaşımına imkan vermektedir. Üçüncü ülkelere yönelik ortak bir tarifenin uygulandığı ekonomik entegrasyon aşamasıdır. Üye ülkelerin kendi hareketlerini engelleyerek teknik ve fiziki engeller ortadan kaldırılmaktadır. Para ve maliye politikalarının uyumlaştırılmış ve ortak bir şekilde yürütölmesi sağlanmıştır. Ortak Pazar terimi ilk olarak 1956 Spaak Raporunda var olmuştur. Roma Anlaşmasıyla birlikte artık yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomik entegrasyonun aşamalarında ortak pazara birçok örnek verilmektedir Ancak en iyi örnek olarak Avrupa Birliğı verilmektedir.²⁸

²⁷ Erol İyibozyurt, Türkiye – AT Gümrük Birliğı, Bursa, Ezgi Yayınları, 1994 ss.6.

²⁸ Yiğit Mehmet, Ekonomik Entegrasyon, İstanbul, Beta Yayınları, 1993, ss.10.

1.5.5.Ekonomik Birlik ve Parasal Birlik

Ekonomik ve parasal birliğe üye olan devletlerin birleşerek yalnızca tek bir ekonomik bütün olmaktadır Ekonomik ve Parasal birlikteki politikalarla ticareti engelleyici kısıtlamaların ortadan kaldırılması yoluna gidilmiştir. Çevre problemleri konusunda ortak bir politika izlenmesi gerekmektedir. Teknolojide yaşanan önemli gelişmelerin birçok ülkeye kaynak sağlaması bakımından faydalanılmasına yönelik politika üretilmeye çalışılmıştır. Kısaca bir politika entegrasyonun söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda ekonomik birlik ve parasal birlik aşamasında ortak bir para politikası ve ortak maliye politikalarının uyumlaştırılması gerçekleştirilmiştir.²⁹

1.5.6.Tam Ekonomik Birlik

Tam ekonomik birlik ekonomik entegrasyon sürecinde son aşama olarak yer almaktadır. Başka bir deyişle bütün aşamaların tamamlandığı durumdur. Uygulanan bütün politikalar birlik organları tarafından yürütülmektedir. Üye olan ülkeler ekonomik anlamda bir düzenleme yapabilme gücünü birlik organlarına devretmektedir. Mallar hızlı ve kolay bir şekilde arzın fazla olduğu yerden talebin fazla olduğu yere doğru hareket edebilmektedir.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUCU ANLAŞMALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ' NİN İKİLİ ANLAŞMALARI

Tezin bu bölümünde Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşmalarının önemi ve ticaretteki etkisi açıklanmaktadır. Avrupa Birliği'nin kısaca genişlemesi ve ekonomik yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu ikili anlaşmaları incelenmiştir. Avrupa Birliği'nin yürürlükte olan ve hala müzakere yürüttüğü ülkeler ve ülke topluluklarıyla olan ilişkileri detaylı anlatılmaktadır.

²⁹Mehmet, ss.13.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUCU ANLAŞMALARI

2. Dünya Savaşı sonrasında dünya iki kutuplu bir hal almıştır. Avrupa'nın yerini ABD ve SSCB almıştır. Avrupa'nın bu iki kutup arasında üçüncü bir güç oluşturabilmesi için sadece bir yol bulunmaktadır. Bu yol siyasi ve ekonomik açıdan bir birleşmenin gerçekleştirilmesidir. Avrupa Birliği'nin kurulmasının belli hedefleri bulunmaktadır. Bu hedeflerden biri daha geniş pazarlara ulaşarak istihdamı arttırmaktır. Bir diğeri ise ülkelerin bir araya gelerek kendilerini daha güvende hissetmeleridir. Ticaretin küreselleşmesi, siyasi hareketler, ekonomik ve siyasi alanda sağlam bir yapı oluşturma isteği de diğer hedefler arasında yer almaktadır.

2.1.1. Paris Anlaşması

2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da hakim olan kargaşanın ortadan kaldırılarak bir kalıcı bir barış sağlanması çabaları artmıştır. Fransa Dış İşleri Bakanı, Robert Schuman 9 Mayıs 1950'de Avrupa devletlerini bir ortaklığa davet etmiştir. Avrupa'da bulunan demir, çelik ve kömür madenini tek elden yönetmek yerine bir birlik tarafından yönetilmesi için ortaya bir plan koymuştur. Bu plana Schuman Planı denmektedir.³⁰

Schuman Planı ile birlikte Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'tan oluşan bu ülkeler 1951 yılında toplanarak AKÇT'yi kurmuşlardır. AKÇT'ye katılan ülkeler aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de kurucu ülkeleri olmaktadır. 6 ülkeden oluşan bu topluluk 1951 yılında Paris'te toplanarak Paris Antlaşmasını imzalamışlardır. Paris Antlaşmasının temel amaçlarında biri Almanya ve Fransa arasında bulunan Alsas-Loren isimli bölgenin yarattığı anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaktır. Bu bölgede demir, kömür ve çelik bakımından önemli bir bölge olduğu için anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Bu bölgeden dolayı Almanya ve Fransa arasında anlaşmazlığın çözülerek Avrupa'nın genelinde yaşanacak bir karışıklığın giderilmesi amaçlanmaktadır. AKÇT ile

³⁰ Mustafa Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, Avrupa Birliği, Ankara, ODTÜ Yayıncılık. 2007, ss. 7.

birlikte ülkeler ilk kez kendi istekleri ile milli egemenliklerini uluslararası bir kuruma aktarmışlardır.³¹

2.1.2.Roma Anlaşması

Almanya, İtalya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, tarafından 25 Mart 1957’de Roma’da, Roma Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Birliği’nin kurucu anlaşması olarak bilinmektedir. Avrupa’nın ekonomik açıdan yapılanmasının esası Roma Anlaşması ile atılmıştır. Roma’da imzalanan bu anlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Aynı zamanda Roma Anlaşması’nın 1958’de yürürlüğe girmesiyle Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EUROTAM) da kurulmuştur. Bu topluluk, atom enerjisinin Avrupa kıtası üzerinde barışçıl bir hedef için veya sanayide üretilmek üzere kurulmuştur. Roma Anlaşması’nda nihai amaç ortak pazar hedefi olmaktadır. Paris Anlaşmasıyla oluşan AKÇT’de kömür ve çelik madenlerinin serbest bir şekilde dolaşımı sağlanırken Avrupa Ekonomi Topluluğu ile bu serbestliğe başka faktörlerde eklenmiştir. AET’in amacı sermaye, emek, hizmet, doğal kaynak ve girişim gibi üretim faktörleri içinde serbest dolaşımı gerçekleştirmektedir.³²

Roma Anlaşmasının 3. Maddesinde, ortak ekonomi politikalarının esasına yönelik ülkelerin gerçekleştireceği faaliyetler yer almaktadır. Bunlar; ithalatta ve ihracatta bulunan kısıtlamaların, gümrük vergilerinin kaldırılması, ortak bir ticaret politikasının oluşturulması, üretim faktörlerinin önündeki engellerin kaldırılması, tarım ve taşımacılık alanlarında ortak bir politika oluşturulması, ekonominin bozuşmasına yol açacak aksaklıkların giderilmesi, amacıyla Avrupa Yatırım Bankası kurulması ve denizaşırı ülkeler ile ortaklık gerçekleştirilmesini kapsamaktadır.³³

2.1.3.Füzyon Anlaşması

Avrupa Birliği’nin imzaladığı Paris Anlaşması ve Roma Anlaşmasından sonra 1965’te Füzyon Anlaşması (Birleşme Anlaşması) imzalanmıştır. Bu anlaşma ile AKÇT,

³¹İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=28 (Erişim Tarihi: 10.02.2020)

³²Seyidoğlu, ss.281.

³³İktisadi Kalkınma Vakfı, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>(Erişim Tarihi: 18.02.2020)

AET ve EUROTAM için Konsey ve Komisyonlar birleştirilmiştir. Bütün bu topluluklar Avrupa Topluluğu olarak bilinmektedir.

2.1.4.Avrupa Tek Senedi Anlaşması

1980’li yıllarda ortak pazar gerçekleştirmek amacıyla siyasal, hukuksal ve ekonomi alanlarında çalışmalar yapılmaktadır. 15 Haziran 1985 tarihinde Beyaz Rapor yayınlanmıştır. Bu raporda kısıtlama ve vergilerin haricinde tarife dışı engellerin kaldırılması ile ilgili hedefler bulunmaktadır. 1 Temmuz 1987’de Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır. Avrupa Tek Senedi ile birlikte Roma Anlaşması’nda topluluğun daha düzenli işleyişini sağlayabilmek için ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Avrupa Tek Senedi Anlaşması ile 1993 yılına kadar Avrupa Tek Pazarının kademeli olarak tamamlanması amaçlanmaktadır.³⁴

2.1.5.Maastricht Anlaşması ve Avrupa Birliği

Maastricht Anlaşması 7 Şubat 1992’de imzalanmış ve 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Maastricht Anlaşması ile topluluk AB adını almıştır. Bu anlaşma, AB’yi oluşturan anlaşma olarak bilinmektedir. Bu anlaşma ile parasal ve ekonomik birlikten bahsedilmiştir. Güvenlik, insan hakları ve demokrasi alanında ortak politikalar oluşturulması, iç işlerde ve hukuksal alanda bir birliğin oluşturulmasından bahsedilmiştir. Aynı zamanda AB kelimesi ilk kez Maastricht Anlaşmasında kullanılmıştır. Avrupa Anayasası konuşulmaya başlanmıştır ve parlamento gibi yeni kurumlar eklenmiştir. Euro’nun temelleri atılmış ve tek bir para birimi kullanımı hususunda adımlar atılmıştır.

Maastricht Anlaşması ile Avrupa üç sütunlu bir yapıya sahip olmuştur. Bunlardan ilki (AET, AKÇT VE EUROTAM) kapsayan Avrupa Toplulukları, ikincisi ise Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, son olarak üçüncü sütun Adalet ve İçişlerinden oluşmaktadır.³⁵ Maastricht Anlaşması ile siyasi bir bütünleşmenin yolu açılmıştır.

³⁴ Meral Tecer, Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar, Ankara, TODAİE Yayınları, 1. Baskı, 2007, ss.15.

³⁵ TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf. (Erişim Tarihi:20.02.2020).

2.1.6.Amsterdam Zirvesi

Amsterdam Zirvesi 1966 yılında imzalanmıştır ve yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmayla AB'nin genişlemesi ve 1 Ocak 1999'da tek bir para biriminin kullanmasına geçmek açısından büyük bir önem taşımaktadır. Amsterdam Anlaşması'nın temel amaçları, sınır gözetimleri göç ile ilgili durumlar ve suçu ortadan kaldırmaya yönelik önlemler ile kişilere serbest bir şekilde dolaşma hakkı sağlamaktır. Bundan dolayı bir özgürlük ortamı ve adalet ortamı sağlayarak Birliği karşılaşılabilecek her türlü olaydan korumak amaçlanmıştır. Anlaşma ortak karar alma mekanizmasının daha kolay bir şekilde kullanılabilmesini sağlamıştır. Bu mekanizma Avrupa Para Sistemi dışında ortaklık yapılan diğer alanlarda genişletilmiştir.³⁶

2.1.7.Nice Anlaşması

2001 yılında Nice Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi 1 Şubat 2003 tarihinde gerçekleşmiştir. Anlaşmanın hedefi, mevcut topluluğa yeni üyeler katarak genişletmeye uygun bir zemin hazırlamaktır. 15 ülke ve 12 aday olan ülkelerin (TR hariç) Avrupa Parlamento ve Avrupa Komisyonunda üyelerin sayısal olarak dağılımları belirlenmiştir.³⁷

2.2.AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİ

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun başlangıçta 6 kurucu üyesi bulunmaktadır. Bu 6 üye ülke Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Federal Almanya, Fransa, ve İtalya'dan oluşmaktadır. Çeşitli ülkelerin genişleme aşamalarından geçerek ortak politikaları uygulamaya başlayan en sonunda 28 üyeli bir Birliğe dönüşmüş bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin her genişlemesinde bir karar alma aşamasında ve ortak politikalar üzerinde etkili olmuştur. Avrupa Birliği'ne yeni üye olan ülkeler ile coğrafi ekonomik ve siyasi, açıdan daha kuvvetli bir birlik oluşturmuşlardır. Böylece ülkeler uluslararası alanda da etkinlik kazanmıştır.

³⁶ Mesut ŞÖHRET, Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, sayı:2,2013, ss.69.

³⁷Tecer, ss.21.

2.2.1. Birinci Genişleme Süreci

AET'in ilk genişleme hareketiyle 6 kurucu ülkeden oluşan topluluğa 1973 yılında İrlanda, Danimarka ve İngiltere eklenerek toplam üye sayısı 9'a çıkmıştır. İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üye olma durumu Fransa'nın vetosu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda İngiltere'nin birliğe üyelik durumu Danimarka ve İrlanda'ya göre daha sıkıntılı geçmiş olmaktadır.

2.2.2. İkinci Genişleme Süreci

AET'n, ikinci genişleme dalgası 1981 tarihinde Yunanistan'ın topluluğa tam üyeliği ile gerçekleşmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Yunanistan ilk başvurusunu 1959'da gerçekleştirmiştir. 9 Temmuz 1961 tarihinde Yunanistan ve topluluk arasında bir Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Yunanistan belli bir süre sonrasında topluluğa tam üye olmaya hazırlayacaktı. Süreç sonunda Yunanistan topluluğa 1981 yılında tam üye olmuştur.

2.2.3. Üçüncü Genişleme Süreci

Avrupa Birliği'nin üçüncü genişlemesi, güneye doğru 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in tam üye olmalarıyla gerçekleşmiştir. İspanya ve Portekiz'in üyeliği ülkelerin henüz ekonomik ve siyasi açıdan az gelişmiş olmasından dolayı tartışmalı olmuştur. Fakat Akdeniz'in Avrupa Birliği için önemli olmasından dolayı ülkeler topluluğa üye olmuştur.

2.2.4. Dördüncü Genişleme Süreci

AB'nin dördüncü genişlemesi, 1995 yılında topluluğa Avusturya, İsveç, ve Finlandiya'nın tam üye olmalarıyla sağlanmıştır. 1989 ve 2004 yılları arasındaki sürede topluluğa yeni üye katılımı gerçekleştirilmemiştir. Bu sürede ülkelerin tam üye olabilmelerini sağlamak için belli kriterler oluşturulmuştur. Bu kriterlere Maastricht Kriterleri denmektedir. Maastricht Kriterlerine göre, enflasyon, devlet borçlarının GSYH'ya oranları, bütçe açığı ve uzun vadeli faiz oranları ile ilgili konularda istenilen rakamlara ulaşması sağlanmaktadır. İsveç, Finlandiya ve Avusturya ekonomik açıdan gelişmelerini tamamladıktan sonra Avrupa Birliği'ne üye olmuşlardır. Bu üç ülkenin birliğe katılması dördüncü genişlemeye en sorunsuz genişleme özelliğini kazandırmıştır.

2.2.5. Beşinci Genişleme Süreci

AB'nin beşinci dalgasında, 2004 yılında bazı ülkeler katılmıştır. Bu ülkeler, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin katılımıyla sonuçlanmıştır. 2007 yılında AB' ye Romanya ve Bulgaristan tam üye olmuştur. Son olarak 2013 yılında birliğe Hırvatistan'ın katılımıyla beraber AB toplam 28 üye sayısına ulaşmıştır. AB Türkiye, Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya ile üyelik müzakereleri sürmektedir. Kosova ve Bosna Kerse ise potansiyel aday ülke konumunda yer almaktadır.³⁸

AB' ye katılan ülkelerin olmasının yansira ayrılan ülkeler de bulunmaktadır. 1985 yılında ilk ayrılma Grönland'ın ayrılmasıyla gerçekleşmiştir. Günümüze geldiğimizde ise 2020 yılında İngiltere'nin çıkışı ile ikinci ayrılma yaşanmıştır. İngiltere'de genel seçim ile ayrılma kararı çoğunlukta olunca Avrupa Parlamentosu tarafından geri çekilme anlaşması onaylanmıştır. Birleşik Krallık resmi olarak 31 Ocak 2020 tarihinde AB'den ayrılmıştır.³⁹

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİLİ ANLAŞMALARI

GATT çerçevesinde çeşitli tarife turları gerçekleştirilmiştir. Bu turların arasında Uruguay Turu son tur olmakla birlikte en kapsayıcı olan tur olarak yer almaktadır. Uruguay turu ile birlikte GATT daha kurumsal çerçeveye dönüştürülerek Dünya Ticaret Örgütü meydana getirilmiştir. Fakat Dünya Ticaret Örgütü mevcut koşulları karşılayamadığı için ülkeler birbirleriyle ikili veya bölgesel olacak şekilde anlaşmalar yapmaya başlamıştır.⁴⁰ İkili ticaret anlaşmaları ile ülkeler ekonomilerini büyütmeyi ve daha geniş pazarlara ulaşabilmeyi amaçlamaktadırlar. Ülkeler küresel ve bölgesel gelişmelere dayalı olarak aralarında ikili ticaret anlaşmaları veya daha yaygın olan serbest ticaret anlaşmaları yapmaktadırlar. Bu anlaşmalar ile birbirlerinin iç pazarlarına ulaşma imkanı sağlayan ticaret köprüleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda WTO, STA'ların

³⁸ Cihan Dura, Hayriye Atik, Cüneyt Dumrul, Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, 5. Basım, 2015, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.301-357.

³⁹BBC, <https://www.bbc.com/turkce/topics/c404v744qnwt> (Erişim Tarihi:10.03.2020)

⁴⁰ Murat Can Genç ve Metin Berber, Bölgeselleşme ve Ticaret Akımları: Literatür İncelemesi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:22, sayı:2, 2011, ss.84-110.

dayanağını meydana getirmektedir. Serbest Ticaret Anlaşmaları gitgide daha önemli olmaya başlamıştır.

Serbest Ticaret Anlaşmaları, iki ülke arasında veya daha çok ülkeler arasında da yapılmaktadır. Bu anlaşmalarda, ülkeler arasındaki ticaret yapmayı engelleyen kısıtlamaların ortadan kaldırılarak, ülkeler arasında serbest ticaret bölgesi oluşturulması sağlanmaktadır. Taraf olmayan ülkelerle yapılan ticarete ortak bir gümrük tarifesi oluşturmasına imkan sağlanmamaktadır. Fakat bu anlaşmalarda taraf olan ülkeler ile üyeliği olmayan diğer ülkelerin ekonomik ilişkilerinde, üye ülkelerin tarifelerinin uygulanmasına olanak sağlayan bir ekonomik anlaşmadır. Bu anlaşmaların gümrük birliğinden bir farkı bulunmaktadır. Bu fark, üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uygulanmayacak olmasıdır. Aynı zamanda serbest dolaşım ilkesi Gümrük Birliği'nde geçerli oluyorken, STA'larda menşe kuralları geçerli olmaktadır.⁴¹

STA 'lar diğer entegrasyon türlerine göre daha çok tercih edilmesinin belli başlı sebepleri vardır. Anlaşmayı imzalayan ülkeler çeşitli kısıtlamaların kaldırılması ile ihracatlarında artışlar yaşanmaktadır. Anlaşmaya taraf olan ülkeler, karşılaştırmalı bir şekilde ucuz işgücünden fayda sağlamaktadır. Bu anlaşmalar ile taraf ülkelerin pazarının boyutu genişleyecektir. Anlaşmaya üye olan ülkelere, yapılan ticaret ile girdilerini daha düşük maliyetle temin etme olanağı sunmaktadır.⁴²

AB'nin yaptığı serbest ticaret anlaşmaları belirli süreçlerden geçtikten sonra yürürlüğe girmektedir. AB'nin kurumsal açıdan yapısı itibariyle anlaşmalar için izleyeceği kalıplar bulunmaktadır. Bu kalıplar kurumsal süreç ile birlikte oluşmuş kalıplardır. STA'ların içeriğinde, ülkenin tercihlerine, ticari belirteçlerine ve müzakerelerine uygun değişiklik göstermektedir. Kısaca bütün ülkelerin yapacağı aynı bir oran serbest ticaret anlaşması bulunmamaktadır.

Avrupa Birliği birçok anlaşma yapmıştır. Bu yaptığı ticaret anlaşmalarını 3 şekilde gruplandırmıştır. Bu anlaşmalardan ilki, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük

⁴¹T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Müdürlüğü, <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Menu/17/Serbest-Ticaret-Anlasmalari> (10.03.2020)

⁴² Kahraman Arslan, Dış Ticaret Politikaları, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014, ss. 174.

tarifesinin uygulandığı ve uluslararası ticarete gümrük vergilerinin ortadan kaldırılması ile uygulanan Gümrük Birlik'leri olmaktadır. Avrupa Birliği'nin karşılıklı yaptığı ticarete gümrük tarifelerin ortadan kaldırıldığı ya da azaltıldığı ikinci grup anlaşmaları Serbest Ticaret Anlaşmaları, Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşmaları, Ortaklık Anlaşmaları, İstikrar Anlaşmaları ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin üçüncü grupta yer alan ve ilk iki gruptaki anlaşmalarına göre daha dar kapsamlı olan ekonomik ilişkileri iyileştirmeyi amaçlayan İşbirliği Anlaşmaları bulunmaktadır.⁴³

Tablo.1 Avrupa Birliği'nin Diğer Ülkelerle Yapmış Olduğu Ticaret Ortaklıkları

ÜLKE	ANLAŞMA ADI	YÜRÜRLÜK TARİHİ
Andorra	Gümrük Birliği	1991
San Marino	Gümrük Birliği	1991
Türkiye	Gümrük Birliği	1996

Kaynak: European Commision, https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/#_on-hold(Erişim Tarihi: 03.02.2020)

AB, Türkiye, Andorra ve San Marino ülkeleri ile serbest ticaret anlaşması yapmak yerine Gümrük Birliği yapmıştır.

⁴³European Commission, [Negotiations and agreements - Trade - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/#_on-hold) (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

Tablo.2 Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Olan Serbest Ticaret Anlaşmaları

ÜLKE	ANLAŞMA ADI	YÜRÜRLÜK TARİHİ
EFTA	Serbest Ticaret Anlaşmaları	1992
EUROMED	Barselona Deklarasyonu	1995
Arnavutluk	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2009
Bosna-Hersek	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2015
Meksika	Ekonomik Ortaklık, Siyasi Koordinasyon ve İşbirliği Anlaşması	2000
Güney Afrika	Ticaret Kalkınma ve İşbirliği Anlaşması	2000
Şili	Ortaklık Anlaşması	2003
Güney Kore	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2011
Faroe Adaları	Ticaret Anlaşması	1997
Gürcistan	Ortaklık Anlaşması	2016
İsrail	Kapsamlı ve Gelişmiş Ortaklık Anlaşması	2000
Faroe Adaları	Ticaret Anlaşması	1997
Kosova	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2016
Japonya	Ekonomik Ortaklık Anlaşması	2019
Karadağ	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2010
Makedonya	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2013
Sırbistan	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	2013
Moldova	Ortaklık Anlaşması	2016
Singapur	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2019
Vietnam	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2020

Kaynak: European Commision, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/> (Erişim Tarihi: 03.02.2020)

Tablo.3 Avrupa Birliği'nin Müzakere Yürüttüğü Ülkeler

ÜLKE	ANLAŞMA ADI	MÜZAKERE BAŞLANGIÇ TARİHİ
Hindistan	Serbest Ticaret Anlaşması	2007
ASEAN	Serbest Ticaret Anlaşması	2007
MERCOSUR	Bölgelerarası Ortaklık Anlaşması	2009
Orta Amerika	Ortaklık Anlaşması	2007
ANDEAN	Ortaklık Anlaşması	2007
Ukrayna	Serbest Ticaret Anlaşmaları	2016
Avusturalya	Avustralya Anlaşması	2018
Endonezya	Serbest Ticaret Anlaşması	2016
Çin	AB-Çin Yatırım Anlaşması	2013
ABD	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı	2013
Myanmar	Yatırım Koruma Anlaşması	2015
Yeni Zelanda	Yeni Zelanda Anlaşması	2015
Malezya	Serbest Ticaret Anlaşması	2010
GCC Ülkeleri	Serbest Ticaret Anlaşması	1990

Kaynak: European Commision, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/> (Erişim Tarihi: 03.02.2020)

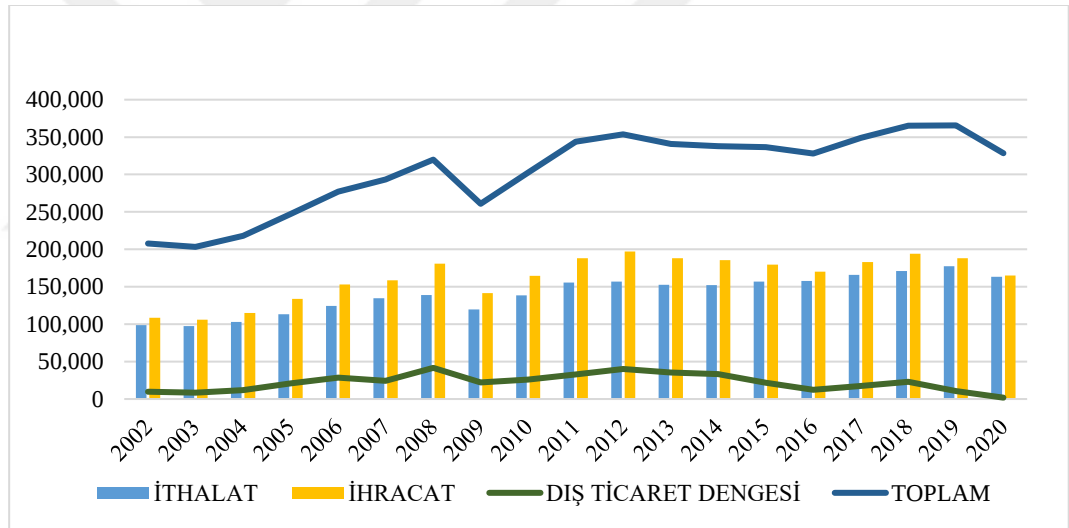
AB müzakere yürüttüğü ülkelerin tablosu yukarıda gösterilmiştir. AB bu ülkelerin yanı sıra bazı ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmaları kısmen yürürlükte olup bütün tarafların onaylanması sonucunda yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Bu ülkeler CARIFORUM, Namibya, Küba, Kanada, Ekvator, Fildişi Sahili, Gana, ESA ülkeleri, Papua Yeni Gine, Fiji, Kazakistan ve Irak'dır.

2.3.1. Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Olan Serbest Ticaret Anlaşmaları

2.3.1.1. Avrupa Birliği ve EFTA Serbest Ticaret Anlaşması

Avrupa Birliği Serbest Ticaret Birliği (EFTA) İngiltere, Avusturya, İsveç, Danimarka, Norveç ve Portekiz ülkeleri ile 4 Ocak 1960 tarihinde imzalanmıştır. EFTA 1960 yılında AET' e bir alternatif olarak oluşturulmuştur. EFTA şu anda İsviçre, Lihtenştayn, İzlanda, Norveç'in bulunduğu dört ülkeden oluşmaktadır.⁴⁴

Dört EFTA ülkesinde toplam 31,6 milyon birey yaşamaktadır. EFTA, AB'nin hizmette ikinci büyük ticaret ortağıken; ticarete üçüncü büyük ticaret ortağı olmaktadır. Avrupa Birliği ise EFTA'nın en büyük ticaret ortağı konumundadır. EFTA ülkelerine gönderilen malların %70'i AB'den gelmektedir.⁴⁵

Grafik 1. AB - EFTA Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: EFTA, http://trade.efta.int/#/country-graph/EFTA/EU_28/2020/HS2 (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

EFTA'nın AB ile toplam ticaretinde 2008 yılında 319.932 milyon Euro toplam ticaret yapmıştır. 2009 yılında ise 261.008 milyon Euro ya gerilemesiyle bir düşüş gerçekleşmiştir. Daha sonra 2012 yılına kadar hızlı bir seyrinde yükselişe devam etmiştir.

⁴⁴İTKİB, <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-ticari-bloklar.html> (Erişim Tarihi: 02.02.2021)

⁴⁵ EFTA, [EFTA in Figures | European Free Trade Association](https://www.efta.int/efta-in-figures) (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

2012-2016 yılları arasında toplam ticaretinde bir düşüş gerçekleşmiştir. Ardından 2016-2019 yılları arasında yükselmektedir. Son olarak 2020 yılında 328.626 milyon Euro ticaret yaparak düşüş eğiliminde bulunmaktadır.⁴⁶

EFTA 4 üye devleti uluslararası ekonomide belli başlı konularda kritik öneme sahip olmaktadır. EFTA ülkeleri farklı sektörlerde diğer ülkelere göre daha rekabetçi bir özelliğe sahiptir. İsviçre, biyoteknoloji, makine gibi konularda dünyada önde gelen ülkelerdendir. Lihtenştayn da İsviçre gibi yüksek düzeyde sanayileşmiştir. İzlanda ekonomisi balıkçılık faaliyetleri ve geri dönüştürülebilir enerji kaynaklarından, gitgide diğer sanayi ve hizmetlere doğru çeşitlerini arttırmıştır. Norveç ise ekonomik gücüne deniz taşımacılığı alanında ve enerjiye yönelik hizmetlerde hizmet sektörüne güçlü katkılar sağlamaktadır.⁴⁷

1 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği'ne üye devletler ve üç AÇA EFTA ülkesi olan İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç' i bir iç pazar olarak isimlendirilerek tek bir pazarda toplamaktadır. AÇA Anlaşmasında hakların eşit olmasını garanti etmektedir.⁴⁸

EFTA dünya ile olan ticaretinde 2020 yılı itibarıyla %61.7'lik bir kısmını oluşturmaktadır. EFTA'nın dünya ile olan ticaretindeki ithalatın payı 2020 yılı için %66.3 olurken; ihracatın payı %57.6 olmuştur.⁴⁹

EFTA ülkelerinin toplam ithalatında AB'nin yüzdesi bazı yıllarda düşüş eğiliminde yaşamış olmasına rağmen hala çok önemli bir paya sahiptir. EFTA'nın üçüncü ülkeler ile yaptığı yaklaşık 20 civarı serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. Bazı ülkeler ile de müzakere görüşmeleri devam etmektedir. EFTA'nın üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmalarda ticaretteki engelleri ortadan kaldırılması AB'nin ithalat oranlarını düşmesine neden olmaktadır.

⁴⁶ EFTA, [EFTA in Figures | European Free Trade Association](#) (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

⁴⁷ EFTA, <https://www.efta.int/about-efta/the-efta-states> (Erişim Tarihi: 18.02.2020)

⁴⁸ EFTA, [EEA Agreement | European Free Trade Association \(efta.int\)](#) (Erişim Tarihi: 03.02.20).

⁴⁹EFTA, http://trade.efta.int/#/country-graph/EFTA/EU_28/2020/HS2 (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

2.3.1.2. Avrupa Birliği ve EUROMED Ortaklık Anlaşması

Akdeniz ÷lkeleri ve AB'ye üye olan ÷lkeler 1995 yılında Barselona Deklerasyonu'nu imzalayarak serbest ticaret anlaşması çerçevesinde ilişkiler gerçekteşmiştir. Süreç, Barselona Deklerasyonu ile başlamıştır ve Avrupa Akdeniz Ortaklığı (EUROMED) olarak devam etmektedir. Barselona Deklerasyonu ile Avrupa Birliği ve Akdeniz Bölgesinin birbirlerine olan etkilerinin dengesini ve refahını kuvvetli bir şekilde birleştirerek ortak bir refah alanı olanağı sağlamaktadır. Bu Deklerasyon, Avrupa-Akdeniz bölgesinde 2010 yılına kadar Serbest Ticaret Alanı oluşumunu yaratacağı düşün÷lmüştür. Ancak başarılı olamamıştır. Ortaklık kapsamında Akdeniz ÷lkelerinin her biri ile ayrı olacak şekilde Ortaklık Anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Cezayir ile 2005'te, Mısır ile 2004'te, İsrail ile 2000'de, Ürdün ile 2002'de, Lübnan ile 2006'da, Fas ile 2000'de ve Tunus ile 1998 yılında Ortaklık Anlaşmaları yapılmıştır. Filistin ile 1997'de geçici bir anlaşma yürürlüğe girmiştir. AB, Suriye ve Libya arasındaki müzakereler askıya alınmıştır.⁵⁰ Bu anlaşmaların kapsamı mal ticaretini içermektedir.

Tablo.4 AB - EUROMED ÷lkelerinin Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİşİM%	İHRACAT	DEĞİşİM%	DENGE
2017	134.4	N/A	180.8	N/A	46.4
2018	147.6	9.82	174.5	-3.48	26.8
2019	150.5	1.96	173.2	-0.74	22.7

Kaynak: European Commission, [Euro-Mediterranean partnership - Trade - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/euro-mediterranean-partnership-trade-european-commission/europa.eu). (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

Avrupa Akdeniz Ortaklığı (EUROMED) kapsamında bu bölgede yapılan anlaşmalar, derin serbest ticaret bölgeleri oluşturmak, yatırım ve hizmet alanında ticari engelleri ortadan kaldırmak, ticarete daha fazla tarım alanı yaratmak ve endüstriyel ürünlerin yetki ve kabul edilmesi yönünde anlaşmalar yapılmasını sağlamaktadır. AB, her ÷lkenin kendine has gereksinimlerini göz önünde bulundurarak ekonomik ve sosyal geçiş

⁵⁰İTKİB, <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-euromed.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

ve reforma yardımcı olmak için Güney Akdeniz’de bulunan ortakların hepsiyle derin bir biçimde ilgilenmektedir.⁵¹

2.3.1.2. Avrupa Birliği ve Meksika Serbest Ticaret Anlaşması

2021 yılı IMF verilerine göre, Meksika 128.972.000 milyon nüfusa sahiptir. Meksika’nın GSYİH’sı 1.192.480 milyon \$ ve KBGSYİH’sı 9.246 \$’dan oluşmaktadır. Bu verilerden edinilen değerlendirmeye göre Meksika, Latin Amerika’da bulunan en güçlü ekonomilerden birine sahiptir.⁵²

Tablo.5 AB - Meksika Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	11.899	N/A	20.263	N/A	8.364
2011	14.844	24.7	22.847	12.7	8.003
2012	17.389	17.1	26.687	16.8	9.297
2013	16.370	-5.8	26.161	-1.9	9.791
2014	16.503	0.8	27.182	3.9	10.680
2015	17.655	6.9	31.886	17.3	14.221
2016	18.482	4.6	32.352	1.4	13.870
2017	21.713	17.3	36.160	11.7	14.446
2018	23.685	9.0	37.669	4.7	13.984
2019	24.356	2.8	37.450	-0.5	13.094
2020	20.380	-16.3	30.548	-18.4	10.168

Kaynak: European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_mexico_en.pdf.
(Erişim Tarihi: 12.04.2021).

2019 verileri incelendiğinde, AB, Meksika’nın ABD’den sonra ikinci en büyük ihracat pazarını oluşturmaktadır. 2019 yılında AB, ABD ve Çin’den sonra üçüncü büyük ithalat kaynağıdır. Nakliye ekipmanları, makine ve aletler, baz metaller ve kimyasal

⁵¹European Commission, [Euro-Mediterranean partnership - Trade - European Commission \(europea.eu\)](https://europea.eu) (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

⁵²T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-amerika/meksika/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)

ürünler AB'den Meksika'ya yapılan ihracat ürünleridir. Doğrudan yabancı yatırımlarda AB, Meksika'da ABD'den sonra gelen en büyük ikinci yatırımcı olmaktadır. ⁵³

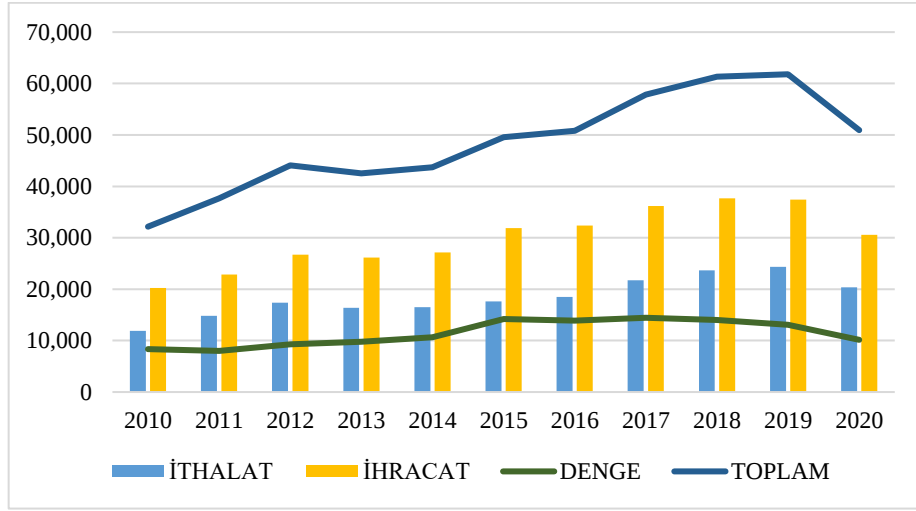
Meksika, ABD ve Kanada arasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) 1 Ocak 1992 yılında imzalanarak 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmadaki amaç üç ülke arasında ekonomik dengeyi sağlamak ve bir serbest ticaret bölge alanı oluşturmaktır. AB, serbest ticaret politikasına göre birçok ülkeyle tercihli anlaşmalar imzalamıştır. Meksika, Amerika kıtasında tercihli anlaşma imzaladığı ilk ülke olarak önemli bir konumdadır. Meksika içinse bu anlaşma, NAFTA' dan sonra imzalamış olduğu ikinci önemli anlaşma olmaktadır. Meksika yıllar boyunca sürdürdüğü korumacı ve kapalı bir ekonomik politikaya sahipken NAFTA'yı imzaladıktan daha açık bir ekonomi olmaya başlamıştır. Ticaret alanlarını arttırmıştır ve bu artışta Meksika ve AB arasında ikili anlaşma yapılmasını gerektirmiştir. ⁵⁴

Meksika 1990'lı yıllardan itibaren serbest ticaret anlaşması imzalama doğrultusunda bir politika takip etmiştir. Meksika bu politikayı yalnızca kendisi için bir ekonomik çıkar olarak görmez; ayrıca bu politikayla, ABD'ye karşı olan ekonomik açıdan bağlılığını azaltmaya çalışmaktadır. AB ve Meksika arasında 1997 yılında Ekonomik Ortaklık, Siyasi Koordinasyon ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma 2000 yılında yürürlüğe girmiştir ve 'Küresel Anlaşma' olarak da adlandırılmaktadır. Bu anlaşma ticari açıdan önemi bulunmaktadır. Genellikle mal ticaretinin genişlemesine yol açmıştır. ⁵⁵

⁵³European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-mexico-trade-agreement/agreement-explained/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

⁵⁴Aslı Dolu, Türkmen Göksel, NAFTA' nın Meksika Ekonomisi Üzerindeki Etkileri: Sentetik Kontrol Metot Yaklaşımı, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017 Cilt:22, sayı:3, 2017, ss.915-926.

⁵⁵R.A.Reveles-M.P.Rocha, The EU-Mexico Free Trade Agreement Seven Years On, Debate Paper, Alternative Regionalism, Transnational Institute Mexican Action Network On Free Trade, June 2007, S.8

Grafik 2. AB - Meksika Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission. (2021). https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_mexico_en.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2021)

Bu Küresel Anlaşma'nın 2016 yılında detaylı olarak yenilenmesi konusunda yeni bir karar alınmıştır. AB ve Meksika ticari açıdan yeni bir anlaşma yapma yoluna gitmişlerdir. Bu yenilik AB ve Meksika arasında neredeyse tüm mal ticaretine bundan sonra gümrüksüz bir şekilde tarım sektörünün de dahil edilmesi üzerinde konuşulmuştur. İklim değişikliği ile ilgili AB ve Meksika Paris Anlaşması çerçevesinde sorumluluklarını etkin bir biçimde uygulamayı garantilemişlerdir. Aynı zamanda bu anlaşma kamu sektöründeki yolsuzluklar ile savaşan ilk AB anlaşması olacaktır.⁵⁶

1994 yılından itibaren ABD, Kanada ve Meksika arasında yürürlükte olan NAFTA, eski ABD Başkanı Donald Trump' ın anlaşmayı adil bulmaması sebebiyle değiştirilmesini talep etmiştir. Bu üç ülke görüşmeler neticesinde revizyon yapmaya karar vermişlerdir. ABD-Kanada-Meksika Anlaşması isimli bu anlaşma 2018'de G20 Zirvesi'nde imzalanmıştır. Güncellenen NAFTA Anlaşması 2020 yılında yürürlüğe girmiştir.

⁵⁶European Commission, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1830> (Erişim Tarihi:05.05.2020).

2.3.1.4.Avrupa Birliği ve şili Serbest Ticaret Anlaşması

şili, Latin Amerika ÷lkelerinden biridir. 2020 yılı IMF verilerine g÷re, şili 19.461.000 milyon n÷fusa sahiptir. şili'nin GSYİH' sı 307.938 milyon \$ ve KBGSYİH 15.617 milyon \$'dan oluşmaktadır.⁵⁷

şili ekonomisi, maden ihracatına dayanmaktadır. ÷lkenin ihracatında bakır b÷y÷k bir orana sahiptir. ÷lkede aynı zamanda balıkçılık, turizm gibi alanlarda gelişmiştir. şili, ticarete serbestliğin ve siyasi istikrarın bulunduğu, hayat standardı ve şeffaflık açasından Latin Amerika'daki ÷nemli ÷lkelerdir biridir. şili, gelişmiş bir finansal sisteme sahiptir. 25 yıldır kredi notunu A da tutmayı başarabilen, Latin Amerika'daki tek ÷lkedir.⁵⁸

Tablo.6 AB - şili Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİşİM%	İHRACAT	DEĞİşİM%	DENGE
2010	9.062	N/A	5.361	N/A	-3.702
2011	10.621	17.2	6.813	27.0	-3.808
2012	9.033	-14.9	7.721	13.3	-1.312
2013	8.236	-8.8	8.038	4.11	-198
2014	7.892	-4.1	6.819	-15.7	-1.073
2015	7.400	-6.2	4.743	-30.4	343
2016	6.575	-11.1	8.044	69.6	1.468
2017	7.390	12.4	8.094	0.62	704
2018	7.362	-0.38	9.318	15.12	1.956
2019	6.509	-11.5	10.095	8.34	3.585
2020	5.875	-9.7	7.542	-25.5	1.667

Kaynak:EuropeanCommission,https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_chile_en.pdf .(Erişim Tarihi: 12.04.2021)

şili'nin ekonomisinin bu denli gelişmesinde temel nokta, korumacı, kapalı bir ekonomiden dış ticarete aalık bir yapıya geçmesidir. şili 1989'a kadar dikta bir rejimle y÷netilmiştir. 90'lı yıllardan sonra bu dikta rejim yerine demokratik bir s÷recin i÷erisine girmiştir. Bu s÷reç boyunca şili, kapsamlı bir reform s÷reci ge÷irmiştir. Bu reformlar,

⁵⁷ T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/ulke-profil> (Erişim Tarihi: 06.05.2020)

⁵⁸Dıř Ekonomik İlişkiler Kurulu, <https://www.deik.org.tr/uploads/sili-ulke-bulteni-kasim-2015.pdf> (Erişim Tarihi:05.05.2020)

serbest piyasanın geliştirilmesi, kamuda sektörel bazda bazı yapılandırmalar, özelleştirmeler ve iş gücü piyasasına yönelik konularda gerçekleşmiştir. Şili'nin gelişmesindeki başarı, iyi bir şekilde tasarlanan ekonomik ve politik kurumların önemi büyük yer kaplamaktadır.⁵⁹ Şili bu demokratikleşme süreciyle birlikte birçok ülke ve ülke gruplarıyla, ülkeyi kalkındırmak amacıyla ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Şili 65 ülke ile 29 adet Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır.⁶⁰

AB, Dünya Ticaret Örgütü'nün de belirttiği gibi, ticarete daha serbest bir ortam ve ayrıcalık tanımadan eşit bir şekilde politika izlemeye çalışmaktadır. Bu sebeple AB, dünyadaki diğer ülkelerle de ikili ilişkiler kurarak geniş bir ticaret piyasası oluşturmayı amaçlamaktadır. Şili, Latin Amerika'da güçlü bir konumdadır. Bu özelliğinden dolayı yatırımcıları çekmektedir. Bu doğrultuda AB ile Şili yoğun iş birliği yaparak kendisi için güçlü bir Pazar oluşturmaktadır. Şili'de ticarete serbestleşmek için AB'yi bir araç olarak görmektedir. AB, aynı zamanda ABD'nin Latin Amerika'da bölgesinde söz sahibi olmasını istememektedir. Bundan dolayı ABD ile ikili ticaret anlaşması yapmıştır.

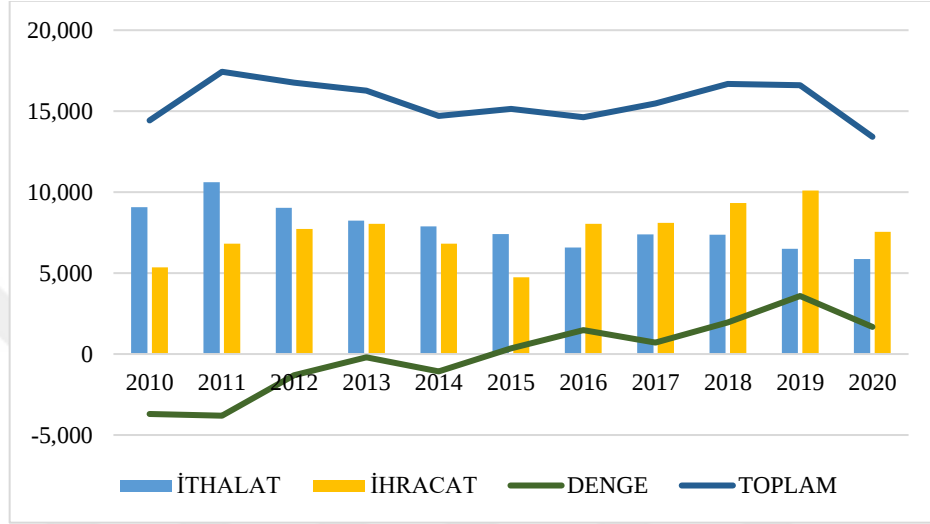
1996 yılında Şili ve AB arasında İşbirliği Çerçeve Anlaşması yapılmıştır ve 1999'da imzalamıştır. Bu anlaşmada temel nokta demokrasinin gerekliliklerine uygun olarak ekonomik, ticari, siyasi, sosyal alanlarda birlik oluşturması konusunda ortak bir fikre varılmasıdır. 2002 yılında yapılan ve 1 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren AB – Şili Ortaklık Anlaşması ile ilişkiler daha da ilerlemiştir. Bu anlaşmada da ticari, ekonomik ve politik açıdan konular üzerinde durulmuştur. Ortaklık Anlaşması ile AB'nin Şili'ye yaptırımda bulunduğu gümrük vergileri, anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle kaldırılmıştır. Şili'nin, AB'ye yaptırımda bulunduğu vergileri de 1 Ocak 2010 tarihinde itibaren kaldırmıştır. 1 Şubat 2003 yılında Ortaklık Anlaşması kapsamında AB ve Şili arasında Serbest Ticaret Anlaşması yapılmıştır.⁶¹

⁵⁹ Aytül Ganioglu, Şili Ekonomisi'nin Başarılı Büyüme Performansı ve Kalkınması: Kurumsal Yapı ve Ekonomi Politikaları (1975-2009), 2010, ss.137.140.

⁶⁰ T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/ulke-profil> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)

⁶¹ Ekrem Yaşar Akçay, AB'nin Şili ile ilişkileri, Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, sayı: 1, 2017, ss.48-54.

AB Şili arasındaki anlaşma ile malların serbest dolaşımını, gümrük vergilerinin kaldırılması, yatırımların serbest dolaşımını, telif haklarının korunması, anlaşmazlıkların çözümü gibi konuları içermektedir. AB ve Şili arasında yürürlüğe giren serbest ticaret anlaşması ile AB, Şili'nin kaynaklarından kısıtlamaya ticari kısıtlamaya maruz kalmadan sermaye yatırımlarını çoğaltmaktadır.

Grafik 3. AB -Şili Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_chile_en.pdf
(14.02.20201)

2020 yılı verilerine göre, AB, Şili'nin Çin ve ABD 'den sonra en büyük üçüncü ticaret ortağı konumundadır. Şili'nin en geniş ihracat pazarına sahip olduğu ülkeleri sırasıyla Çin, ABD ve AB oluştururken; en büyük ithalat tedarik ettiği ülkeleri de yine aynı sırayla Çin ABD ve AB oluşturmaktadır. Şili'nin ticaretinde AB, önemli bir sırada yer almaktadır. Şili'den AB'ye sırasıyla en çok mineral ürünler, bitkisel kaynaklı ürünler ve baz metallerden oluşan ürünlerin ithalatı gerçekleşmiştir. AB'nin Şili'ye, ihracatında ise makine, ulaşım ekipmanları ve kimyasal ürünler bulunmaktadır.⁶²

⁶²European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/chile/>
(Erişim Tarihi: 22.05.2020)

2.3.1.5.Avrupa Birliği ve Güney Afrika Serbest Ticaret Anlaşması

Afrika kıtasının güneyinde yer alan, Güney Afrika veya Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC), 60.531.000 milyon nüfusa sahiptir. 2021 yılı itibariyle, GSYİH' sı 329.529 milyon dolar ve KBGSYİH' sı 5.443 milyon dolardır.⁶³

Tablo.7 AB - Güney Afrika Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	13.381	N/A	18.327	N/A	4.946
2011	14.749	10.7	22.036	20.2	7.287
2012	13.027	-11.6	22.537	2.2	9.510
2013	12.236	-6.	21.591	-4.2	9.355
2014	12.967	5.9	20.508	-5.02	7.541
2015	14.234	9.7	22.453	9.4	8.219
2016	14.232	-0.01	20.599	-8.2	6.367
2017	15.871	11.5	22.023	6.9	6.152
2018	17.237	8.6	21.727	-1.3	4.490
2019	18.990	10.1	22.900	5.4	3.090
2020	16.443	-13.4	17.601	-23.1	1.157

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_south-africa_en.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2021)

Güney Afrika, yıllar boyunca sıkı tarife korumacılığı gibi ithalat sınırlamalarının olduğu koşullarda yönetilmiştir. Ancak 90'lı yıllardan sonra liberalleşmeye başlayarak 1994 yılında demokrasiye geçmiştir. Serbest piyasa ekonomisinin uygulandığı Güney Afrika, gelişmeye devam eden bir pazar konumundadır. ⁶⁴

AB ve Güney Afrika arasında 1999 yılında Ticaret Geliştirme ve İş birliği Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle serbestleşme tedbirleri kesintisiz uygulanmaya başlamıştır. AB ve GAC arası ticari ilişkiler büyük ölçüde gelişmiştir. Yapılan mal ticaretinde %120'den fazla artış gerçekleşmiştir. DYY'da artışlar yaşanmıştır. AB'li şirketler, Güney Afrika'da

⁶³T.C. Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/genel-bilgiler> (12.02.2021)

⁶⁴ Ozan Örmeci, Siyasal Sistemler: Güney Afrika Cumhuriyeti, 2015.

yatırımlar yaparak ülkenin dönüşümüne katkı sağlamışlardır. ⁶⁵ 2016 yılında AB ve Güney Afrika- Mozambik, Namibya, Lesotho, Botsvana, Svaziland arasında mal ticaretini düzenleyen kuralların bulunduğu Güney Afrika Ekonomik Ortaklık Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile GAC’ dan yapılan ithalatın %98.7’sinde bulunan gümrük vergilerinin tamamı veya bir kısmı kaldırılmıştır. Anlaşmaya imza atan diğer ülkeler içinde ücretsiz erişim sağlanacağı garanti edilmiştir. Günümüzde hala AB, Güney Afrika’nın en büyük yatırım ve ticari ortağı olmayı sürdürmektedir. ⁶⁶

Ticaret Gelişme ve İş Birliği Anlaşmasına göre, GAC, 2012 yıl sonuna kadar AB’den ithal ettiği tarım ürünlerinin %81’i, sanayi ürünlerinin %86’sında bulunan tarifeleri kaldıracağını garanti etmiştir. AB de buna karşılık GAC’ın ürettiği tarımsal ürünün %62’sinin ve sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin tamamını kaldıracağını belirtmiştir. Bu husus, sanayi sektöründe GAC ürünlerinin AB ürünleri ile rekabet durumunu göstermektedir. ⁶⁷

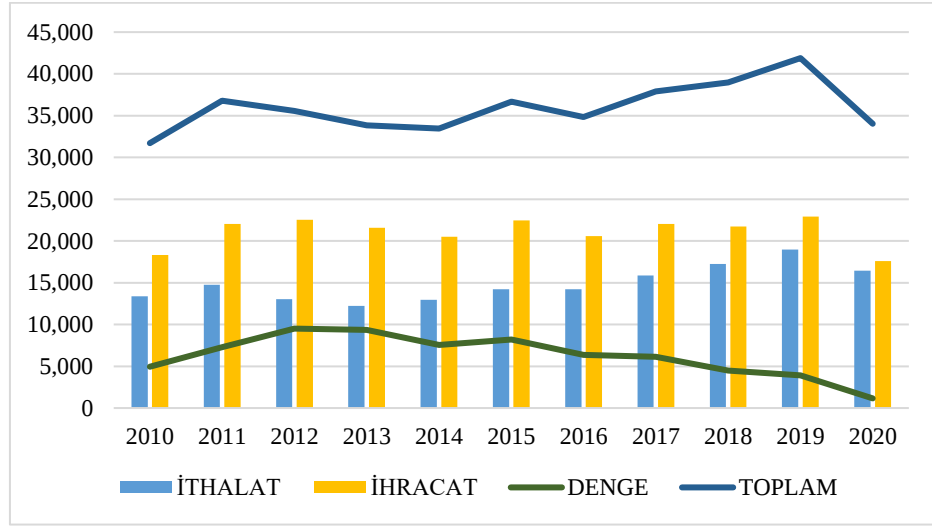
Güney Afrika’dan AB’ye yapılan ticarete yakıtlar, madencilik ürünleri, makine nakliye ekipmanları en çok ihracatı yapılan ürünler arasında yer almaktadır. AB’nin Güney Afrika’ya ihracatında baskın olduğu ürünler ise kimyasallar, ve makine ekipmanlarıdır. ⁶⁸

⁶⁵ European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-africa/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁶⁶European Commission, https://eeas.europa.eu/delegations/south-africa/730/south-africa-and-eu_en (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁶⁷ T.C. Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/genel-bilgiler> (05.06.2020)

⁶⁸European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-africa/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

Grafik. 4 AB - Güney Afrika Ticareti (Milyon Euro)

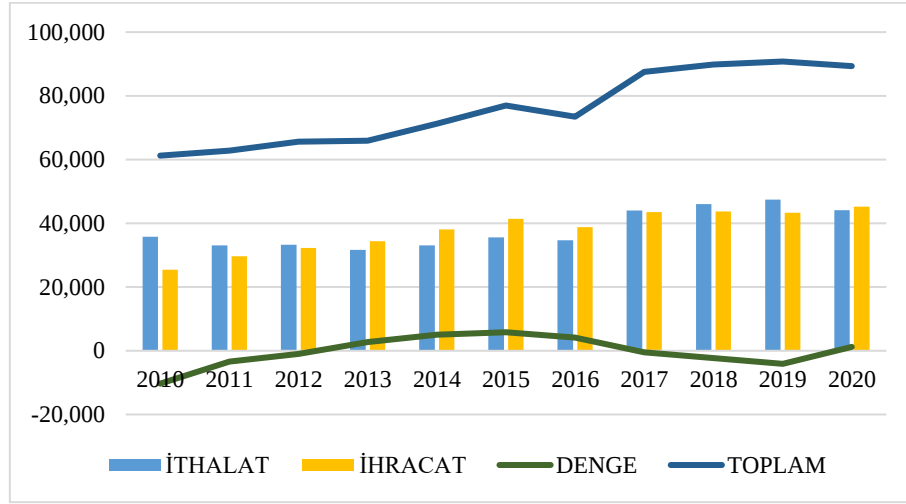
Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_south-africa_en.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2021)

Yapılan serbest ticaret anlaşmalarından sonra AB ile GAC ülkelerinin toplam ticaretinin arttığını söylemek mümkündür. Ancak 2019 yılında toplam ticarete bir düşüş gerçekleşmiştir. AB ve GAC ülkeleri arasındaki anlaşma ile AB'nin Sahra Altı Afrika ülkelerine de ulaşabilme olanağı artmıştır. Bundan dolayı için bu anlaşma AB için ticarete ulaştığı bölgelerin genişlemesi açısından önem taşımaktadır.

2.3.1.6. Avrupa Birliği ve Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması

Doğu Asya'da bir ülke olan Güney Kore, 51.781.000 milyon nüfusa sahiptir. 2020 yılı IMF verilerine göre GSYİH'sı 1.590.000 milyon dolar ve KBGSYİH'sı 30.640 dolardan oluşmaktadır. Büyüme oranı 2020 yılı verilerine göre -1.9' dur.⁶⁹

⁶⁹Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/guney-kore-cumhuriyeti/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

Grafik 5. AB - Güney Kore Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_south-korea_en.pdf (Erişim Tarihi:14.02.2021)

1950 ve 1953 yılları boyunca devam eden Kore Savaşı'nın getirmiş olduğu yıkım ile Güney Kore dünyadaki en fakir ülkelerden biri haline gelmiştir. Güney Kore bundan sonraki süreçte ABD'nin yardımları ile ekonomisini toparlamaya çalışmıştır. Ülkeyi kalkındırmada en önemli politikası, eğitim yatırımlarına odaklanmak ve ithal ikameci bir anlayış olmuştur. Ayrıca teknolojiyi geliştirmek için oluşturulan alt yapı kurumlarına da önem vermiştir. Bu faktörler Güney Kore'nin başarısının altında yatan faktörler arasında yer almaktadır. Güney Kore'nin ekonomisinde göstermiş olduğu bu performans, 1960'lardan bu yana yaratmış olduğu sağlam ve üretim teknoloji alt yapısı ile açıklanmaktadır 1988 yılında Asya Krizini yaşamış olmasına rağmen uyguladığı politikalar sayesinde bu krizi atlamayı başarmıştır.⁷⁰

Güney Kore özellikler 2000'li yıllardan sonra ticari ve ekonomik anlamda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu ilerlemelerde yaptığı ticari anlaşmalar önemli bir rol oynamaktadır. Güney Kore çeşitli ülkelerle STA imzalamıştır. Singapur, Hindistan, EFTA, ASEAN ile STA'lar imzalamıştır. Ayrıca Güney Kore ve AB arasında yapılan

⁷⁰Umut Çakmak, Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1990), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt:21, sayı:1, 2017, ss.151-171.

STA önemli olmaktadır. AB'nin Güney Kore için önemli bir pazar olması açısından önemli rol oynamaktadır. Güney Kore, Asya bölgesinde AB için cazip imkanlar sunmaktadır. Aynı zamanda ABD'nin bölgedeki etkisiyle rekabet etmek isteyen AB, ABD'nin Güney Kore ile müzakerelere başladıktan sonra Güney Kore ile STA imzalamak istemiştir. Güney Kore, AB için önemli bir ticari partner olduğu için ticari anlaşma yapmak her iki taraf içinde olumlu gelişme olmaktadır.⁷¹

Tablo 8. AB - Güney Kore Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	35.779	N/A	25.461	N/A	-10.319
2011	33.095	-7.5	29.684	16.5	-3.412
2012	33.310	0.6	32.300	8.8	-1.010
2013	31.620	-5	34.334	6.3	2.714
2014	33.114	4.7	38.126	11.4	5.012
2015	35.576	7.3	41.383	8.5	5.807
2016	34.648	-2.6	38.801	-6.2	4.153
2017	44.036	27.1	43.508	12.1	-527
2018	46.056	4.5	43.760	0.5	-2.296
2019	47.426	2.9	43.350	0.9	-4.077
2020	44.075	-7.07	45.268	4.4	1.193

Kaynak: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_south-korea_en.pdf (Erişim Tarihi:14.02.2021)

2007'de Seul'da düzenlenen toplantıda Güney Kore ve AB STA müzakereleri başlamış 15 Ekim 2009 tarihinde STA imzalanmıştır. 1 Temmuz 2011 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile AB, diğer anlaşmalarda da olduğu gibi ticaretteki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamaların haricinde AB, ilk kez bir Asya ülkesiyle ticaret anlaşması yapılması özelliğinden dolayı önemli olmaktadır.⁷²

AB'nin Güney Kore'ye yaptığı mal ihracatı 2010 ve 2018 yılları arasında % 77 oranında artmıştır. Aynı dönemde AB DYY stokları %112 oranında, Kore'de yapılan

⁷¹ Dong-Woo Cho, Güney Kore'nin Değişen Dış Politikası ve Güney Kore-AB STA'sına Liberal Hükümetlerarasıcı Bir Bakış The Turkish Yearbook of International Relations, 2019, ss. 49-50.

⁷²İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupa_birligi_ve_guney_kore_serbest_ticaret_anlasmasi_%E2%80%99ni_imzaladi.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

yatırım stokları ise %39 oranında artış göstermiştir. AB, Güney Kore'nin en büyük doğrudan yabancı yatırımcısıdır.⁷³

Bu anlaşmaya göre ticaret ürünlerindeki gümrük vergilerinin tamamı kademeli bir şekilde en fazla 7 yıl içerisinde kaldırılması planlanmıştır. İthalat vergilerinin çoğu 2011 yılında kaldırılmıştır. Sınırlı sayıda tarım ürünleri hariç kalan vergiler 2016 yılında kaldırılmıştır. Bu STA ile aynı zamanda otomotiv, tıbbi cihaz, elektronik alanlarında da ticaretteki engeller ortadan kaldırılmıştır. Rekabet politikası, devlet alımları, sürdürülebilir kalkınma ve şeffaflık gibi konularda kararları içermektedir.⁷⁴

2.3.1.7. Avrupa Birliği ve Japonya Serbest Ticaret Anlaşması

Bir ada ülkesi olan Japonya 125.758.000 nüfusa sahiptir. 2020 yılı IMF verilerine göre, GSYİH'sı 5.451.45 milyon dolar ve KBGSYİH'sı 39.048 dolardan oluşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Japonya ekonomisi dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmiştir.⁷⁵

Avrupa Birliği ülkelerinin dış ticarete önemli bir yere sahip olmasından dolayı, Japonya da AB ile ikili anlaşmalar yapılmasını gerektirmiştir. AB ve Japonya arasındaki ticari ilişkiler 2013 yılında Ekonomik Ortaklık Anlaşması müzakereleri ile başlamıştır. 2017 yılında Anlaşma'nın temel unsurları üzerinde anlaşmaya varmışlardır. AB açısından anlaşma önemli bir kazanç olarak görülmektedir. AB'nin ABD ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakerelerinin askıya alınması ile birlikte AB'nin Serbest Ticaret Anlaşması yaptığı ülkeler arasında Japonya en büyük ülke ekonomisi olarak ön plana çıkmıştır.⁷⁶

AB ve Japonya arasındaki Ortaklık Anlaşması imzalanmadan önce toplam 13 tur yapılmış ve bu turlar sonucunda 1 Şubat 2019'da Ekonomik Ortaklık Anlaşması

⁷³ European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-korea/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁷⁴ European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-korea/> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

⁷⁵ Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5efb27c313b876a618413658/JAPONYA%20PROF%C4%B0L%C4%B0.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2020)

⁷⁶ Bahar Güçlü, AB Japonya Ekonomik Ortaklık Anlaşması, 2018, ss.6-17.

yürürlüğe girmiştir. Anlaşma bugüne kadar yapılan anlaşmalar arasında en kapsamlı anlaşmalar içerisinde yer almaktadır. Bu anlaşma ile sadece mal ticaretinin serbestleştirilmesi değil hizmet ve kamu alımlarında pazara girişin arttırılması da yer almaktadır. Ayrıca ticaretin daha kolay yapılması, sürdürülebilir kalkınma gibi çeşitli alanlarda düzenlemeleri içermektedir. Bu maddelerde demokrasi, adalet, temel hak ve özgürlükler, güvenliğin sağlanması, ile ilgili konularda risklerin minimum seviyeye indirilmesi, uluslararası veya bölgesel açıdan iş birliklerinin arttırılması gibi konuları ele alınmıştır. ⁷⁷

Tablo 9. AB - Japonya Dış Ticareti (Milyon Euro)

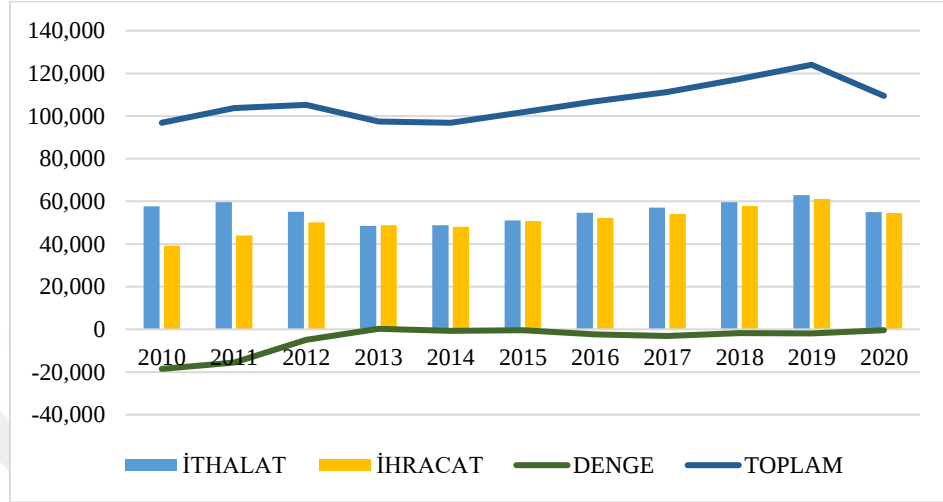
YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	57.693	N/A	39.158	N/A	-18.535
2011	59.677	3.4	44.070	12.5	-15.607
2012	55.064	-7.7	50.149	13.8	-4.915
2013	48.579	-11.8	48.840	-2.6	261
2014	48.786	-11.8	48.080	-1.6	-706
2015	51.096	0.4	50.713	5.5	-383
2016	54.653	4.7	52.297	3.1	-2.356
2017	57.129	7.0	54.062	3.4	-3.067
2018	59.588	4.3	57.807	6.9	-1.781
2019	62.932	5.6	61.090	8.3	-1.842
2020	54.917	-12.7	55.119	-12.0	-444

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_japan_en.pdf (Erişim Tarihi:14.02.2021)

Japonya ve AB dünyadaki GSYH'nin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Japonya Çin'den sonra AB'nin en büyük ticari ortağı konumundadır. Japonya AB'nin mal ihracat ve ithalatında yedinci sırada yer almaktadır. AB ve Japonya arasındaki hizmet ticareti, toplam mal ticaretinin % 35'lik kısmını oluşturmaktadır. Japonya'nın ihracat ve

⁷⁷Altuğ Günar, Avrupa Birliği'nde Stratejik Ortaklık Kavramı: AB-Japonya Stratejik Ortaklık Anlaşması, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, Cilt:2, sayı:1, 2019, ss.34-49.

ithalatı 2009 ve 2019 yıllarını kapsayan aralıkta artmıştır. 2019 yılında AB'nin Japonya'ya yaptığı ithalat 61 milyar Euro, Japonya'dan ithalatı ise 63 milyar Euro'dur.⁷⁸

Grafik 6. AB - Japonya Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_japan_en.pdf (Erişim Tarihi:14.02.2021)

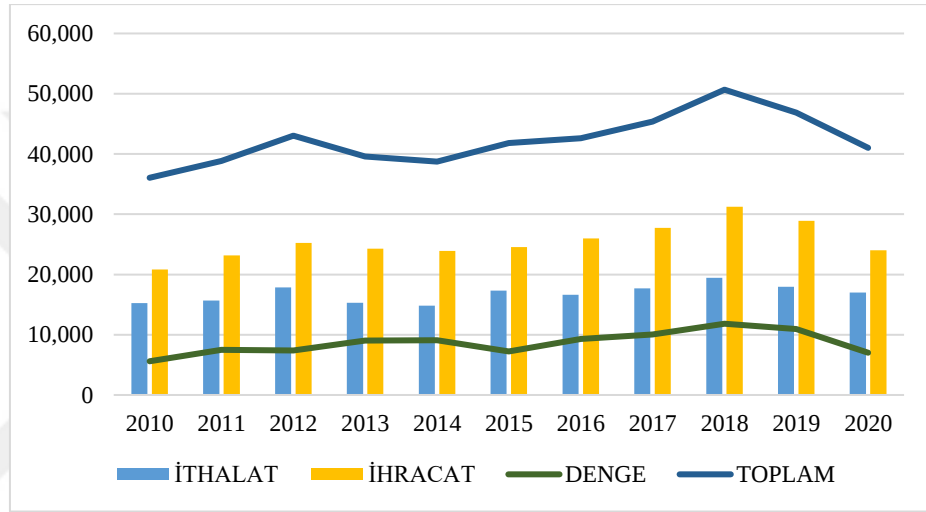
AB ve Japonya arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması ile gümrük vergilerinin ticarete %97'sini kaldırmıştır. Bu sayede ihracat yapan AB şirketleri her yıl 1 milyar Euro gümrük vergisi tasarrufu yapacaktır. AB' de de ithalatta gümrük vergileri %99 oranında kaldırılacaktır. Bazı sektörlerde ise vergiler aşamalı olarak azaltılacaktır. Avrupa'ya ithalatı yapılan Japon otomobillerinde uygulanan %10'luk vergi ödemesi, 7 yıl içerisinde aşamalı olarak kaldırılmaktadır. AB'den ithalatı yapılan süt ürünlerinde ise vergiler kademeli olarak azaltılacaktır. Elektronik ticaret, ulaştırma, iletişim gibi konularda piyasaların birbirleriyle karşılıklı iletişimi sağlanacaktır. AB ve Japonya arasındaki anlaşma ile yıllık ortalama ticareti 36 milyar Euro artışı beklenmektedir.

⁷⁸European Commission <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

Ayrıca 5000 milyonluk AB pazarıyla ve 130 milyonluk Japon pazarının birbirleriyle bütünleşmesi sağlanacaktır.⁷⁹

2.3.1.8. Avrupa Birliği ve Singapur Serbest Ticaret Anlaşması

Singapur Güney Doğu Asya’da bir şehir- ada devletidir. 2020 yılı IMF tahminine göre 5.770.00 milyon nüfusa sahiptir. GSYİH’sı 337.451 milyon dolardan ve KBGSYİH’sı 58.484 dolardan oluşmaktadır.⁸⁰

Grafik 7. AB - Singapur Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_singapore_en.pdf (14.02.2021)

Singapur 1965 yılında elektrikli ürün montajı ve gemi inşa tesislerine bağlı bir ekonomiye sahiptir. Uzun vadeli politikaların uygulamasıyla önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Singapur’un dünya çapında önemli bir transit ticaret merkezi konumuna sahiptir.⁸¹ Singapur’un dış ticaret politikalarının yapı taşı serbest ticaret anlaşmaları, katıldığı uluslararası kuruluşlar, ikili ve bölgesel bütünleşmeler oluşturmaktadır.

⁷⁹<https://tr.euronews.com/2019/02/01/ab-ile-japonya-arasinda-imzalanan-ticaret-anlasmasi-yururlukte> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

⁸⁰Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/singapur/ulke-profil> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

⁸¹Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/ab-ve-singapur-arasinda-cigir-acan-ticaret-anlasmasi-4966> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

Singapur'un bulunduğu bu entegrasyonlar ve STA'lar ülkeyi farklı ülke pazarlarıyla da etkileşime sokmaktadır.

Tablo 10. AB- Singapur Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	15.224	N/A	20.823	N/A	5.599
2011	15.657	2.9	23.156	11.2	7.499
2012	17.844	14.0	25.214	8.9	7.370
2013	15.280	-14.4	24.300	-3.5	9.020
2014	14.833	-2.9	23.892	-1.7	9.060
2015	17.302	16.7	24.520	2.6	7.218
2016	16.648	-3.8	25.961	5.9	9.313
2017	17.672	6.2	27.722	6.8	10.049
2018	19.422	9.9	31.247	12.7	11.825
2019	17.974	-7.5	28.897	-7.5	10.924
2020	16.984	-5.5	24.008	-16.9	7.025

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_singapore_en.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2021)

Singapur ile AB'nin ikili ticaret ve yatırım müzakereleri 2010 yılında başlamıştır ve 2017 yılında tamamlanmıştır. Yapılan müzakereler sonucunda 21 Kasım 2019 yılında yürürlüğe girmiştir. ASEAN'a üye Singapur ve AB arasında yapılan ilk anlaşma olma özelliği vardır. Singapur, AB'nin ASEAN'daki en büyük ticaret ortağı konumuna sahiptir. Singapur'la yapılan anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle AB artık dış ticarete Asya haritasındaki yerini almıştır. ASEAN'a üye olan bazı ülkelerle AB'nin müzakereleri devam etmektedir.⁸²

AB ve Singapur arasındaki anlaşmaya göre, AB'den ithal edilmiş ürünler için Singapur, gümrük vergilerinin tamamını kaldırmış, Singapur'dan ithal edilen ürünler içinse AB ürünlerindeki %80'lik gümrük vergisini almamaktadır. Ülkeye veya bölgeye özgü tarımsal ürünlerin menşee isimleri korunmuş ve tarife dışı engeller kaldırılmıştır.⁸³

⁸²European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/singapore/> (Erişim Tarihi:17.05.2020)

⁸³European Union- Singapore Trade and Investment Agreements, 2019, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/february/tradoc_157684.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

Singapur 2020 yılında AB'nin 16. Büyük ticaret ortağıdır. AB ve Singapur arasında hizmet ve mal ticaretinde pozitif bir ticari denge mevcuttur. Aynı zamanda Singapur, Avrupa tarafında Asya'ya yapılacak yatırımlar açısından iyi bir konumda yer almaktadır. Singapur, Japonya ve Hong Kong'tan sonra AB'de bulunan üçüncü büyük Asyalı yatırımcıdır.⁸⁴

2.3.1.9. Avrupa Birliği ve Vietnam Serbest Ticaret Anlaşması

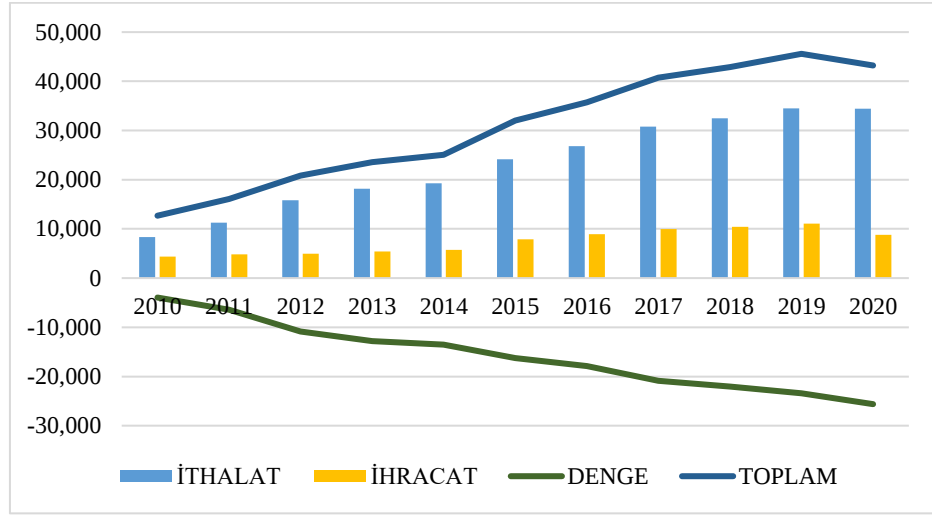
Güney Asya'da bulunan Vietnam, 2020 yılı IMF verilerine göre 97.384.000 nüfusa sahiptir. GSYİH'sı 340.602 milyon dolar ve KBGSYİH 3.498 dolardan oluşmaktadır. Tarım alanları az olmasına rağmen tarım yapılmaktadır. Vietnam maden ve mineral bakımından zengin doğal kaynaklara sahiptir. Bakır, altın, mermer, granit gibi kaynaklara sahiptir. Balıkçılık faaliyetleri gelişmiştir. Vietnam çeşitli uluslararası kuruluşlara üyedir. 2001 yılında ASEAN'a , 2007 yılında DTÖ'ye üye olmuştur. Bu üyelikler Vietnam'ın ticaretinin dış pazarlara genişletmiştir.⁸⁵

Serbest Ticaret Anlaşması 30 Mart 2020'de imzalanmış ve 1 Ağustos 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AB ve Vietnam arasında yapılan bu ticaret anlaşması Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmalarına örnek olmaktadır. Bu anlaşmayla ticarete tarifelerin %99'u kaldırılmıştır, eczacılık ürünlerinde vergiler sıfırlanmış ve geriye kalanlar için 7 yıllık bir dönem içerisinde sıfırlanma uygulamasına geçilmiştir. İkili yatırımlar teşvik edebilmiştir.⁸⁶

⁸⁴European Commission, <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1825> (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

⁸⁵T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/608aa28f13b87644c027ae63/Vietnam%20%C3%9Clke%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)

⁸⁶Seval İskender, AB'nin Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları: AB- Vietnam Ticaret Anlaşması, TOBB Brüksel Temsilcilik Ofisi.

Grafik 8. AB - Vietnam Dış Ticaret (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_vietnam_en.pdf (14.02.2021)

Tablo 8’de Avrupa Birliği ve Vietnam’ın toplam ticarete payında bir artış yaşanırken dış ticaret dengesi de bir açıkla karşı karşıya kalmaktadır.

2019 yılında AB 61 milyar Euro toplam DYY dış stokuyla, Vietnam’daki en büyük yatırımcılardan biridir. AB ile Vietnam arasındaki mal ticareti 48 milyar Euro değerindedir. Bu anlaşma ile AB’nin Vietnam’da ihracata dayalı yatırımları daha da artmaktadır. ⁸⁷

2.3.2. Avrupa Birliği’nin Serbest Ticaret Anlaşması Çerçevesinde Müzakere Yürüttüğü Ülkeler

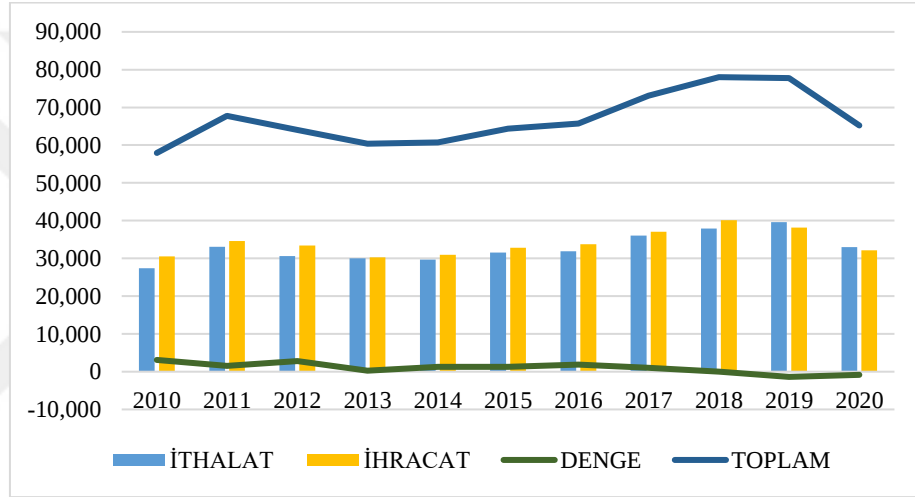
2.3.2.1. Avrupa Birliği ve Hindistan Arasındaki Müzakereler

Güney Asya’da yer alan Hindistan, 2020 yılı IMF tahminine göre 1.39 milyar nüfusa sahiptir. GSYİH’sı 2.592.583 milyon dolar ve KBGSYİH’sı 1.877 dolardır. Hindistan’ın ekonomisi birbirinden farklı iki yapıya sahiptir. Bunlardan ilk yapı, orta

⁸⁷European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/vietnam/> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

sınıfta bulunan vasıflı kişileri çalıştıran küresel rekabet gücüne sahip hizmetler sektörü; diğer yapı eğitimi az kişilerin çalıştığı tarım sektörüdür. ⁸⁸

AB ve Hindistan arasında Serbest Ticaret Anlaşması yapmak için müzakereler 2007 yılında başlamıştır. Hindistan'ın otomobil yerine otomobil parçalarında uygulanan gümrüğün indirilmesi önerisini AB tarafından kabul edilmemiştir. Fikri mülkiyet hakları, hizmetler, kamu alımları gibi konularda da bir uzlaşmaya varılmamıştır. Bundan dolayı müzakere süreci uzamaya devam etmiştir. AB ve Hindistan arasındaki müzakereler 2013 yılında askıya alınmıştır. ⁸⁹

Grafik 9. AB - Hindistan Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_india_en.pdf (Erişim Tarihi:15.02.2021)

AB, Hindistan ile 2020 yılında 62.8 milyar Euro mal ticareti gerçekleştirmiştir. AB mal ticaretinde, Çin ve ABD'den sonra Hindistan'ın en büyük üçüncü ticaret ortağıdır. AB, Hindistan'ın ihracat ve ithalatında ikinci en büyük destinasyondur. Hindistan, çoğu Avrupalı şirketler için yatırımda önem taşımaktadır. AB'nin Hindistan yabancı yatırım girişlerindeki payı son 10 yılda %18 artarak AB'yi Hindistan'daki ilk

⁸⁸ Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/hindistan/ulke-profil> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

⁸⁹İktisadi Kalkınma Vakfı, 2011, E Bülteni, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupa_birligi_ve_hindistan_arasindaki_serbest_ticaret_anlasmasi_muzakereleri_suruyor.pdf (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

yabancı yatırımcı yapmıştır. Hindistan ve AB arasında uzun zamandır ertelenen ticaret anlaşması ile ilgili 2017 yılında Yeni Delhi’de 14. AB-Hindistan zirvesi toplanmıştır.⁹⁰

Hindistan ve AB arasında imzalanacak olan serbest ticaret anlaşması, AB’nin diğer ülkelere yapmış olduğu anlaşmalar ile benzerlikler bulunmaktadır. Bu anlaşmaların bazı ülke ekonomilerine olumlu veya olumsuz etkisi bulunmaktadır. Anlaşma ile AB’nin Hindistan’a yabancı yatırımı arttırması, Hindistan’da üretimde verimlilik artışını sağlamaktadır. İkili ticarete vergilerin kaldırılması ile üretimde ve tüketimde maliyetler azalacaktır. Aynı zamanda Hindistan vergilerden gelir elde ettiği için bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenecektir. İkili anlaşmalar yapılması ile ekonomik iş birliği aynı zamanda ülkelerin siyasi açıdan da bir birlikteliğe dönüştürecektir.

2.3.2.2.Avrupa Birliği ve MERCOSUR Ülkeleri Arasındaki Müzakereler

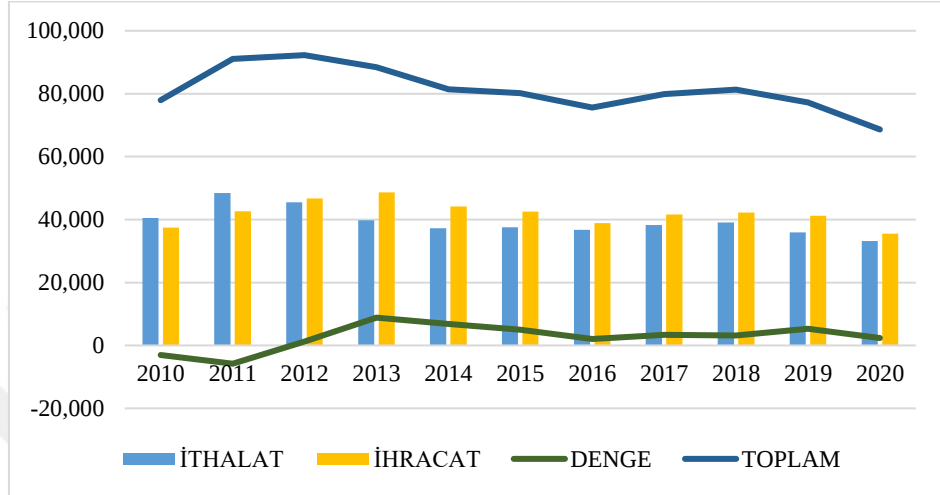
Latin Amerika ülkeleri Uruguay, Arjantin, Brezilya ve Paraguay 26 Mart 1991 tarihinde bölgesel ticaret anlaşması niteliğinde Asuncion Anlaşması ile Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)’u kurmuşlardır. 1994 tarihinde yapılan Ouro Preto Anlaşması ile MERCOSUR, malların ve insanların serbest dolaşımında, dövizlerdeki kısıtlamaları ortadan kaldırılmış ve ortak Pazar niteliğinde ekonomik birleşmeye dönüşmüştür.⁹¹

Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) temel olarak bölgesel açıdan ekonomide serbestleşme ve demokrasinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amacın sürekli olmasını sağlamak için bazı hedefleri vardır. Asuncion Anlaşması’nın giriş maddesinde bazı hedeflerin gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Mal ve hizmette ülkeler arası vergi ve kısıtlamaların kaldırılmasıyla serbest dolaşımın sağlanması, üçüncü ülkelerle ortak bir ticaret politikasının gerçekleştirilmesi, gümrük, dış ticaret, sanayi, tarım, döviz gibi konularda koordinasyonun sağlanması, şeffaflığı, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, çevrenin korunmasını sağlamak, bütünleşmenin gerçekleştirilmesi için yasalara uygun düzenlemelerin

⁹⁰European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/> (Erişim Tarihi:18.05.2020)

⁹¹Rıdvan Karluk, Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar, 7. Baskı, Beta Yayınları, 2014, ss.566-567.

yapılması gibi hedeflere yer verilmiştir.⁹² Bu hedefler bağlamında incelendiğinde MERCOSUR, kuruşunda AB'yi önemli bir model olarak almıştır.

Grafik 10. AB - MERCOSUR Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_mercosur-4_en.pdf
(Erişim Tarihi: 15.02.2021)

MERCOSUR, dünyada AB'nin haricinde kalan beşinci büyük ekonomiye sahiptir. MERCOSUR'un yaklaşık 260 milyon nüfusu ile yıllık üretimi 2.2 trilyon Euro'nun üzerindedir. AB firmaları, MERCOSUR ile 23 milyar Euro'dan daha fazla hizmetlerde; 45 milyar Euro'dan daha fazla mal, ihracatı yapmaktadır. MERCOSUR toplam ticaretinin %20 'den fazlasını AB ile yapmaktadır. Bundan dolayı bölgede bulunan en önemli ticari ortağı olma özelliğini kazandırmaktadır. MERCOSUR 2019 yılında AB'ne 35.9 milyar Euro ihracat yapmıştır. AB ise MERCOSUR'un 4 üye ülkesine toplam 41 milyar Euro ihracat gerçekleştirmiştir.⁹³

⁹²MERCOSUR,2013, <http://politikaakademisi.org/2013/02/02/mercotur/> (Erişim Tarihi: 18.02.2021)

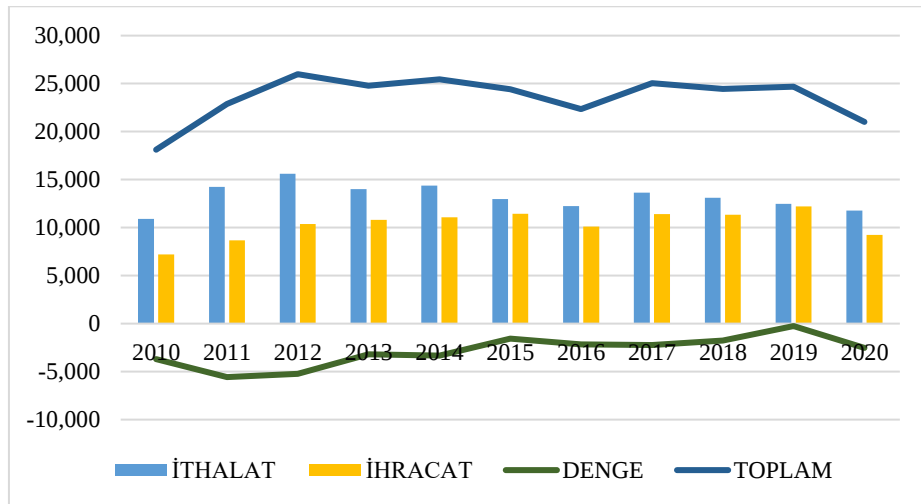
⁹³ Andreas Schneider, The EU-Mercosur Free Trade Agreement, The Implications for Trade in Agriculture, CEPS Policy Brief, No:107, June, 2006, ss.3, <http://aei.pitt.edu/6610/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

MERCOSUR ortak pazarı 1 trilyon doları aşan bir pazar derinliğine sahiptir. Dünyada entegrasyon girişimleri arasında NAFTA ve AB'den sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Güney Amerika'da en etkili Pazar girişimi olarak anılmaktadır.

AB ve MERCOSUR arasında müzakereler 1999 yılında başlamıştır. Müzakereler bir süre askıya alındıktan sonra 2010 yılında tekrardan başlamıştır. 2016 yılında hem AB hem de MERCOSUR vergilerin düşmesi konusunda öneri ile yeni bir aç kazanmıştır. 20 yıl süren müzakerelerin ardından STA konusunda uzlaşmışlardır. 28 Haziran 2019'da müzakereler sonuçlanmış ve kapsamlı bir ticaret anlaşması için siyasi bir anlaşmaya varılmıştır. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için tüm AB ülkeleri tarafından onaylanması beklenmektedir.⁹⁴

2.3.2.3. Avrupa Birliği ve ANDEAN Arasında Yapılan Müzakereler

ANDEAN Ortak Pazarı 24 Kasım 1969'da yürürlüğe girmiştir. CAN (AND Topluluğu) olarak da bilinmektedir. Ekvator, Peru, Bolivya ve Kolombiya üye ülkeleridir. Kuruluşun amacı, pazarın genişlemesinden dolayı meydana gelecek ölçek ekonomileri ve ülke kaynaklarında faydalanma, üye ülkelerin yaşam standartlarını arttırmak, gümrük vergilerini ortadan kaldırarak ekonomik bir bütünleşmeyi sağlamayı amaçlamaktadır.⁹⁵

⁹⁴European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-mercosur-association-agreement/agreement-explained/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

⁹⁵Sedat Laçiner, Latin Amerika'da Bölgesel Entegrasyon Girişimleri, ss.313. <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/299-325%20Sedat.pdf>

Grafik 11. AB - ANDEAN Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_andean-community-3_en.pdf (Erişim Tarihi:15.02.2021)

AB ve ANDEAN Topluluğu ülkeleri arasındaki toplam ticaret 2020 yılında yaklaşık 21 milyar Euro hacme sahiptir. Üçüncü büyük ticaret ortağı ve büyük bir yatırımcıdır. AB'den ANDEAN ülkelere genellikle kimyasal ürünler mamul mallar, makine ve nakliye ekipmanları ihracatı yapılmaktadır. ANDEAN ülkelerinden AB'ne ise tarımsal, balıkçılık ve madensel ürünlerin ihracatı gerçekleştirilmektedir.⁹⁶

2007 'de AB ve ANDEAN Topluluğu arasında Kapsamlı Ortaklık Anlaşması imzalamak için görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmeler 2008 yılında askıya alındıktan sonra 2009' da tekrardan başlanmıştır. AB, Kolombiya ve Peru arasında müzakerelerini 2011 yılında tamamlamıştır. 2012 yılında imzalanmış ve 2013'ten beri geçici olarak uygulanmaktadır.⁹⁷

ANDEAN ve AB arasındaki anlaşmanın tam olarak yürürlüğe girmesi için AB'ye üye olan tüm ülkeler tarafından onaylanmayı beklemektedir. AB'nin Kolombiya ve Peru ile kapsamlı ortaklık anlaşması yapılması konusunda direktmesiyle ANDEAN Topluluğu'nda bulunan ülkeler arasında krizler meydana getirmektedir.

2.3.2.4.Avrupa Birliği ve ASEAN Arasındaki Müzakereler

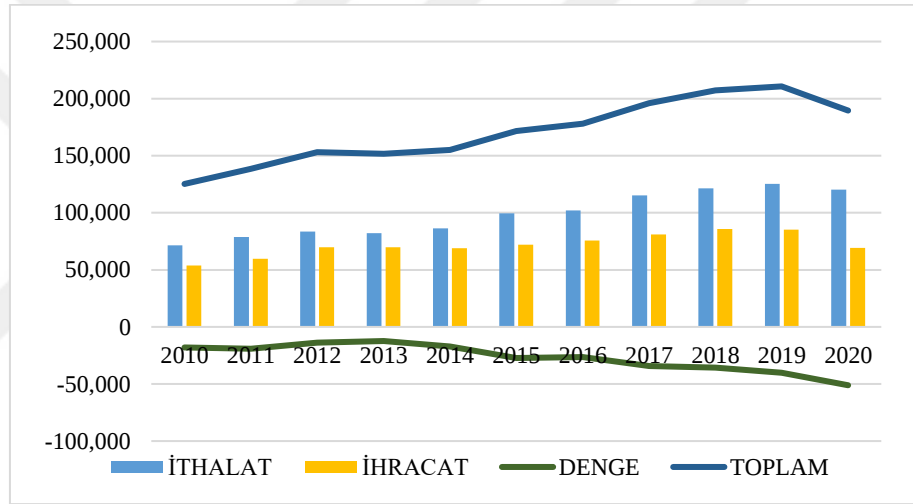
Güneydoğu Asya Birliği (ASEAN), 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta Vietnam Savaşı'ndan sonra kaynaklanan komünist genişlemeye karşılık kurulmuştur. Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, ve Tayland tarafından kurulan bir uluslararası örgüttür. ASEAN birliğe üye ülkelerin adil ve barışçıl bir şekilde ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kalkınmasını, istikrarın sürdürülmesi, ekonomi, bilimsel ve sosyal gibi alanlarda

⁹⁶European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/andean-community/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

⁹⁷European Commission, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/andean-community/2049/andean-community_en (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

karşılıklı teşvik sağlamayı, yaşam standartlarını yükseltmeyi, uluslararası ticaretteki sorunların ortadan kaldırılması ve ticaretin genişletilmesini amaçlamaktadır.⁹⁸

AB, ticaretinde ASEAN'a daha rahat ulaşabilmek için ASEAN ve AB arasında Mayıs 2007 tarihinde STA yapılması için müzakereler başlatmıştır. Müzakereler AB ve ASEAN arasındaki mal ticaretinde uygulanan %90'lık tarife oranlarının kaldırılması için başlatılmıştır. 2020 yılında ASEAN yaklaşık 189.47 milyar Euro mal ticareti yapmıştır. AB, ASEAN'ın (Avrupa haricinde) Çin ve ABD 'den sonra ticarete 3. Büyük ticaret ortağıdır. AB aynı zamanda ASEAN ülkelerinde yabancı yatırımın temel kaynağı olmaktadır.⁹⁹

Grafik12. AB - ASEAN Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_asean-association-of-south-east-asian-nations_en.pdf (Erişim Tarihi:15.02.2021)

AB ve ASEAN arasında yapılan ticarete bazı tarımsal ürünler ve endüstriyel faaliyetler harici kalan ürünlerde daha düşük seviyeden vergi oranları uygulanmaktadır. AB tarım sektörüne karşılıksız yardımlar yaparak küresel pazara çıkarmaktadır. Bu

⁹⁸ASEAN, <https://asean.org/asean/about-asean/overview/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

⁹⁹Donah Baracol Pinhao, The ASEAN-EU Free Trade Agreement: Implications for Democracy Promotion in the ASEAN Region, 2009, ss.10

durumda da tarım ürünlerinde haksız rekabete neden olmaktadır. AB tarım sektöründe bu korumacı tavrından dolayı gelişmekte olan ülkeler olumsuz etkilenmektedir.¹⁰⁰ Bu bağlamda AB ve ASEAN arasında 2007 yılında başlayan STA müzakereleri, 2009 yılında geçici olarak durdurulmuştur. ASEAN ülkelerinin ayrı ayrı olacak şekilde AB ile STA yapması konusu üzerinde durulmuştur. AB, Malezya ve Singapur ile 2010 yılında, Vietnam ile 2012 yılında, Tayland ile 2013 yılında, Filipinler ile 2015 yılında, Endonezya ile 2016 yılında müzakerelere başlamıştır. Yapılan ikili müzakerelerden yalnızca Singapur ve Vietnam'ın müzakereleri tamamlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Singapur'un müzakereleri 2012 yılında tamamlanmış ve 2019 yılında beri yürürlüktedir. Vietnam'ın müzakereleri 2015'te tamamlanmış ve 2020 yılından beri yürürlüktedir. Endonezya ile müzakereler devam etmektedir. Filipinler, Malezya ve Tayland ile ikili görüşmeler beklemektedir. AB ve ASEAN arasında STA'lar gelecekte AB- ASEAN anlaşması için temel bir amaç görevi görmektedir.¹⁰¹

2.3.2.5. Avrupa Birliği ve Orta Amerika Arasındaki Müzakereler

AB ve Orta Amerika bölgesi arasında 29 Haziran 2012 yılında bir Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Ortaklık Anlaşması ile karşılıklı siyasi iş birliklerinin artırılması, ekonomik büyümeyi ve desteklemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda anlaşma ile sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma hedeflenmektedir. Orta Amerika ülkeleri için bölgeye yabancı yatırımcı çekmek ve uluslararası rekabette bir güç elde etmek için önemlidir.¹⁰²

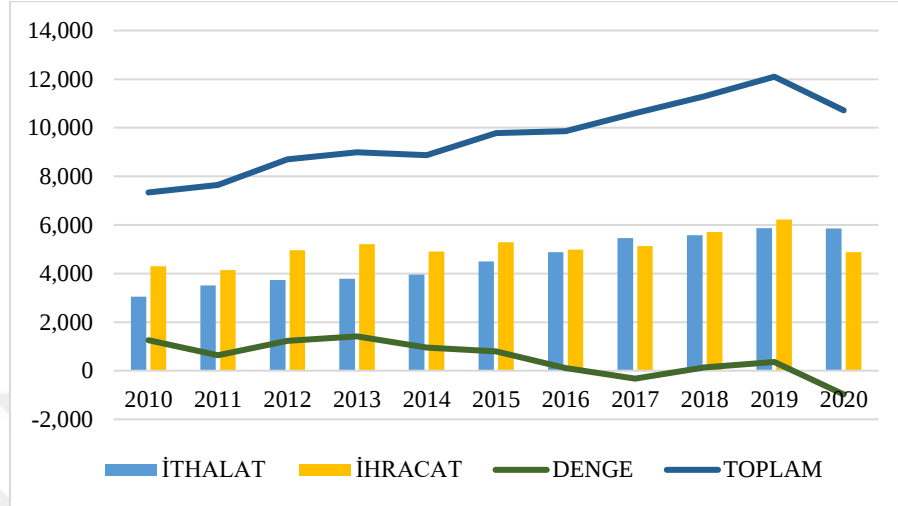
Orta Amerika ve AB ilişkileri 1984 yılında başlamıştır. Ekonomik açıdan ilişkileri Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP) ile uygulanmaktadır. GSP sistemi ile binlerce ürünün belirlenen ülkeye gümrüksüz giriş imkanı sağlamaktadır. Orta Amerika

¹⁰⁰ Willem van der Geest, Sharing benefits of globalisation through an EU-ASEAN FTA? ASEF University Lecture Note, February, 2004, ss.9.

¹⁰¹European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

¹⁰²European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

ülkelerinin ihracatını yaptığı ürünlerin %90'a yakın bir kısmını gümrüksüz AB pazarına götürebilmektedir.¹⁰³

Grafik 13. AB - Orta Amerika Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_central-america-6_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

2.3.2.6. Avrupa Birliği ve Ukrayna Arasındaki Müzakereler

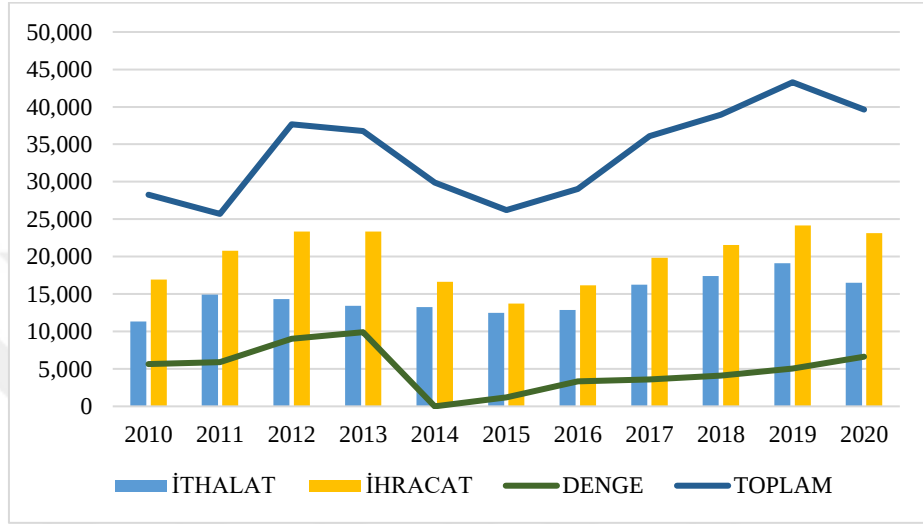
Ukrayna 2021 yılı itibariyle 41.3 milyon nüfusa sahip GSYİH'sı 164.593 milyon dolar ve KBGSYİH'SI 3.984 dolar olan bir ülkedir. AB 2019 yılında yaptığı ticaretinde %40'tan fazlasını Ukrayna ile yapmaktadır. Bu bağlamda AB, Ukrayna'nın en büyük ticari ortağı konumundadır. AB'nin ise ticarete 18.ci ortağı olmaktadır.¹⁰⁴

Ukrayna ve AB arası ilişkiler 1994 ve 1998 yılında yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasına dayanmaktadır. Yapılan ikili ticarete AB standartlarına uyum söz konusudur. AB ve Ukrayna arası Derin ve Kapsamlı Ticaret Alanını (DCFTA) içeren Ortaklık Anlaşması 2014 yılında imzalanmıştır ve 2017'de resmi olarak yürürlüğe

¹⁰³European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

¹⁰⁴T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5f07144813b87611d894d163/Ukrayna%20%C3%9C%9C%9C%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)

girmiştir. DCFTA 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren geçici olarak uygulanmaktadır. AB ülkelerinin tamamı imzalayınca yürürlüğe girecektir. Anlaşmanın sadece ticari yükümlülüklerinin bulunduğu kısım yürürlükte olmaktadır.¹⁰⁵

Grafik 14. AB - Ukrayna Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_ukraine_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

DCFTA ile AB’li işletmeler Ukrayna’nın pazarına kolaylıkla ulaşabilecektir. Ukraynalı tedarikçilerde AB ile ikili ticari ilişkilerini ilerletebilmektedir. Anlaşma ile gümrük vergilerinin kaldırılması ile Ukrayna ticareti olumsuz bir şekilde etkilenecektir. Ukrayna’da tüketiciler için AB ürünlerinin fiyatları düşecektir. Ukrayna sanayi sektöründe kullanılan ara girdilerin fiyatlarında da bir düşüş eğilimi olacaktır. Bu da bir rekabet ortamı oluşturacaktır. Küreselleşen dünyada Ukrayna ekonomisi dış etkenlere karşı daha açık durumda bulunacaktır. Ukrayna’nın anlaşma yapmadaki nihai hedefi AB’ne üye olmak istemesidir.

¹⁰⁵Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/ab-ukrayna-ortaklik-anlasmasinin-ticaretile-ilgili-kismi-1-ocak-2016-tarihinde-devreye> (Erişim Tarihi: 21.05.2020)

2.4.AB’NİN İKİLİ ANLAŞMALARI ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ TOPLAM TİCARETİN DÜNYA TİCARETİNE ETKİSİ

AB dünyada önemli ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir. Dünya nüfusunda az sayılabilecek % 6 oranında bir kısmı kapsamaktadır. Bu orana rağmen AB, en büyük ekonomiler içerisinde yer almaktadır. AB, ABD’den sonra dünyada ikinci sırada yer alan bir ekonomidir. AB dünya mal ihracatında %15.2 oranla ve ithalatında %14.7’lik oranı kapsamaktadır. Zamanla globalleşen dünyada ABD ve Çin’in gerisinde kalmak istememektedir. AB dünya ticaretinde daha ön sıralarda olmayı hedeflemektedir. Bundan dolayı ikili ticaret anlaşmaları yaparak ticaret pazarını genişletmeye çalışmaktadır.

Tablo 11. Avrupa Birliği’nin Dünya ile Toplam Ticareti (Milyon Euro)

Yıl	İthalat		İhracat		Denge		Toplam Ticaret	
	Mio €	%	Mio €	%	Mio €	%	Mio €	%
2010	1.471.032	N/A	1.435.578	N/A	-35.454	N/A	2.906.610	N/A
2011	1.666.127	13.3	1.624.461	13.2	-41.666	17.5	3.290.588	13.2
2012	1.702.498	2.2	1.770.880	9.0	68.382	39.4	3.473.377	5.6
2013	1.630.801	-4.2	1.780.148	0.5	149.347	118.4	3.410.949	-1.8
2014	1.625.426	-0.3	1.796.802	0.9	171.376	14.8	3.422.228	0.3
2015	1.640.068	1.4	1.876.328	4.4	228.260	33.2	3.516.396	3.0
2016	1.602.475	-2.8	1.866.821	-0.5	264.337	15.8	3.469.296	-1.6
2017	1.772.081	10.6	1.994.260	6.8	222.179	-16.0	3.766.341	8.6
2018	1.911.913	7.9	2.060.138	3.3	148.225	-33.3	3.972.051	5.5
2019	1.940.459	1.5	2.131.840	3.5	191.380	29.1	4.072.299	2.5
2020	1.713.840	-11.7	1.932.237	-9.4	218.397	14.1	3.646.077	-10.5

Kaynak: Eurostat,

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00071/default/table?lang=en> (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

Toplam 11’de üye ülkeden oluşan AB’nin ithalat, ihracat ve toplam ticaretleri incelenmiştir. AB’nin toplam ticaretinde 2016 ve 2020 yıllarında bir düşüş eğilimi gerçekleşmiştir. Diğer yıllar içerisinde bir artış eğilimindedir. AB’nin Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları yürürlüğe girdikten sonra ihracat oranlarında bir artış gerçekleşmiştir. Yıllık toplam ticaret verileri de yükseliş trendindedir. Bu bağlamda AB’nin yaptığı serbest ticaret anlaşmalarının olumlu etkisi gözlemlenmektedir. AB’nin

yaptığı serbest ticaret anlaşmaları kapsamında AB'nin yaptığı toplam yatırım miktarı da artış trendindedir.

Tablo 12. AB'nin 2020 yılında En İyi Ticaret Ortakları

İthalat			İhracat			Toplam Ticaret		
Ortak	Mio	%	Ortak	Mio	%	Ortak	Mio	%
World	1.713.840	100.0	World	1.932.237	100.0	World	3.646.078	100.0
1. Çin	383.888	22.4	1.ABD	353.353	18.3	1.Çin	586.737	16.1
2. ABD	202.877	11.8	2.Birleşik Krallık	277.728	14.4	2.ABD	556.230	15.3
3. Birleşik Krallık	167.238	9.8	3.Çin	202.849	10.5	3.Birleşik Krallık	444.966	12.2
4. İsviçre	108.599	6.3	4.İsviçre	142.368	7.4	4.İsviçre	250.967	6.9
5. Rusya	95.037	5.5	5.Rusya	78.977	4.1	5.Rusya	174.014	4.8
6. Türkiye	62.466	3.6	6.Türkiye	69.887	3.6	6.Türkiye	132.353	3.6
7. Japonya	54.934	3.2	7.Japonya	55.119	2.9	7.Japonya	110.053	3.0
8. Güney Kore	44.105	2.6	8.Norveç	48.604	2.5	8.Norveç	90.673	2.5
9. Norveç	42.069	2.5	9.Güney Kore	45.291	2.3	9.Güney Kore	89.397	2.5
10.Vietnam	34.420	2.0	10.Kanada	33.460	1.7	10.Hindistan	65.191	1.8

Kaynak:European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkey_en.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

AB'nin dünya ile ticareti incelendiğinde 2020 yılı toplam ticaretinde ilk partneri Çin olmaktadır. ABD, Birleşik Krallık, İsviçre olarak devam etmektedir. AB dünya ticaretinde daha çok söz sahibi olmak için diğer ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak bu amacı gerçekleştirme yolunda adımlar atmaya devam etmektedir.

**Tablo 13. İhracatın İthalatı Karşılama Oranları Açısından Ülkelerin
Rekabet Gücü Karşılaştırması**

YIL	2016	2017	2018	2019	2020
AB	%116.49	%112.53	107%	%109.86	%112
ABD	%64.56	%64.26	%63.76	%64.04	%59.46
ÇİN	%134.42	%124.45	%117.21	%120.76	%126.10
JAPONYA	%106.37	104%	%98.57	%97.89	%106.53
HİNDİSTAN	%73.49	%66.86	%63.51	%67.69	%74.88

Kaynak:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00071/default/table?lang=en> (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

İhracatın ithalatı karşılama oranlarına göre ülkeler karşılaştırıldığında bu oranın azaldığı görülmektedir. AB'nin ihracatın ithalatı karşılama oranı 2012'de %94, 2013'te %97, 2014'te %100, 2015'te %103 ve 2016'dan sonraki yıllardaki oranlar tabloda yer almaktadır. AB artan ticaret açığını yabancı sermaye girişi veya dış borçlanma ile karşılamak durumundadır. Bu iki yöntem AB'ni daha açık bir hale getirerek rekabet gücünün azalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda AB Mart 2010 yılında "AB 2020 Stratejisi" isimli bir bildiri yayımlamıştır. Bu bildiride en önemli konu inovasyondur. Yapısal bozuklukların giderilmesi, yeni iş bölümlerinin açılması, Avrupa'nın rekabet gücünü arttırması, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir ekonomi biçimine gelmesi hedeflenmektedir. AB küresel ticaretinde rekabet gücünü arttırmayı istemektedir. AB bu amaçları için yeni nesil ticaret anlaşmaları yapmayı ihracat oranını yükseltmeyi ve bu yükseliş trendi ile rekabet gücünü arttırmayı için amaçlamaktadır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olma yoluna gerçekleştirdiği adımlar ve müzakere süreci incelenmiştir. Gümrük Birliği üyeliğinin Türkiye ekonomisine getirdiği etkiler ele alınmıştır.

3.1 TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkilerin temelinde ekonomik ve politik nedenler, hukuki belgeler ve bunlara dayanan bir süreç ve örgütlenme yatmaktadır. Türkiye, 1958 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)' e 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık başvurusunda bulunmuştur.¹⁰⁶ Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ortaklığın başlıca belgeleri şunlardır; Türkiye ve Topluluk arasındaki anlaşmayı öngören Ankara Anlaşması, 23 Kasım 1970 tarihli Katma Protokol (KP), Mali protokoller ve uyum anlaşmaları, 6 Mart 1995 tarihli Gümrük Birliği'dir.

3.1.2. Ankara Anlaşması (Ortaklık Anlaşması)

Ankara Anlaşması, gümrük birliğine dayanan Türkiye'yi Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üye yapmıştır. 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Bakanlar Kurulu kararı ile 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tam ismi Türkiye ile AET Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşmadır ve Ankara'da imzalandığı için Ankara Anlaşması da denmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin kurucu anlaşması olmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁰⁷ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, İstanbul, Beta Yayınları, 2013, ss.33.

Anlaşma ile Topluluk ve Türkiye arasında bir gümrük birliğinin kurulması öngörülmektedir. Ankara Anlaşması'nın amacı anlaşmanın 2.ci maddesinde belirtilmektedir. Bu maddede,

‘‘Anlaşmanın amacı Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalışma düzeyinin ve hayat şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektedir. ‘‘

şeklinde belirtilmiştir. Ankara Anlaşmasının diğer ilkeleri; belirlenen hedefleri gerçekleştirebilmek için Türkiye ve Topluluk arasında bir gümrük birliği oluşturmak, Türk ekonomisi ve AET ekonomilerini birbirlerine yaklaştırmak, karşılıklı halklar arasında güçlü bağlar kurmak, Türk ekonomisi kaldırmak için ekonomik yardımlar yapmak, Türkiye'nin gelecekte Topluluğa tam üye yapmak ve Roma Anlaşmasında belirtilen barış ve özgürlüğün istikrarını sağlamaktır. Ortaklık Anlaşması aynı zamanda Türkiye' yi tam üye olmaya götüren anlaşma olma niteliğindedir.¹⁰⁸

Türkiye'nin entegre olması hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç dönemden oluşmaktadır. Hazırlık dönemi 5 yıldan oluşmaktadır. Bu dönemde Türkiye geçiş ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için Topluluğun yardımı ile ekonomisi güçlendirmesi beklenmektedir. Tütün, fındık, üzüm gibi ürünler için Türkiye' ye vergi indirimi sunulmuştur.

3.1.3.Katma Protokol

‘Ankara Anlaşması hükümlerinin, Türkiye'nin ekonomik durumuna uygun olarak yürürlüğe konulmasını sağlayan bir uygulama anlaşması olmaktadır.’ Katma Protokol Kasım 1970'te imzalanmıştır ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Geçiş döneminin şartlarını belirlemektedir.¹⁰⁹

Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle hazırlık dönemi sona ermiş, geçiş dönemine ilişkin koşullar belirlenmiştir. Katma protokol, sanayi ürünlerinde gümrük

¹⁰⁸ Rıdvan Karluk, ss.36.

¹⁰⁹Bilsay Kuruç, Katma Protokolü Okurken, ss.195-196.

birliği, tarım için tavizli rejim, işgücünün serbest dolaşımı, yabancı sermaye yerleşme serbestisi ve hizmet edinimi, ekonomi politikalarının koordine edilmesi, devlet yardımları, ihracatın desteklenmesi ve mali yardımlar gibi temel konularda, Türk ekonomisinin geleceği için önemli uygulama hükümleri içermektedir.¹¹⁰

Katma protokolün hükümleri kapsamında Topluluk petrol ve tekstil ürünlerine uygulanan tarifeleri tamamen ortadan kaldırmayı 12 yılı kapsayan bir döneme yaymaktadır. Türkiye’den ithalatı yapılan diğerk tüm sanayi ürünleri için ise gümrük vergilerini ortadan kaldırmıştır. Buna karşılık olarak Topluluk, Türkiye’nin de aynı şekilde Türk sanayi ürünlerinde tarifelerin sıfırlanmasını istemektedir. Türkiye’ye rekabet gücü yüksek ürünler 12 yıl, rekabet edilebilirliğinin daha az olduğu ürünlerde 22 yıl olarak süre verilmiştir.

Tarım ürünlerinde Türkiye’nin tarım politikası Topluluğun tarım politikası kapsamında göre uyumlaştırılacaktır. Ancak Türkiye’de çiftçilikle uğraşan kesimi koruyan uygulamalar ile politikaların uyumlaştırılması zor olmaktadır.

Türkiye, 1970’li yıllarda içinde bulunduğu ekonomik dalgalanma terör gibi problemler sebebiyle Topluluğa uyum sağlayamamıştır. 1973 yılında yaşanan petrol krizi ile Türkiye Katma Protokol’e geçiş aşaması için ek süre talep etmek durumunda kalmıştır. Bu yılların ardından 1980 askeri darbesi ile ilişkiler askıya alınmıştır.

3.1.4.Tam Üyelik Başvurusu

Ankara Anlaşması 28. Maddesi Türkiye’nin Topluluğa üyeliği hakkındadır. Bu maddeden anlaşılacağı üzere Türkiye ve AET’in ortaklık ilişkisinin temel hedefi Türkiye’nin Topluluğa tam üyeliği olmaktadır. Türkiye AET’i kuran Roma Anlaşması’nın 237.ci maddesine göre AET’e tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Böylece Türkiye tamamlaması gereken koşulları tamamlamadan Roma Anlaşması’nın ‘*Her Avrupalı Devlet Topluluklara Katılmayı İsteyebilir*’ savından yararlanmıştır. Türkiye 14 Nisan 1987’de tam üyelik başvurusunu yapmıştır. Başvuru incelenmek üzere komisyona gönderilmiştir. Komisyon Türkiye’nin başvurusundan tam 2 yıl 8 ay sonra 18

¹¹⁰ Dura, Atik, Dumrul, ss.573-574.

Aralık 1989 tarihinde görüş raporunu açıklamıştır. AB'nin üyelik başvurusunda en uzun sürede görüş bildirdiği ülke Türkiye'dir. Raporda Türkiye'nin ekonomik açıdan olumlu gelişme kaydettiği ancak yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir.¹¹¹

Türkiye gerekli koşulları sağlayamadığı için tam üyelik görüşmelerine hemen başlanmamış fakat Türkiye'nin AET' e katılabileceği konusunda görüş bildirilmiştir. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni tamamlaması, mali iş birliğinin yoğunlaştırılması, teknolojik işbirliğinin genişletilmesi, siyasi ve kültürel bağların güçlendirilmesini gerektiği raporda bildirilmiştir. Tüm bu konuların Ortaklık Anlaşması kapsamında ele alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin AET ile ilişkilerinin ilerlemesi konusunda komisyon bir teklif sunmuştur. 6 Haziran 1990 yılında Matutes Paketini bir işbirliği programı olarak sunmuştur. Bu programda Görüş Raporunda da aynı şekilde belirtildiği gibi ilk şart gümrük birliğinin tamamlanması olmaktadır.¹¹²

22 Haziran 1993 tarihinde Avrupa Konseyi, AB'nin genişlemesini kabul etmiş ve adaylık başvurusunu ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce yerine getirmesi gereken kriterleri belirtmiştir. Bu kriterler siyasi ekonomik ve toplum mevzuatının benimsenmesi olarak üçe ayrılır. Türkiye, Avrupa Komisyon kararına bağlı olarak Gümrük Birliği'ni tamamlaması için çalışmalarını hızlandırmıştır. Gümrük Birliği üyelik süresinin önemli bir parçası olmaktadır. Kopenhag Zirvesi bildirgesinde Türkiye AET bütünleşmesine yönelik ilişkisinde önemli aşamalardan Türkiye'nin Gümrük Birliği süreci onaylanmıştır.¹¹³

3.1.5.Aday Ülke İlanı

1995 yılında Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsü verilmiştir. Türkiye'nin AB'ne aday olan başka ülkelerle eşit şekilde birliğe katılabileceğine dair karar alınmıştır. Bu karar Türkiye ve AB ilişkilerinde bir dönüm noktası olmaktadır. Bu kararlar Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmıştır. Helsinki Zirvesindeki kararlara göre

¹¹¹ Karluk, ss. 32-35.

¹¹² Karluk, ss.34

¹¹³T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr/302.html> (Erişim Tarihi: 01.06.2020)

aday olan ülkeler gibi Türkiye’de katılım süresi boyunca birlik ve aday ülkeler arasındaki toplantılara katılabilmek hakkını elde etmiştir. ¹¹⁴

Türkiye’nin 2001 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi onaylanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi Türkiye için bir yol haritası olmaktadır. AB, Türkiye’nin birliğe katılmak için yapısal reformlar, ekonomik ve kurumsal düzenlemeler yapmasını talep etmektedir. Türkiye AB’nin bu isteğine karşılık hazırladığı ulusal bir programla cevap vermiştir. Ancak bazı siyasi koşullar yerine getirilmediği için Türkiye’ye tam üye olmak için bir tarih verilmemiştir. 2005 yılında müzakere süreci başlatılmıştır. ¹¹⁵

3.1.6.Müzakere Süreci ve Müzakere Çerçeve Belgesi

3 Ekim 2005 tarihinde Brüksel’de yapılan konferansta Türkiye’nin AB’ne üyeliğine ilişkin müzakereler resmi olarak başlamıştır. Müzakereler 35 fasıl üzerinden yürütülmektedir. Türkiye’nin katılım müzakerelerinde 16 fasıl açılmış, 1 fasıl geçici olarak kapatılmış ve 14 fasıl bloke edilmiş durumdadır. AB’nin genişlemeden sorumlu olan üyesi Olli Rehn AB ve Türkiye ilişkilerinde yeni bir dönemin başladığını belirtmiştir. Söz konusu onayla Türkiye aday ülke konumundan müzakere eden ülke konumuna geçmiştir. Müzakere süreci sırasıyla tarama süreci, müzakere pozisyonlarının hazırlanması, belgelerin sunumu, müzakerenin tanımı ve katılım anlaşmalarının onay sürecinden oluşmaktadır. ¹¹⁶

Türkiye’nin bu yeni statüsü aynı zamanda yeni sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Bu konuda Müzakere Çerçeve Belgesi adı verilen bir belge yürütülecektir. Bu belge ile Kopenhag siyasi kriterlerinin istisnasız uygulanması, Avrupa Birliği Müktesebatının uygulanması, sivil toplumla ilişkilerin güçlendirilmesi ve hem AB ülkeleri hem Türkiye kamuoyuna ilişkin bir iletişim stratejisinin yürütülmesi

¹¹⁴İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=446 (Erişim Tarihi: 01.06.2020)

¹¹⁵Akif Özer, Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye , Yönetim ve Ekonomi, 2009, cilt:16, sayı:1 ss.95-97.

¹¹⁶DPT, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi, Ankara, 2003.

amaçlanmaktadır. Ancak müzakere sürecine başlanmaması, Türkiye'nin AB'ne tam üye olması ilerleyen zamanlara kalacağı zorlu bir süreci göstermektedir.

3.2.AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE - GÜMRÜK BİRLİĞİ İLİŞKİSİ

Ankara Anlaşması'nın 4. Maddesine göre Türkiye -AET arasında geçiş dönemi sonunda bir gümrük birliği kurulacağını belirtmektedir. Anlaşmanın 5. Maddesinde son dönemde Türkiye ile AB arasında bir Gümrük Birliği'nin tamamlanması hedeflenmektedir. 1963 yılında Ankara Anlaşması ile başlatılan bütünleşmenin bir aşaması olmaktadır. Gümrük Birliği, Türkiye – AB Ortaklık Konseyinin 6 Mart 1955'te yaptığı toplantıda 1/95 Ortaklık Konseyi Kararı ile 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma yalnızca ekonomik açıdan önemli değil aynı zamanda Türkiye'nin AB'ne üye olma sürecini de kapsamaktadır.1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Gümrük Birliği'nin temelini oluşturan belge niteliğinde olmaktadır.

3.2.1. 1/95 Ortaklık Konseyi Kararı

Ortaklık Konseyi Kararı (OKK), Ankara Anlaşması ve Katma Protokole dayanmaktadır. Ankara Anlaşması 28.ci maddesine göre Ortaklık Anlaşmalarının uygulanması ve Türkiye'nin anlaşmalardan ortaya çıkan hükümleri tam olarak yerine getirmesi durumunda tam üyelik ihtimali taraflar tarafından incelenecektir şeklinde bir hüküm yer almaktadır.¹¹⁷

Gümrük Birliği, AB- Türkiye arasındaki entegrasyon amacına yönelik ortaklık ilişkisinde önemli bir safhadır. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye, karşılıklı taraflar arasında işlenmiş tarım ürünleri ve sanayi mallarının serbest dolaşımını kapsamaktadır. Aynı zamanda AB'nin ticaret, gümrük politikalarına ek olarak rekabet ve fikri sınai mülkiyet haklarına dair politikalara da dahil olmaktadır. 1/95 satılı Ortaklık Konseyi Kararı, hükümleri ve içerikleri ile Türkiye-AB arasında Gümrük Birliği'nin ötesinde bir bütünleşme süreci başlatmıştır.

¹¹⁷ T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/hukuki-metinler> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, tarife kısıtlamalarını kaldırarak malların serbest şekilde dolaşmasını, Tercihli Ticaret Anlaşmaları, ticarete teknik engellerin kısıtlanmasını, Ortak Ticaret Politikası ve yasal düzenlemeleri kapsamaktadır.

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16. Maddesinde Türkiye'nin AB ortak ticaret politikasına uyum göstermesi hakkında yükümlülüğü bulunmaktadır.¹¹⁸

16 madde;

“ 1.Türkiye, ticaret politikasını Topluluğun Ticaret Politikasına uyumlu hale getirmek amacıyla bu Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl içinde Topluluğun tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlar. Bu uyum, hem otonom rejimleri hem de üçüncü ülkelerle tercihli anlaşmaları kapsar. Bu amaçla, Türkiye gerekli önlemleri alır ve ilgili ülkelerle karşılıklı yarar temeline dayanan anlaşmaları müzakere eder. Ortaklık Konseyi, kaydedilen gelişmeleri düzenli aralıklarla inceler.

2. Birinci fıkrada anılan durumların her birinde bu tarife tercihlerinin tanınması, Topluluğun söz konusu tercilerin tanınmasını düzenleyen menşe hükümleriyle aynı hükümlere uyulması şartına bağlıdır.

3.Birinci fıkrada sözü edilen süre içinde Türkiye'nin Topluluk 'tan farklı bir tarife politikası uygulaması durumunda, üçüncü ülkelerden Topluluğa menşe veya ihracatçı ülkeler bakımından tercihli olarak ithal edilen ve serbest dolaşıma giren ürünler Türkiye'ye ithal edilirken, aşağıdaki hallerde telafi edici vergiye tabi tutulur:

- Türkiye'nin farklı tercihli tarifeyi tanımadığı ülkelerden ithal edilmişlerse,
- Bu ülkelerden ithal edilmiş oldukları saptanabiliyorsa,
- Türkiye'de ödenecek vergi Toplulukta uygulanan vergiden en az yüzde 5 puan daha fazlaysa,
- Bu mallarla ilgili önemli bir trafik sapması gözlenmişse,”

¹¹⁸T.C.

Ticaret

Bakanlığı,

https://ticaret.gov.tr/data/5b87240b13b8761450e18eea/1_95%20OKKtr.pdf (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

3.a.1 fıkrada sözü edilen süre içinde Türkiye'nin Topluluk'tan farklı bir tarife politikası uygulaması durumunda, üçüncü ülkelerden Topluluğa menşe veya ihracatçı ülkeler bakımından tercihli olarak ithal edilen ve serbest dolaşıma giren ürünler Türkiye'ye ithal edilirken, aşağıdaki hallerde telafi edici vergiye tabi tutulur: Türkiye'nin aynı tercihli tarifeyi tanımadığı ülkelere ithal edilmişlerse; ve 6 bu ülkelere ithal edilmiş oldukları saptanabiliyorsa; ve Türkiye'de ödenecek vergi Toplulukta uygulanan vergiden en az yüzde 5 puan daha fazlaysa; ve bu mallarla ilgili önemli bir trafik sapması gözlenmişse.

b. Gümrük Birliği Ortak Komitesi, telafi edici vergi uygulanacak ürünleri ve telafi edici verginin miktarını gösteren bir liste hazırlar.

Ortak Ticaret Politikasının oldukça önemli bir kısmını 3. Ülkelere karşı uygulanan Ortak Gümrük Tarifesi oluşturmaktadır. Ortak Gümrük Tarifesi, Gümrük Birliği'nin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Ortak Ticaret Politikasının diğer temel unsurları da ikili veya bölgesel anlaşmaların yapılması, ihracata ilişkin ortak kuralların konulması ve menşe kuralları gibi alanlarda bir ayarlanmanın yapılması olmaktadır.

Gümrük Birliği'nin ilerlemesi ve serbest dolaşımın gerçekleşmesi için AB'nin ortak ticaret ve rekabet politikalarına uyum sağlanması gerekmektedir. Ortak Ticaret politikası kapsamında Türkiye, AB ile beraber Ortak Gümrük Tarifesi, ithalatta ortak kurallar, dumpingli ithalata karşı koruma, miktar kısıtlamalarının yönetilmesi ve haksız ticari uygulamalara karşı hakların korunması gibi kurallara uymak durumunda kalmaktadır. AB'nin Ortak Ticaret Politikası ile üye olan ülkelerin bağımsız bir şekilde hareket etmeleri engellenmektedir. Üçüncü ülkelere yönelik bir Ortak Gümrük Tarifesi uygulanmaktadır. Bu uygulama da Gümrük Birliği'nin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Gümrük Birliği 1996 yılında tamamlandığında Türkiye, OGT uyumunu hassas ürünlerin dışında kalan ürünler için %85 olarak gerçekleştirmiştir. 2001 yılından itibaren bu ürünlere uygulanan indirimler tamamlanmıştır. Türkiye'nin AB Ortak Ticaret Politikasına uyulması konusunda AB'nin ticarete tek taraflı düzenlemelerini de 2001

yılına kadar uyulmasını talep etmektedir. Bu bağlamda AB ‘nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi(GTS) tamamıyla üstlenilmiştir. ¹¹⁹

3.2.1. Tercihli Ticaret Rejimi ve İkili Anlaşmalar

AB’ye üye olan ülkeler, Gümrük Birliği’nin gerçekleşmesiyle Ortak Ticaret Politikası uygulamaya başlamıştır. Türkiye’de Gümrük Birliği’nde olduğu için OTP’na uyum sağlaması gerekmektedir. Türkiye, 1/95 Sayılı Ortaklık Kararı Konseyi ile Ortak Gümrük Tarifesi’ni benimsemiştir ve üçüncü ülkelerle yapılan ticaret anlaşmalarını müzakere etmek için 5 yıllık geçiş isteğinde bulunmuştur. ¹²⁰

Türkiye Tercihli Ticaret Rejimimin yükümlülüklerini yerine getirmek için çeşitli ülkelerle ikili ticaret anlaşmaları imzalaması gerekmektedir. Tercihli ticaret anlaşmaları kapsamında en çok serbest ticaret anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmalardan bazıları yürürlüğe girerken bir kısmı da müzakere aşamasındadır. Tercihli Ticaret Anlaşmaları çerçevesinde Türkiye, EFTA, Arnavutluk, İsrail, Makedonya, Bosna-Hersek, Fas, Filistin, Gürcistan, Karadağ, Mısır, Sırbistan, Şili, Tunus, Morityus, Güney Kore, Suriye, Birleşik Krallık, Moldova, Singapur, Venezuela, Malezya ve Faroe Adaları ile serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. Fakat 2011 yılından itibaren Suriye ile yapılan anlaşma askıya alınmıştır. Diğer yandan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan STA’lar bu ülkelerin AB’ne üye olmalarından dolayı feshedilerek, söz konusu olan ülkelerle ilişkilerini GB çerçevesinde yürütmüştür. Türkiye, Lübnan, Katar ve Sudan ile anlaşmalar imzalamıştır fakat iç onay süreci tamamlandıktan sonra yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Türkiye aynı zamanda Peru, Kolombiya, Kamerun, MERCOSUR, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Körfez İşbirliği Konseyi , Pakistan, Ekvator, Meksika, Seyşeller, Cibuti ve Çad ile STA müzakerelerini devam ettirmektedir. Japonya, Tayland, Endonezya, Ukrayna ise Türkiye’nin müzakerelerini aktif olarak devam eden ülkeler arasında yer almaktadır. Vietnam, Hindistan, ABD, Kanada, Orta Amerika Ülkeleri,

¹¹⁹Seyidoğlu, ss.286-289.

¹²⁰Karluk, ss.56.

Cezayir, Güney Afrika Cumhuriyeti, Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri ve Libya ile STA girişiminde bulunmuştur.¹²¹

Bu ikili ticaret anlaşmalarıyla Türkiye’de ihracatçıların başta komşu ülkeler ile hedef pazarlara giriş imkanlarının artırılması, ihracatçıların diğer ülke pazarları, AB ülkeleri ve rakipleri karşısında adil şartlara sahip olmalarını, başka deyişle Türkiye ekonomisinin uluslararası rekabet gücünün arttırmak gibi olumlu etkiler sağlamaktadır. Türkiye’nin STA’ları ile Türk mallarının daha avantajlı hale gelmesi, ticaret ağının güçlenmesi, siyasi ilişkilerin güçlenmesi, ihracatta tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla ürünlerde çeşitlilik hedeflenmektedir.

3.2.3.Gümrük Birliği Üyeliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri

1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile Türkiye’nin AB ve diğer ülkelerle yaptığı ticareti ilişkilerini değerlendirmede önemli etkileri bulunmaktadır. Türkiye GB’den önce, Türk malları AB’ne karşı %18 oranında bir tarife ile korunmaktaydı. Diğer ülkeler için ise bu oran %23’idi. 1996 yılında Türkiye’nin GB’ne katılmasıyla AB ülkelerine konan vergiler kaldırılmıştır.¹²²

Türkiye AB üyesi olmadan GB’ne giren bir ülke olduğundan bu durum ekonomik entegrasyon açısından gelişmeler sağlasa da olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Gümrük Birliği yürürlüğe girdikten sonra ihracat ve ithalat verileri incelendiğinde, Türkiye’nin AB’ne yaptığı ihracatta büyük bir artış yaşanmazken; Türkiye’nin AB’den yaptığı ithalat önemli derecede artmıştır. GB ile birlikte Türkiye -AB arasında dış ticaret hacmi artan bir eğilim sergilemiş ve Türkiye AB’nin önemli bir ticaret ortağı olmuştur. AB’de Türkiye için en büyük ticaret ortağı ve en büyük yatırımcı konumunda yer almıştır. GB, Türkiye’nin dış ticaret yapısını düşük beceri gerektiren tarımsal ürünler, tekstil gibi sektörlerden, makine gibi yüksek beceri gerektiren sektörlerle kaydırmasına katkı sağlamaktadır.

¹²¹Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar>(Erişim Tarihi: 07.06.2020)

¹²² Elif Haykır Hobikoğlu, Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:1 , 2007, ss.74.

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği yapmak istemesinin temel sebeplerinden birisi dış ticaret açıklarıdır. Türkiye, AB gibi gelişmiş bir ekonomi karşısında rekabet etme gücü zayıf kaldığı için dış ticaret açıklarının yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Türkiye'nin AB'nin 3. Ülkelerle karşı uyguladığı ortak gümrük tarifelerini üstlenmiş olmasıyla, Türkiye, AB dışında ülkelerle yaptığı ticarete ciddi açıklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla GB sonrası dış ticaret dengesi açısından asıl sorun AB dışındaki ülkelerle yaşanmaktadır. Gümrük birliğinin verimlilik ve üretim üzerinde de doğrudan etkileri olmuştur. Bağımsız dış ticaret politikaları sürdürme ihtimali ortadan kalkınca, dış ticareti döviz kuru politikaları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır. İzlenen aşırı değerli kur politikası sonucunda ara mal ithalatının ucuzlamasına böylece ham madde yönünden dışa bağımlılığın artmasına sebep olmuştur. GB ile gümrüklerin sıfırlanması Türk sanayisini diğer ülkelerle yoğun bir rekabet yarışına sokmuştur. GB ile Avrupa'ya tekstil ürünlerinin ithalatında bir artış yaşanması beklenirken; Avrupa'nın tekstil ithalatını Doğu Asya ülkelerine yapması Türkiye ticaretini olumsuz şekilde etkilemiştir.

3.4.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DİĞER ÜLKELERLE İMZALADIĞI İKİLİ ANLAŞMALARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİSİ

Türkiye AB ile serbest ticaret anlaşması yerine gümrük birliği yapmış olmasının Türkiye'ye çeşitli etkileri bulunmaktadır. Türkiye Avrupa Birliği'ne üye ülke konumunda olmadığından uluslararası ticarete engelleyici faktörlerle karşılaşmaktadır. Avrupa Birliği'nin ortak ticaret politikasına uyuması gerekmektedir. Bu politika ile gümrük vergilerini Avrupa Birliği ile anlaşma yapan diğer ülkelere karşı sıfırlaması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin ikili anlaşma yaptığı ülkelerle ticaretlerinde sağlanan olanaklardan Türkiye aynı şekilde yararlanmamaktadır. AB'nin ikili ticaret anlaşması yaptığı ülkeler mallarını gümrük vergisi ödemeden Türkiye pazarına getirebilmektedir. Fakat Türkiye kendi ürünlerini dış pazara sokarken ülkeler tarafından gümrük tarifelerine tabi tutulmaktadır. Türkiye'nin de tüm bu kısıtlamalardan kurtulması için AB'nin anlaşma yaptığı ülkelerle de ayrıca anlaşma yapmak zorunda kalmaktadır. Bu sebeplerden Türkiye'nin ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.4.1.Türkiye'nin AB ile Kurduğu Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'nin İkili Anlaşmalarını Üstlenmesi

Gümrük birliğinin getirdiği yükümlülükle Türkiye AB Ortak Ticaret Politikasına uymak durumunda kalmaktadır. AB'nin diğer ülkeler ile yaptığı ikili ticaret anlaşmalarında bulunan hükümleri üstlenmektedir.

Türkiye AB'nin karşılıklı serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkelerle ticaret yaptığında, AB ile gümrük birliğinde bulunduğu için bazı tarifelere maruz kalmaktadır. AB ile anlaşma yapan ülkeler Türkiye'ye mallarını gümrük kısıtlamasına tabi olmadan sokabilmektedir. Eğer Türkiye, AB'nin anlaşma yaptığı ülkeyle mevcut bir anlaşması var ise aynı şekilde yararlanabilmektedir. Ancak Türkiye'nin diğer ülkeyle yürürlükte bir anlaşması yoksa ürünlerini o ülkenin pazarına sokarken gümrük vergisi ödemesi gerekmektedir.

1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi'nde bulunan 16. Madde ile Türkiye AB ile yaptığı ticarete bir ticaret sapması yaşarsa Türkiye'nin telafi edici vergi kullanma şansının olduğu belirtilmektedir. Bu maddeye rağmen Türkiye daha önce bu yolu hiç kullanmamıştır. AB ticaret hacmini genişletmek için devamlı ikili ticaret anlaşmaları yapmaktadır. Türkiye'nin AB ile anlaşması olan diğer ülkelerle yaptığı ikili ticaretten fayda sağlamak için bu ülkelerle anlaşma yapmaya çalışmaktadır. Ancak AB ile anlaşması olan diğer ülkeler bu duruma pek sıcak bakmamaktadır. Bu sıkıntının çözüme kavuşturulması için AB'nin anlaşma yaptığı ülkelerle olan anlaşma metinlerine “ Turkey Clause (Türkiye Hükümü)’nü dahil etmiştir¹²³. Bu maddeyle diğer ülkelerin Türkiye ile ikili ticaret anlaşması yapması için teşvik etmektedir. Fakat bu çok bağlayıcılığı olan bir unsur olmamaktadır. Türkiye'nin AB ile anlaşması bulunan ülkelerle ayrıca bir anlaşma yapması belli müzakereler sonucunda olmaktadır. Bu müzakereler uzun sürelerden oluşmaktadır. Bu sebeple Türkiye, AB'nin diğer ülkeyle anlaşma yaptığı tarihten itibaren bir serbest ticaret anlaşması yürürlüğe koyamamaktadır.

¹²³T.C. Dışişleri Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/gumruk-birligi_46234.html (Erişim Tarihi: 10.06.2020)

Türkiye bu sebeplerden dolayı yaptığı ticarete haksız rekabete maruz kalmaktadır. Ülke ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir ve ticaret sapması yaşamaya devam etmektedir.

3.4.2. Türkiye'nin Yürürlükte Olan ve Müzakere Sürecindeki İkili Anlaşmaları

Türkiye'nin STA imzalamak istemesinin sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden biri, Türkiye 1980 yılında itibaren ekonomide dışa açık bir ekonomi modeli benimsemiş olmasıdır. Diğer temel sebep ise, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasıdır. Türkiye AB arasında 1996 yılında GB yürürlüğe girmesiyle, Türkiye'nin AB Ticaret Politikasını da üstlenmek durumunda kalmıştır.¹²⁴

Türkiye, 10 Aralık 1991 tarihinde ilk serbest ticaret anlaşmasını EFTA ülkeleriyle yapmıştır. 1992 yılında anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle balıkçılık ve sanayi ürünlerinde gümrük vergileri kaldırılmıştır. Temel tarım ürünlerinde ülkemiz yararına taviz sağlanmıştır.

Türkiye bugüne kadar 38 STA imzalamış olup bunlardan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan toplam 11 STA'yı AB üyesi oldukları için feshetmiştir. Geriye kalan 21 STA, (EFTA, Arnavutluk, İsrail, Makedonya, Bosna-Hersek, Fas, Filistin, Gürcistan, Karadağ, Mısır, Sırbistan, Şili, Tunus, Morityus, Güney Kore, Suriye, Birleşik Krallık, Moldova, Singapur, Venezuela, Malezya ve Faroe Adaları) yürürlükte dir. Türkiye bazı ülke veya ülke gruplarıyla müzakereleri devam ederken bazılarıyla STA girişiminde bulunmaktadır. Türkiye ile Lübnan, Katar ve Sudan ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları anlaşmalar iç onay sürecini tamamladıktan sonra yürürlüğe girecektir. 1 Aralık 2009 tarihinde imzalanan ve 2011 yılında yürürlüğe giren Türkiye- Ürdün Serbest Ticaret Anlaşması 22 Kasım 2018 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Türkiye'nin EFTA, Bosna-Hersek, Gürcistan, Sırbistan, Karadağ, Malezya ve Moldova ile yaptığı STA'ları revizyon sürecindedir. Türkiye AB'nin STA imzaladığı birçok ülke ile STA

¹²⁴ Adem Doğan, Ahmet Uzun, Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:15, sayı:1, 2014, ss. 326.

yapmıştır. Ermenistan, Ürdün, SADC ülkeleri ile yürürlükte olan veya müzakere aşamasında olan bir STA bulunmamaktadır. ¹²⁵

Tablo 14. Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları

YÜRÜRLÜKTEKİLER	MÜZAKERELERİ DEVAM EDEN	STA GİRİŞİMDE BULUNANLAR
Avrupa Birliği	Japonya	Vietnam
EFTA (1992)	Tayland	Hindistan
İsrail (1997)	Endonezya	Orta Amerika Ülkeleri
Makedonya (2000)	Ukrayna	ABD
Bosna-Hersek (2003)	Peru	Kanada
Tunus (2005)	Kolombiya	Cezayir
Filistin (2005)	Kamerun	Güney Afrika Cumhuriyeti
Fas (2006)	MERCOSUR	Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri
Mısır (2007)	Kongo D.C.	Libya
Arnavutluk (2008)	Körfez İşbirliği Konseyi	
Gürcistan (2008)	Pakistan	
Sırbistan (2010)	Ekvator	
Karadağ (2010)	Meksika	
Şili (2011)	Seyşeller	
Morityus (2013)	Cibuti	
G. Kore (2013)	Çad	
Malezya (2015)		
Moldova (2016)		
Faroe Adaları (2017)		
Singapur (2017)		
Kosova (2019)		
Venezuela (2020)		
Birleşik Krallık (2021)		

¹²⁵ Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel> (Erişim Tarihi:10.06.2020)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel> (Erişim Tarihi:10.06.2020)

Türkiye'nin yaptığı ikili anlaşmalar ve AB'nin gerçekleştirdiği anlaşmalar birbirine paralel olmaktadır. Tüm bu anlaşmalar DTÖ'nün kuralları kapsamında gerçekleşmiştir. Tarım ürünlerinin bir bölümüne ve sanayi ürünlerine kolayca ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu kapsama göre geçiş dönemine tabi olmayan sanayi ürünlerine konulan gümrük vergileri ortadan kaldırılmıştır. Diğer ürünlerde ise kademeli olarak indirim gerçekleşmiştir. AB'nin STA yaptığı ülkelerle Türkiye'de anlaşmalar imzalayarak ticaret sapma riskini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

3.4.3. İkili Anlaşmaların Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri

İkili ticaret anlaşmaları çerçevesinde malların pazarlara erişim imkanı ile ilgili menş kuralları önemli olmaktadır. Bu menş kurallarının yerine getirilmesi gerekmektedir. AB ile ikili anlaşma yapan ve Türkiye ile bir ticaret anlaşması yapmamış olan ülkeler, AB bölgesi içerisinde mallarını serbest bir şekilde dolaşımını gerçekleştirebilmektedir. Bu malları AB üzerinden Türkiye'ye bir gümrük vergisi ödmeden Türk pazarlarına ulaştırabilmektedir. Türkiye bu şartlara sadece diğer ülkelerle bir STA gerçekleştirmesi durumunda sahip olmaktadır. Bu sebeple ülkeler Türkiye ile STA imzalamak konusunda çok istekli değildirler. Türkiye ticareti bu koşullardan olumsuz şekilde etkilenmektedir.¹²⁶

Türkiye AB'nin 6. büyük ticaret ortağı olarak mal ticaretinin %3.6'sını temsil etmektedir. AB, Türkiye'nin en önde gelen ithalat ve ihracat kaynağıdır. Aynı zamanda AB, Türkiye'nin önemli bir yatırım kaynağı konumundadır. AB'nin Türkiye'den sırasıyla en çok makine ve nakliye ekipmanları, giyimi tarım ve hammaddelerin ithalatını gerçekleştirmektedir. AB'nin Türkiye'ye ihracatı ise sırasıyla en çok makine ve nakliye ekipmanları, kimyasallar ve madencilik ürünlerinden oluşmaktadır.

¹²⁶ Cemalettin Kalaycı, Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticaretine Etkileri: Açıklanmış Karşılaştırılmal Üstünlükler Endeksi Uygulaması, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, Cilt:3, sayı:2, 2017, ss. 136-137.

Tablo 15. AB - Türkiye Dış Ticareti (Milyon Euro)

YIL	İTHALAT	DEĞİŞİM%	İHRACAT	DEĞİŞİM%	DENGE
2010	37.668	N/A	58.262	N/A	20.594
2011	42.673	13.3	68.887	18.2	26.214
2012	41.902	-1.8	71.324	3.5	29.422
2013	44.114	5.3	72.632	1.8	28.518
2014	46.833	6.2	70.246	-3.2	23.413
2015	52.105	11.3	74.149	5.6	22.044
2016	55.759	7	72.445	-2.3	16.687
2017	61.398	10	76.657	5.8	15.259
2018	66.884	8.9	69.185	-9.8	2.301
2019	69.811	4.4	68.265	-1.3	-1.546
2020	62.466	-10.5	69.887	2.4	7.422

Kaynak: European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkey_en.pdf (Erişim Tarihi:12.02.2021)

AB ve Türkiye arasında 2010 ve 2020 yılları arasında yapılan toplam ticaret genel olarak artış eğilimindedir. İhracat oranlarının da ithalat oranlarında yüksek olduğu tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16. AB - Türkiye Hizmet Ticareti (Milyon Euro)

Yıl	AB İthalatı	AB İhracatı	Denge
2017	12.1	10.9	-1.2
2018	12.9	12.3	0.7
2019	13.9	12.6	-1.3

Kaynak: European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/turkey/> (Erişim Tarihi: 25.06.2021)

AB ve Türkiye arasında yapılan hizmet ticareti toplam 26.5 milyar € gerçekleşmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında hizmet ticareti ve ithalat oranları artmıştır ancak hizmet ticaretinin istikrarsız olduğu görülmektedir.

3.4.4. Avrupa Birliği'nin Diğer Ülkeler İle Gerçekleştirdiği İkili Anlaşmalarının Türkiye Ekonomisine Etkileri

AB'nin ikili ticaret anlaşması yaptığı ülkeler ve Türkiye ile dış ticaret oranlarının değerlendirilmesi ekonomik etkiler ilişkisi yönünden önemlidir. Çünkü AB ile anlaşma yapan ülkeler Türkiye pazarına ticaret engelleyici faktörlerle karşılaşmadan girebilmektedir. Türkiye için aynı durum söz konusu değildir. AB'nin Şili, Güney Kore, Güney Afrika ve Meksika ile yapmış olduğu anlaşmalar yardım amaçlı olmayan ticari amaçlı anlaşmalar olduğu için önem arz etmektedir.

3.4.4.1. Avrupa Birliği ve Şili Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri

Şili ve AB arasında 2002 yılında Ortaklık Anlaşması imzalanmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle AB, Şili menşeli ürünlerin %96'sındaki vergileri sıfırlamıştır. Şili ve Türkiye arasındaki ikili ilişkiler 1926 yılında imzalanan Dostluk Anlaşması'na dayanmaktadır. Şili, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan Latin Amerika ülkesidir. Şili ile ticari ilişkiler ise 1970'li yıllarda başlamıştır. 14 Temmuz 2009 tarihinde Türkiye ve Şili arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış ve 2011 yılında yürürlüğe girmiştir.¹²⁷

Tablo 17. Türkiye'nin Şili ile Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2012	465.852	174.998	640.850	-492.126
2013	405.861	219.338	625.199	-173.842
2014	363.304	198.614	561.918	-162.952
2015	282.572	188.015	470.588	-230.488
2016	217.166	217.166	450.138	-343.725
2017	265.000	254.626	519.626	-10.374
2018	370.584	386.206	756.790	15.622
2019	230.762	343.786	574.548	113.024

Kaynak:TETSIAD, http://www.tetsiad.org/files/raporlar/sili_ulke_raporu.pdf
(Erişim Tarihi: 22.06.2020)

¹²⁷ T.C.Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/sili-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)

Türkiye ve Şili arasında ticaret incelendiğinde 2018 yılında Şili’den yapılan ithalat 371 milyon dolar, Şili’ye yapılan ihracat 386 milyon dolar gerçekleşmiştir. Türkiye ve Şili arasında dış ticaret hacmi 2017 yılına göre %51 oranında artmıştır. Türkiye ve Şili arasında Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmesinden itibaren karşılıklı ticarete dış ticaret fazlası vermiştir.

Türkiye – Şili STA ‘sı yürürlüğe girmesiyle Türkiye, Şili menşeli sanayi ürünlerindeki gümrük vergilerini kaldırmıştır. Şili ise, Türkiye menşeli sanayi ürünlerindeki vergilerin büyük çoğunluğunu kaldırmıştır, diğerleri içinse 10 Ocak 2015 tarihine kadar aşamalı şekilde kaldırması gerektiğini belirtmektedir. Şili tarım ürünlerinin gümrük düzenlemesinde, Türkiye menşeli et, glikoz, krema haricindeki diğer tarım ürünleri için vergiyi 2017 tarihine kadar kaldırmıştır. Türkiye, Şili menşeli belirli ürünlerde gümrük vergilerinde indirimler yaparak Şili’ye ayrıcalıklar vermiştir.¹²⁸

3.4.4.2. Avrupa Birliği’nin Güney Kore ile Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye’ye Etkileri

AB ve Güney Kore arasında 6 Ekim 2010 tarihinde STA imzalanmıştır. Bu anlaşma ile gümrük vergilerinin kademeli olarak kaldırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Güney Kore, Türkiye 2012 yılında bir STA imzalamış ve 2013 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ticaretin daha kolay yapılması ve tarifelerin ortadan kaldırılması gibi uygulamaları içermektedir. Türkiye ve Güney Kore arasındaki bu anlaşma önemli ekonomik ve ticari bir anlaşma olarak ön plandadır. Taraflar birbirlerine karşı 2023 yılına kadar tarifelerinin %90’lık kısmını kaldırmayı taahhüt etmektedir. Türkiye -Güney Kore STA’nın yürürlüğe girmesiyle Türkiye, tarife oranlarının %65’inde, Güney Kore %80’inde gümrükte uygulanacak vergileri sıfırlamıştır.¹²⁹

¹²⁸ DEİK, <https://www.deik.org.tr/uploads/sili-ulke-bulteni-kasim-2015.pdf> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)

¹²⁹ DEİK, https://www.deik.org.tr/uploads/turkiye_guney_kore_oneriler_eylul_2017.pdf (Erişim Tarihi: 24.06.2020)

Türkiye, Güney Kore’den en çok plastik ürünleri, demir, çelik, kimyasallar ve makinalar gibi ürünleri ithal etmektedir. Türkiye’nin Güney Kore’ye ihracatında ise en ön sırada eczacılık ürünleri yer almaktadır.¹³⁰

Tablo 18. Türkiye’nin Güney Kore ile Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2010	4.764.057	304.301	5.068.357	-4.459.756
2011	6.298.483	528.507	6.826.990	-5.769.976
2012	5.660.093	527.578	6.187.671	-5.132.515
2013	6.088.318	460.050	6.548.368	-5.628.267
2014	7.578.319	470.464	8.018.782	-7.077.855
2015	7.057.439	568.635	7.626.074	-6.488.803
2016	6.384.206	518.775	6.902.981	-5.865.431
2017	6.608.874	584.368	7.193.242	-6.024.506
2018	6.343.174	926.116	7.269.290	-6.343.174
2019	5.613.229	885.297	6.498.526	-4.727.932

Kaynak: TRADEMAP, <https://www.trademap.org/stDataSources.aspx?nvpm> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)

Türkiye Güney Kore ticaret verileri incelendiğinde 2013 yılında STA’nın yürürlüğe girmesiyle ithalat ve ihracat oranları artmıştır. 2013 yılında ithalat %7.6 artmış ve STA’nın etkisiyle 2014 yılında ithalat %24 artarak 7.5 milyar dolara yükselmiştir. İki ülke arasında ticaret hacmi yıllar boyunca artmıştır ve bu hacmin büyük çoğunluğu Türkiye’nin Güney Kore’den yaptığı ithalattan kaynaklanmaktadır. Türkiye ve Güney Kore dış ticaret dengesi 2010 yılından 4.45 milyar dolardan 2018 yılında 6.34 milyar dolara ulaşmıştır.

3.4.4.3. Avrupa Birliği’nin Güney Afrika ile Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye’ye Etkileri

AB ile Güney Afrika Cumhuriyeti arasında 1999 yılında serbest ticaret anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmayla yapılan ticaretin %90’lık kısmının serbest şekilde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Güney Afrika’ya yapılan ithalatta uygulanan gümrük tarifelerinin haricinde %14 KDV uygulanmaktadır.

¹³⁰UİB, <https://uib.org.tr/tr/kbfile/guney-kore-ulke-raporu-2020> (Erişim Tarihi: 24.06.2020).

Bazı lüks tüketime giren malların ithalatında da vergiler uygulanmaktadır.¹³¹ Türkiye'nin GAC ile henüz yürürlükte olan bir serbest ticaret anlaşması bulunmamaktadır. Türkiye ve GAC arasında bir anlaşma olmadığı için GAC, mallarını AB üzerinden Türkiye'ye rahatça getirebilmekteyken, Türk mallarına yüksek vergiler uygulanmaktadır. Bundan dolayı Türkiye GAC ile ticaretinde dezavantajlı konumda yer almaktadır.

Türkiye ve GAC arasındaki ticaret incelendiğinde 2015 yılında ihracatta %10, ithalatta %23 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi 429 milyon dolar olarak Türkiye'nin aleyhine gerçekleşmiştir. Bu açık 2016 yılında tekrar yükselişe geçerek 652 milyon dolar olmuştur. 2012 ve 2019 yıllarında GAC'ın ticaret hacminde ikinci büyük düşüş 2019 yılında gerçekleştiği gösterilmektedir. Bu denge açığının oluşmasında ihracatta yaşanan azalışlara karşılık ithalattaki yükseliş etkili olmaktadır. Türkiye Güney Afrika'ya en çok motorlu taşıt ve yedek parça ihracatı gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin GAC' a yaptığı ithalatta ise petrol, maden cevherleri ve makineler yer almaktadır.

Tablo 19. Türkiye'nin Güney Afrika ile Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2012	1.289.821	381.772	1.671.593	-908.049
2013	1.479.338	619.718	2.099.056	-859.620
2014	1.189.352	545.232	1.734.584	-644.120
2015	918.541	489.162	1.407.703	-429.379
2016	1.058.113	405.990	1.464.057	-652.170
2017	1.744.438	485.069	2.229.508	-1.259.368
2018	1.381.536	534.230	1.915.767	-847.306
2019	757.589	552.388	1.309.978	-205.200

Kaynak: Yazar tarafından Tüik verilerinden derlenmiştir. <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)

Türkiye ve Güney Afrika arasında “Ticaret ve Ekonomik İşbirliği”, “Çifte Vergilendirmeyi Önleme”, ve “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması” ikili anlaşmaları yürürlükte. Ayrıca Türkiye ile GAC arasında 2012’de 2. Dönem KEK toplantısı yapılmıştır.¹³² Toplantı ile iki ülke arasındaki altın ticaretinin Avrupa ülkeleri

¹³¹DEİK, <https://www.deik.org.tr/uploads/guney-afrika-2cf.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)

¹³²<https://www.kolayihracat.gov.tr/ulkeler/guney-afrika-cumhuriyeti> (Erişim Tarihi:25.06.2020)

üzerinden değil de doğrudan yapılması için düzenlemeler ele alınmıştır. Türkiye ve GAC arasında 2004 ve 2005 yıllarında iki ülke arasında bir serbest ticaret alanı oluşturmak amacıyla bir anlaşma yapılmasının gerekliliği hakkında konuşulmuştur. 2009 yılında Türkiye Güney Afrika Cumhuriyeti İş Forumu'nda Türk yetkililerce söz konusu olmuştur. GAC'ın ihracatında madencilik sektöründe rekabetin azalmasıyla uygulanan vergilere karşın Türkiye'nin rekabet gücü artmıştır. Bundan dolayı Türkiye ve GAC arasında bir ikili ticaret anlaşması yapılmasını gerekli kılmaktadır.¹³³

3.4.4.4. Avrupa Birliği'nin Meksika ile Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmasının Türkiye'ye Etkileri

Türkiye ve Meksika arasında 1998 yılında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması onaylanmıştır. 9 Temmuz 2001 tarihinde Mexico City'de Türkiye – Meksika Karma Ekonomik Komitesi (KEK) 1. Dönem Toplantısı yapılmıştır. 2013 yılında Meksika Devlet Başkanının Türkiye'ye yaptığı ziyarette iki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalamak için müzakerelere başlanması amacıyla çerçeve belgesi imzalanmıştır. Bu süreçte iki ülke arasında Çifte Vergilendirmeyi Önleme, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Terörizmle Mücadele ve Uyuşturucu Ticaretiyle Mücadele anlaşmaları imzalanmıştır. Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için “Türkiye – Meksika 21. Yüzyıl İçin Stratejik İşbirliği ve Ortaklık Çerçevesi” imzalanmıştır.¹³⁴

Meksika 2000 yılında AB ile STA gerçekleştirmiştir. Fakat Türkiye ve Meksika arasında yürürlükte olan bir STA bulunmamaktadır. Bu sebepten Meksika ürünlerini herhangi bir gümrük tarifesi engeline takılmadan AB üzerinden Türkiye pazarına götürebilmektedir. Bu durumda ticarete haksız rekabete ve Türkiye'nin mali kayıplar yaşamasına neden olmaktadır. Meksika AB ile imzalamış olduğu anlaşmadan dolayı ikili

¹³³ Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/ikili-anlasmalar/iki-ulke-arasinda-ticaretin-alt yapisini-olusturan-anlasma-ve-protokoller> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

¹³⁴ Işık Özel, Ekonomik Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Meksika İlişkileri, 2015, sayı:116, ss.22-24.

ticarete avantajlı durumdadır. Ayrıca Türkiye ile bir STA yapma girişimine çok önem vermemektedir.

Tablo 20. Türkiye'nin Meksika ile Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İthalat	İhracat	Hacim	Denge
2015	860.697.505	344.056.346	1.204.753.851	-516.641.159
2016	820.916.674	443.737.581	1.264.654.255	-377.179.093
2017	771.853.778	441.432.663	1.213.286.441	-330.421.115
2018	634.224.899	600.402.453	1.234.627.352	-33.822.446
2019	677.948.775	601.633.954	1.279.582.729	-76.314.821

Kaynak:

ADASO,

http://www.adaso.org.tr/WebDosyalar/Yayinlar/%C3%9Clke%20Raporlar%C4%B1-Y%C3%B6netici%20%C3%96zetleri/Meksika%20%C3%9Clke%20Raporu_ADASO.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

Türkiye ile Meksika arasındaki ikili ticaret verileri değerlendirildiğinde 2018 yılında ihracat oranımız %36 artmış ve toplam 600.4 milyon dolar gerçekleşmiştir. Yapılan ithalat ise % 17.8 azalmış ve 634.2 milyon dolar gerçekleşmiştir.

3.5.TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ VE İKİLİ ANLAŞMALAR YAPTIĞI ÜLKELER İLE TOPLAM TİCARETTEKİ PAYI

Türkiye ve Avrupa arasında yapılan ticaret 2020 yılında büyük bir hız kazanarak 143 milyar dolar gerçekleşmiştir. AB, Türkiye’nin en önemli ticari partnerlerinden biri olmayı sürdürmektedir. Türkiye’nin AB ile yaptığı ticarete, toplam ihracattan %3.4 oranında pay alarak 6. Sırada yer almaktadır. AB 2020 yılında Türkiye’nin ihracatından %41.3 oranında bir pay almaktadır. Türkiye’nin ihracatında AB en ön sırada yer almaktadır. Türkiye’nin AB’ne yaptığı toplam ithalatı 6. Sırada yer alarak %3.7’lik bir paya sahiptir. Aynı zamanda AB,2020 yılı verileri incelendiğinde toplam 219 milyar dolar ithalatın %33.4’lük oranda pay kaplayan 73 milyar dolarlık miktarını AB’den

gerçekleştirmiştir. Türkiye ve AB ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %95.4 oranındadır.¹³⁵

Türkiye'nin 1996 yılında Gümrük Birliği'ne katılmasından sonraki süreçte Avrupa Birliği'nden yapılan ithalat iki kat, AB'ye ihracat ise üç kat artmıştır. 1996 yılında AB'nin Türkiye'nin ihracatında payı %54, 2012 yılında bu oran %38'e düşmüştür. Türkiye, Gümrük Birliği'ne katıldıktan sonra AB ülkelerinde yaptığı ithalatta büyük bir artış gerçekleşmemiştir.

Tablo 21. Türkiye'nin Dünya ile Ticareti

Yıl	İthalat		İhracat		Denge		Toplam Ticaret	
	Mio €	%	Mio €	%	Mio €	%	Mio €	%
2010	139.960	N/A	85.904	N/A	-54.055	N/A	225.864	N/A
2011	173.018	23.6	96.916	12.8	-76.103	40.0	269.934	19.5
2012	184.110	6.4	118.666	22.4	-65.445	-14.0	302.776	12.2
2013	196.388	6.7	121.588	2.5	-74.800	14.3	317.976	5.0
2014	189.042	-3.7	125.333	3.1	-63.709	-14.8	314.375	-1.1
2015	192.536	1.9	136.081	8.6	-56.455	-11.4	328.618	5.5
2016	182.663	-5.1	134.833	-0.9	-47.829	-15.3	317.496	-3.4
2017	211.308	15.7	145.609	8.0	-65.699	37.4	356.918	12.4
2018	195.726	-7.4	150.016	3.0	-45.710	-30.4	345.742	-3.1
2019	187.892	-4.0	161.530	7.7	-26.362	-42.3	349.422	1.1
2020	192.186	2.3	148.536	-8.0	-43.649	65.6	340.722	-2.5

Kaynak:

European Commission, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkey_en.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

Türkiye ve AB dış ticaret verileri karşılaştırıldığında, Türkiye'nin daha çok büyüdüğünü göstermektedir. Ancak bu hem Türkiye hem de gelişmekte olan ülkeler için benzerliklerini ortaya koymaktadır. AB'nin ticari kapasitesini ve ekonomik etkinliğini artırmak istediği için yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları yapmaktadır.

¹³⁵T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/yani-basimizdaki-dev-pazar-avrupa-birligi> (Erişim Tarihi:19.02.2021)

Tablo 22. Türkiye'nin 2020 Yılında En İyi Ticaret Ortakları

İthalat			İhracat			Toplam Ticaret		
Ortak	Mio	%	Ortak	Mio	%	Ortak	Mio	%
World	192.186	100.0	World	148.536	100.0	World	340.722	100.0
1. AB27	64.207	33.4	1. AB27	61.309	41.3	1. AB27	125.517	36.8
2. Çin	20.172	10.5	2. Birleşik Krallık	9.838	6.6	2. Çin	22.682	6.7
3. Rusya	15.610	8.1	3. ABD	8.915	6.0	3. Rusya	19.555	5.7
4. ABD	10.090	5.3	4. Irak	8.004	5.4	4. ABD	19.006	5.6
5. Irak	7.181	3.7	5. İsrail	4.119	2.8	5. Irak	15.185	4.5
6. İsviçre	6.804	3.5	6. Rusya	3.946	2.7	6. Birleşik Krallık	14.725	4.3
7. Güney Kore	5.020	2.6	7. Mısır	2.746	1.8	7. İsviçre	7.763	2.3
8. Birleşik Arap Emirlikleri	4.906	2.6	8. Çin	2.510	1.7	8. Birleşik Arap Emirlikleri	7.382	2.2
9. Birleşik Krallık	4.887	2.5	9. Birleşik Arap Emirlikleri	2.476	1.7	9. Güney Kore	5.987	1.8
10. Hindistan	4.229	2.2	10. Suudi Arabistan	2.196	1.5	10. İsrail	5.429	1.6

Kaynak:European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkey_en.pdf
(Erişim Tarihi: 16.02.2021)

Türkiye'nin 2020 yılında toplam ticaretinde en iyi ticaret ortakları ilk üçünde AB, Çin ve Rusya yer almaktadır. Türkiye'nin en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülkelere bakıldığında ilk sırada AB bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam ticaretinde Avrupa Birliği'nden sonra en çok ticaret yaptığı ülkeler sırasıyla Çin, Rusya, ABD, Irak, Birleşik Krallık, İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Kore ve İsrail olmaktadır.

4. SWOT ANALİZİ

Tablo 29’da ikili anlaşmalardan İkili Anlaşmalarının Türkiye ve AB’ne ekonomik açıdan izlenimlerinin analizi yapılmıştır. SWOT Analizli ile STA’nın AB’ye ve Türkiye’ye sağladığı fırsatları, karşılaşılabilecek tehditleri ve güçlü, zayıf yönleri incelenmiştir.

Tablo 23. SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
Dış Ticaret Hacminin Yükselmesi	AB'nin STA Yaptığı ülkelerle Türkiye'nin STA Olmaması
Rekabetçiliğin Yükselmesi	Gelişmişlik Düzeyi
Ekonomik Koordinasyon	Teknik Teçhizatın Yeterli Seviyede Olmaması
Hukuksal Yapının Gelişimi	Geleneksel Üretim Alışkanlığı
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Menşe Kuralları	Ticaret Sapması
Yatırımları Genişletmek	Haksız Rekabetin Oluşması
Gümrük Birliği Yenilenmesi	Dışa Bağımlılığın yükselmesi
Pazar Büyümesi	Ekonomik Belirsizlikler

İkili Anlaşmaların güçlü yönlerinden biri rekabet ortamının oluşturulmasıdır. Ukrayna gibi dalgalı ekonomiye sahip ülkelerin imzaladığı STA’ları rekabetin güçlendirilmesi ile ilgili konular ve ülkelerin kendilerini geliştirmesine yönelik olumlu bir yaklaşım olmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’nin yapmış olduğu ikili anlaşmalarda bebek endüstrileri korumak için belli ürünlerde 5 yıl boyunca STA kapsamı içerisinde bırakılması hakkında bir madde bulunmaktadır. Bu madde ülkelerin rekabet edilebilirliği konusuna destek sağlamasının bir işaretidir. İkili anlaşmaların biri diğer güçlü yanı ise ülkeler arasında pazarın genişlemesiyle ticaret hacminde de artışlar sağlamaktadır.

Serbest Ticaret Anlaşmaları, ülkeler arasında ekonomik işbirliği ve ekonomik koordinasyonun geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. AB ve Türkiye'nin yapmış olduğu STA'lar incelendiğinde ticarete tarife oranlarının sıfırlanması veya kademeli olarak azaltılması, ticarete yaşanan problemlerin çözüme kavuşturulması için ilgili komitelerin oluşturulması ve ülkelerin rahatça yatırım yapabilecek bir çevreyi tesis etmek gibi kararlar da yer almaktadır. Bunlar Türkiye ve AB'nin yapmış olduğu STA'ların ekonomik ilişkileri ilerletme konusunda bir yöntem olarak uyguladığı temsil etmektedir. Serbest Ticaret Anlaşmalarının başka bir güçlü yönü ise ülkeler ile gerçekleştirdikleri ticaret hacminin yükseliş eğilimi olmaktadır. STA yapan seçilmiş ülkelerin dış ticaret verileri incelendiğinde bazı yıllar azalsa da genel olarak yükseliş trendinde olduğunu göstermektedir. Yapılan ikili anlaşmalar ile anlaşmalar ile ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler gelişmiş ve ulaştıkları pazarın genişliği büyümüştür.

STA yapan ülkeler arasında oluşabilecek ticari sorunların çözülmesi için uygulanan gümrük kurallarında mutabakat sağlanması ve AB ile STA yapan ülkelerin Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliklerinin teşvik edilmesi gibi konularda hukuksal temelin geliştirilmesinde ikili anlaşmalar temel bir öneme sahip olmaktadır. Fakat bazı ülkelerin yeterince teknik donanıma erişim sağlayamamasından dolayı ticarete sapmalar yaşanmaktadır.

İkili anlaşmalarda ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin farklı olması STA yapılan ülkelerle dış ticaretinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Alınan vergileri sıfırlamayı veya belli bir kısmının kaldırılması ekonomisi tarıma dayalı ülkelerin tarım ürünlerinin ihracatını yapması ile sanayi ürünlerinin ithalatının yapılması arasında dış ticaret açığı oluşabilmektedir. Bu açık ülkenin aleyhine gerçekleşmektedir. Türkiye'nin AB üyesi olmayıp, Gümrük Birliğine üye bir ülkedir. AB'nin STA akdettiği ülkelerle Türkiye direkt olarak STA yürürlüğe koyamamaktadır. Türkiye'nin bu ülkelerle de tek tek STA yapması gerekmektedir. AB ile STA imzalayan ülkeler, AB üzerinden Türkiye'ye bir gümrük vergisi ödmeden mallarını geçirebilmektedir. Ancak Türkiye aynı şekilde avantajlı değildir. Bu da Türkiye için haksız rekabete sebep olmaktadır. Geleneksel

Üretim anlayışına sahip ülkelerin yüksek donanıma sahip ve endüstriyel dönüşümünü gerçekleştiren ülkeler ile yaptıkları dış ticarete dezavantajlı bir konumda yer almaktadır.

5. SONUÇ

Globalleşen dünyada ülkeler serbest piyasa şartlarının getirdiği yükümlülüklerle uygun olarak menfaatleri doğrultusunda ikili anlaşmalar yapmaya başlamışlardır. Ülkeler tarafından sayıca en çok tercih edilen ikili anlaşmalar Serbest Ticaret Anlaşmaları olmaktadır. Serbest Ticaret Anlaşmalarının detaylandırılması için öncelikle entegrasyon teriminin ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme ve bölgeselleşme kavramları anlatılmıştır. Küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimi, ekonomik entegrasyon aşamaları detaylandırılmıştır. Genel itibariyle küreselleşme ülkelerin karşılıklı olarak bütün ilişkilerini içermektedir. Küreselleşmenin ekonomik açıdan değerlendirilmesi ile dünyada dış ticaret hacminde artışlar yaşanmıştır. Ekonomik entegrasyonlar temelde iş bölümüne dayanırken ileri aşamalarda üretim faktörlerinin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımını hedeflemektedir. Ülkeleri ekonomik entegrasyon kurmaya ve bu entegrasyonlara katılamaya istekli olmalarına yönelten çeşitli nedenler bulunmaktadır. Dünya ticaretinde ülkeler ekonomik açıdan kapasitelerini genişletmek, toplumun yaşam standartlarını artırmak, dış ticarete diğer ülkelere karşı rekabetçi hale gelmek, ekonomik anlamda güç elde etmek, kaynakların sürdürülebilir bir şekilde verimli kullanılması için ekonomik entegrasyonlar yapmıştır. Bütün bu hedeflerin gerçekleştirilmesi uluslararası serbest anlayışını ortaya çıkarmıştır ve uluslararası kuruluşlar kurulmuştur.

Avrupa Birliği uluslararası ticaretini diğer ülkelerle üyelik aracılığıyla veya çeşitli entegrasyon modelleriyle hukuki kapsamda gerçekleştirmektedir. Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşmaları bulunmaktadır. Bu anlaşmalar, Paris Anlaşması, Roma Anlaşması, Avrupa Tek Senedi, Maastricht Anlaşması, Amsterdam Anlaşması, Nice ve Lizbon Anlaşması olmaktadır. Bu anlaşmalar Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle gerçekleştirdiği ekonomik ilişkilerin hukuksal çerçevede temelini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği küreselleşen dünyada rekabet edebilmek, dünya ticaretinde ön sırada yer almak için diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Küresel Avrupa Stratejisi isimli bildiriye 2006 yılında kabul etmiştir. Bu bildiri ile Dünya Ticaret Örgütü'nün hükümleri kapsamında ticaretin serbestleşmesinin zorunlu olduğu tasdik edilmiştir. Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü'nün uluslararası

ticareti yeteri kadar serbestleştirmesini sağlayamadığı için, serbest ticaret anlaşması yapmayı tercih etmiştir.

Bu çalışma ile serbest ticaret anlaşmaları hakkında bilgi verilmiş ve yapısı incelenmiştir. Serbest ticaret anlaşmalarının diğer entegrasyon türlerine göre daha fazla tercih edilmesinin belli sebepleri incelenmiştir. Anlaşmaya üye olan ülkelerle gerçekleştirilen ticarete tarife oranlarının kaldırılması veya zamanla sıfırlanması ile ihracatın olumlu yönde artırılmasına imkan sağladığı görülmüştür. Geniş pazarlara ulaşabilme açısından da önemli olduğunu göstermiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünün son kısmında Avrupa Birliği'nin diğer ülkeler ile imzaladığı yürürlükte olan ve müzakere süreci devam eden serbest ticaret anlaşmalarına yer verilmiştir. Bu anlaşmalar ile Avrupa Birliği ve diğer ülkeler ile arasındaki dış ticaret verilerinin yıllar itibariyle değişimleri incelenmiştir. Avrupa Birliği, Meksika, Güney Kore, Güney Afrika Cumhuriyeti, ve Şili ile akdettiği serbest ticaret anlaşmaları ticari açıdan önemli ve hacim olarak büyük olduğu için dış ticaret verileri anlatılmıştır. Bunlar yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları olarak isimlendirilen anlaşmalardır ve yardım temeline dayalı değildir. Avrupa Birliği aynı zamanda Ukrayna, Hindistan, ANDEAN, ASEAN, MERCOSUR gibi ülke ve ülke gruplarıyla müzakere sürecini devam ettirmektedir. Yürürlükte olan ve müzakereleri devam eden anlaşmalar Avrupa Birliği'nin ticaret alanını genişletmeye ne kadar istekli olduğunu göstermektedir.

Avrupa Birliği yaptığı ticaret anlaşmalarıyla gelişmişlik düzeyi az olan ülkelerin kalkınmasını da desteklemektedir. Serbest ticaret anlaşmaları büyümeyi devamlı kılmak, yeni iş imkanları açmayı sağlamak ve doğal kaynaklara erişim imkanı sağlamak için kullanmaktadır. Avrupa Birliği akdettiği bu anlaşmalar ile ekonomik açıdan büyümeye yatkın ülkeler üzerinde uygulamaktadır.

Avrupa Birliği, dünya ticaretinde de ön planda olmak istemektedir. Bu sebepten dolayı diğer ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imzalayarak toplam ticaretini artırmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan Avrupa Birliği diğer ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak bu amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmaktadır. Daha fazla ikili anlaşmalar yaparak daha fazla ülkeyle ekonomik ilişkiler kurarak küreselleşen dünyada ABD ve Çin ülkelerinden

ekonomik anlamda geride kalmak almak istememesinden dolayı serbest ticaret anlaşmaları yaparak yeni adımlar atmışlardır. Avrupa Birliği'nin dünya ile ticaret verileri yıl bazında incelendiğinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye ekonomisine etkilerini inceleyen bu çalışmada Avrupa Birliği ve Türkiye'nin ekonomik ilişkileri ve tarihsel süreci incelenmiştir. Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye konumunda olmaması ama gümrük birliğine taraf olmasından dolayı Türkiye'nin ilişkilerinde diğer ülkelere göre farklı etkileri olduğu saptanmıştır.

Türkiye Avrupa Birliği'ne üye olma sürecini Ankara Anlaşması ile başlatmış ve ticaretini de gümrük birliği ile yönlendirmiştir. Gümrük birliği Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle ticari ilişkilerinde Türkiye açısından önemli olmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile serbest ticaret anlaşması değil de gümrük birliği yapmış olmasından dolayı Türkiye'nin vergi oranları Avrupa Birliği üyesi ülkelere karşı kaldırılmıştır. Bu durum Türkiye için gümrük birliğinin ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerinin lehine olmadığını göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmalarının Türkiye'ye birçok etkisi bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'nin yaptığı bu anlaşmalara uymak durumunda kalmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu anlaşmalara benzer şekilde anlaşmalar yapmak mecburiyetine girmektedir. Türkiye'nin kendi katılımı olmadan Avrupa Birliği'nin oluşturduğu anlaşmaların mevzuat ve politikalarını Türkiye'nin kendi düzenlemelerine yansıtmak yükümlülüğü üstlendirilmiştir. Bütün bunlar Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle imzaladığı anlaşmaların Türkiye'nin ticaret verilerinin yönünü değiştirmesine sebep olmaktadır. Avrupa Birliği'nin STA yaptığı ülkeler ürünlerini Türkiye pazarına gümrük vergisi ödmeden getirebilmektedir. Ancak Türkiye için aynı durum söz konusu değildir. Türkiye Avrupa Birliği ile anlaşma imzalayan diğer ülkeler gibi bu avantajı yoktur. Diğer ülkeler ürünlerini serbest bir şekilde dolaştırma hakkına sahip olduğu için Türkiye'ye rahatça getirip satışını gerçekleştirebilmektedir. Anlaşmayı imzalayan ülkeler Türkiye'den

ithalatı yapılacak ürünlere karşılık kendilerini korumak için gümrük tariflerini uygulayabilme hakkına sahiptirler.

Avrupa Birliği, Meksika ile serbest ticaret anlaşması yapmışken; Türkiye ile Meksika arasına müzakereler halen devam etmektedir. Meksika, Türkiye ile yaptığı ticarete ürünler kendi pazarlarına girerken Türkiye'ye gümrük tarifesi uygulamaktadır. Türkiye kendi ülkesine Meksika'dan gelen ürünlerde aynı şekilde vergiler koyamamaktadır. Türkiye'nin de Meksika gibi aynı avantaja sahip olması için AB'nin anlaşma yaptığı tüm ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapması gerekmektedir. Ancak AB ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkelerin pek çoğu Türkiye ile bir anlaşma yapmak istememektedir. Türkiye'ye uygulanan vergiler dengesiz ve haksız rekabet oluşturmaktadır.

Türkiye'nin maruz kaldığı bu haksız rekabetten kurtulmak için uygulanan ortak dış ticaret politikası tekrardan düzenlenmelidir. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16/3 maddesine göre Türkiye'de ticaret sapmasının gerçekleştirdiği taktirde, telafi edici vergi uygulamasının yapılabileceği yer almaktadır. 58/2 maddesine göre ise ürünlerin serbest dolaşmasını engelleyecek ekonomik yönden problemlere neden olacağı taktirde bu durumun Gümrük Birliği Ortak Komitesine gönderilebileceği yer almaktadır. Fakat Türkiye'nin günümüze kadar olan zararını ortadan kaldırmak için bu maddelerle ilgili bir süreç başlatmamıştır. Bu maddelerdeki yükümlülüklerin uygulanabilmesi için Türkiye'nin ticaret sapmasına maruz kaldığını ispatlı olarak belirtmelidir. Bu ispat ise sadece menşe belgesinin zorunlu olması durumunda gerçekleştirilebilecektir. Bu belgenin zorunlu olması gümrük birliğinin ana prensibini oluşturan serbest dolaşım prensibine zıt bir durum olmaktadır.

Avrupa Birliği serbest ticaret anlaşmasına dahil ettiği maddeler ile San Marino ve Andorra ülkeleri ile gümrük birliği yapmış olmasına rağmen serbest ticaret anlaşmalarının içerisine dahil edilmiştir. Aynı durum Türkiye'nin aleyhine gerçekleşerek anlaşmaya dahil edilmemiştir.

Bu problemlerin çözülmesi için, Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu ikili anlaşmalarda Andorra ve San Marino örneğinde yaptığı gibi Türkiye için de ek bir madde

ile Türkiye'yi anlaşma kapsamında tutabilir. Türkiye'nin bu haksız rekabetten kurtulması için AB'ye Türkiye'nin de üye olması sağlanabilir. Tüm bu ihtimallerin haricinde Türkiye 1/95 Ortaklık Konsey Kararında yer alan 16/3 ve 58/2 maddelerinin getirdiği hakları kullanarak ticaret sapması yaşadığını ispat ettiği takdirde telafi edici vergi uygulamasından faydalanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler;

- Arslan, Kahraman. Dış Ticaret Politikaları, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014.
- Akgönül, Hüseyin ve Masca. Mahmut, Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Küreselleşme, Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Dergisi, cilt:2 sayı:2, 2001, ss.135.
- Akçay, Ekrem Yaşar. AB'nin Şili ile İlişkileri, Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt:2 Sayı: 12017, ss.48-84.
- Bayar, Fırat. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı,32, 2008, ss.26.
- Baştürk, Şenol. Bir Olgu Olarak Küreselleşme: Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi; Küresel Yönetişim, www.isguc.org/senol1.htm, (Erişim Tarihi: 15.11.2019).
- Bayraktutan, Yusuf. Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri: Bölgeselleşme ve Küreselleşme, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Bora, Elçin. Küreselleşmenin Tarihçesi, <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf>, 2012, (Erişim Tarihi:12.12.2019)
- Bozkurt, Veysel. Küreselleşmenin İnsani Yüzü, 1.Baskı, Alfa Yayınları, 2000, ss.19.
- Can Aktan, Coşkun ve En, Hüseyin. Globalleşme Ekonomik Kriz ve Türkiye, Ankara, Töstoy Yayınları, 1999.
- Cho, Dong-Woo. Güney Kore'nin Değişen Dış Politikası ve Güney Kore-AB STA'sına Liberal Hükümetlerarası Bir Bakış, The Turkish Yearbook of International Relations, 2019.
- Çakmak, Umut. Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1990) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:21, sayı:1, 2017. Ss.151-171.
- Çalışkan, Özgür. Old and New Regionalism: A Comparative Analysis, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), 2011, (Erişim Tarihi: 01.01.2020)
- Çeştepe, Hamza ve Güven, Tamer. Tamer Güven, Ekonomik İş birliği Teşkilatı'nın Bölgesel Entegrasyona Dönüşümünde Engelleyici Faktörler: Bölge İçi Ticaret Açısından Bir Değerlendirme, <https://www.avekon.org/papers/745.pdf> (Erişim Tarihi: 01.01.2020)

- Doğan, Adem ve Uzun Ahmet. Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:15, sayı:1, 2014, ss.136-137.
- Dolu, Aslı ve Göksel Türkmen. NAFTA' nın Meksika Ekonomisi Üzerindeki Etkileri: Sentetik Kontrol Metot Yaklaşımı, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:22, sayı:22, 207, ss.915.
- Dura, Cihan, Atik, Hayriye ve Dumrul, Cüneyt. Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015.
- DPT, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi, Ankara, 2003.
- Engin Öztürk, Büşra. Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar ve Kuruluşlar, Bursa, Ekin Yayınevi, 2016.
- Ganioğlu, Aytül. Şili Ekonomisi'nin Başarılı Büyüme Performansı ve Kalkınması: Kurumsal Yapı ve Ekonomi Politikaları (1975-2009), 2010.
- Genç, Murat Can ve Berber, Metin. Bölgeselleşme ve Ticaret Akımları: Literatür İncelemesi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:22, sayı:2, 2011, ss.84-110.
- Geest, Willem van der. Sharing benefits of globalisation through an EU-ASEAN FTA? ASEF University Lecture Note, February, 2004.
- Giddens, Anthony, (Çev. Osman Akınhay). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.
- Güçlü, Bahar. AB Japonya Ekonomik Ortaklık Anlaşması, 2018.
- Günar, Altuğ. Avrupa Birliği'nde Stratejik Ortaklık Kavramı: AB-Japonya Stratejik Ortaklık Anlaşması, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, Cilt:2, sayı:1, 2019, ss.34-49.
- Hobikoğlu, Elif Haykır. Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:1, 2007, ss.74.
- İyiboçkurt, Erol. Türkiye- AT Gümrük Birliği, Bursa, Ezgi Yayınları, 1994.
- İskender, Seval. AB'nin Yeni Nesil Serbest Ticaret Anlaşmaları: AB- Vietnam Ticaret Anlaşması, TOBB Brüksel Temsilcilik Ofisi, <https://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2019/294/92-96.pdf>
- Karluk, Rıdvan. Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar, 7. Baskı, Beta Yayınları, 2014.

- Karluk, Rıdvan. Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak, İstanbul, Beta Yayınları, 2013.
- Karluk, Rıdvan. Uluslararası Ekonomi, İstanbul, Bilim ve Teknik Yayınevi, 3. Baskı, 1999.
- Kalaycı, Cemalettin, Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticaretine Etkileri: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi Uygulaması, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, Cilt:3, sayı:2, 2017, ss.136-137.
- Kazgan, Gülten. Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri, Tartışma Metni, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi, Ankara: Yayın:53, 2012, ss.13-14.
- Kuruç, Bilsay. Katma Protokolü Okurken, ss.195-196, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36951>
- Laçiner, Sedat. Latin Amerika’da Bölgesel Entegrasyon Girişimleri, <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/299-325%20Sedat.pdf>(Erişim Tarihi: 20.05.2020)
- Mehmet, Yiğit. Ekonomik Entegrasyon, İstanbul, Beta Yayınları, 1993.
- Nalbant, Atilla. Üniter Devlet- Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Ozan Örmeci, Siyasal Sistemler: Güney Afrika Cumhuriyeti, 2015.
- Oran, Baskın. Küreselleşme ve Azınlıklar, Ankara, 4. Baskı, İmaj Yayınevi, 2001.
- Özel, Mehmet. Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri, Kavramları Üzerine, Ankara Üni: SBF Dergisi, Cilt:58, sayı:1, 2003, s.112
- Özel, Işık. Ekonomik Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Meksika İlişkileri, 2015, sayı:116, ss22-24.
- Özer, Akif. Avrupa Birliğine Tam Üyeliğın Eşiğinde Türkiye , Yönetin ve Ekonomi, 2009, cilt:16, sayı:1.
- Palabıyık, Mustafa Serdar ve Yıldız Ali, Avrupa Birliği, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2007.
- Pinhao, Donah Baracol. The ASEAN-EU Free Trade Agreement: Implications for Democracy Promotion in the ASEAN Region, 2009.

Reveles, R.A. ve Rocha, M.P., The EU-Mexico Free Trade Agreement Seven Years On, Debate Paper, Alternative Regionalism, Transnational Institute Mexican Action Network On Free Trade, June 2007.

Rodrik, Dani. Akıllı Küreselleşme, Ankara, Efil Yayınevi, 2011.

Schneider, Andreas. The EU-Mercosur Free Trade Agreement, The Implications for Trade in Agriculture, CEPS Policy Brief, No:107, June, 2006, <http://aei.pitt.edu/6610/> (Erişim Tarihi:20.05.2020)

Seyidoğlu, Halil. Uluslararası İktisat, İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2015.

Stiglitz, Joseph, (Çev. Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural). Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2018.

Şöhret, Mesut. Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, sayı:2, 2013, ss.69.

Tecer, Meral. Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar, Ankara, TODAİE Yayınları, 1. Baskı, 2007.

Vayrynen, Raimo. Regionalism: Old and New, Oxford: Blackwell Publishing, 2003. <http://www.helsinki.fi/collegium/eng/Vayrynen/regionalism.rt> (Erişim Tarihi: 01.01.2020).

Yardımcı, Pınar. Küreselleşme ve Bölgeselleşme Ekseninde Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar Teori ve Uygulama, Ankara, Detay Yayıncılık, 2012.

World Bank, Globalization, Growth And Poverty, A World Bank Policy Research Report, New York, 2002.

İnternet Kaynakları;

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/ab-ve-singapur-arasinda-cigir-acan-ticaret-anlasmasi-4966> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/ab-ukrayna-ortaklik-anlasmasinin-ticaretle-ilgili-kismi-1-ocak-2016-tarihinde-devreye> (Erişim Tarihi: 21.05.2020)

DEİK, <https://www.deik.org.tr/uploads/sili-ulke-bulteni-kasim-2015.pdf> (Erişim Tarihi:05.05.2020)

DEİK, https://www.deik.org.tr/uploads/turkiye_guney_kore_oneriler_eylul_2017.pdf (Erişim Tarihi: 24.06.2020)

DEİK, <https://www.deik.org.tr/uploads/guney-afrika-2cf.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)

EFTA, http://trade.efta.int/#/country-graph/EFTA/EU_28/2020/HS2 (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

EFTA, [EFTA in Figures | European Free Trade Association](#) (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

EFTA, <https://www.efta.int/about-efta/the-efta-states> (Erişim Tarihi: 18.02.2020)

EFTA, [EEA Agreement | European Free Trade Association \(efta.int\)](#) (Erişim Tarihi: 03.02.20).

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/andean-community/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

European Commission, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/andean-community/2049/andean-community_en (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-mercosur-association-agreement/agreement-explained/> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/vietnam/> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/singapore/> (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

European Union- Singapore Trade and Investment Agreements, 2019, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/february/tradoc_157684.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

European Commission, <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1825> (Erişim Tarihi: 17.05.2020)

European Commission, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-korea/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

European Commission <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)

- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_india_en.pdf
(Erişim Tarihi:15.02.2021)
- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_mercosur-4_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2021)
- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_andean-community-3_en.pdf (Erişim Tarihi:15.02.2021)
- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_asean-association-of-south-east-asian-nations_en.pdf (Erişim Tarihi:15.02.2021)
- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_central-america-6_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2021)
- European Commission
,https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_turkey_en.pdf
(Erişim Tarihi:20.06.2020)
- European Commission,
https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_ukraine
(Erişim Tarihi: 15.02.2021)
- EURONEWS, <https://tr.euronews.com/2019/02/01/ab-ile-japonya-arasinda-imzalananticaret-anlasmasi-yururlukte> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)
- İTKİB, <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-ticari-bloklar.html> (Erişim Tarihi: 02.02.2021)
- İTKİB, <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-euromed.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2020)
- BBC, <https://www.bbc.com/turkce/topics/c404v744qnwt> (Erişim Tarihi:10.03.2020)
- İktisadi Kalkınma Vakfı, 2011, E Bülteni ,
https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupa_birligi_ve_hindistan_ara_sindaki_serbest_ticaret_anlasmasi_muzakereleri_suruyor.pdf (Erişim Tarihi: 18.05.2020).
- İktisadi Kalkınma Vakfı,
https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/avrupa_birligi_ve_guney_kore_serbest_ticaret_anlasmasi%E2%80%99ni_imzaladi.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

- İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=28 (Erişim Tarihi: 10.02.2020)
- İktisadi Kalkınma Vakfı, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf> (Erişim Tarihi: 18.02.2020)
- İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=446 (Erişim Tarihi: 01.06.2020)
- TETSIAD, http://www.tetsiad.org/files/raporlar/sili_ulke_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2020)
- TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anla%C5%9Fmasi.pdf. (Erişim Tarihi: 20.02.2020).
- TRADEMAP, <https://www.trademap.org/stDataSources.aspx?nvpm> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Müdürlüğü, <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Menu/17/Serbest-Ticaret-Anlasmalari> (10.03.2020)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 05.04.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/ulke-profil> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/yani-basimizdaki-dev-pazar-avrupa-birligi> (Erişim Tarihi: 19.02.2021)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/ikili-anlasmalar/iki-ulke-arasinda-ticaretin-altyapisini-olusturan-anlasma-ve-protokoller> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, https://ticaret.gov.tr/data/5b87240b13b8761450e18eea/1_95%20OKKtr.pdf (Erişim Tarihi: 05.06.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/genel> (Erişim Tarihi: 10.06.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/hukuki-metinler> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr/302.html> (Erişim Tarihi: 01.06.2020)

- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/hindistan/ulke-profilu> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5f07144813b87611d894d163/Ukrayna%20%C3%9Ce%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/singapur/ulke-profilu> (Erişim Tarihi: 14.05.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/608aa28f13b87644c027ae63/Vietnam%20%C3%9CIke%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/data/5efb27c313b876a618413658/JAPONYA%20PROF%C4%B0L%C4%B0.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2020)
- T.C. Dışışleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/sili-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/guney-afrika-cumhuriyeti/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi:15.02.2021)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/guney-kore-cumhuriyeti/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/ulke-profilu> (Erişim Tarihi: 06.05.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-amerika/meksika/genel-bilgiler> (Erişim Tarihi: 12.02.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar>(Erişim Tarihi: 07.06.2020)
- T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/sili/genel-bilgiler> .(Erişim Tarihi: 05.05.2020)
- UİB, <https://uib.org.tr/tr/kbfile/guney-kore-ulke-raporu-2020> (Erişim Tarihi: 24.06.2020).
- WTO, <http://rtais.wto.org/UI/charts.aspx> , (Erişim Tarihi:05.01.2020)
- <http://politikaakademisi.org/2013/02/02/mercosur/> (Erişim Tarihi: 18.02.2021)

<https://www.kolayihracat.gov.tr/ulkeler/guney-afrika-cumhuriyeti> (Erişim
Tarihi:25.06.2020)

